

1828-1829 OSMANLI-RUS SAVAŞI'NDA EDİRNE VE ÇEVRESİ

Hazırlayan : Turan KARANFİL

Danışman : Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZGİN

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Tarih Anabilim Dalı,
Genel Türk Tarihi Bilim Dalı İçin Öngördüğü YÜKSEK LİSANS tezi olarak
hazırlanmıştır.

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim, 2005

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin tarihi boyunca sürekli mücadele halinde olduğu Rusya, I. Petro'nun yaptığı batılılaşma hareketleri ile Avrupa'nın büyük devletleri arasına girmiş ve sıcak denizlere açılabilmeyi temel politikası haline getirmiştir.

Osmanlı Devleti, gelecekte kendisinin karşısına en büyük rakibi olarak çıkacak olan Rusya'yı fazla önemsemediğinden, Rus yayılcılığı zamanla önüne geçilemeyecek boyutlara ulaşmıştır.

Rusya, önündeki en büyük engel olarak gördüğü Osmanlı Devleti'nde ne zaman bir yenilik hareketi, kalkınma hamlesi görmüşse buna engel olmak amacıyla, sebep dahi aramaksızın, Osmanlı Devletine karşı harekete geçmiş ve Balkanlarda Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan toplumları sürekli kıskırtıp, çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır.

Ruslar, 18. ve 19. yüzyıl boyunca yapılan savaşların hemen hepsinde kazançlı çıkmış, bu durum Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında önemli bir etken olmuştur. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan en önemli mücadelelerden biri de 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı olmuştur.

Biz de bu çalışmamızda, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşının batı cephesini, savaşın Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecine girmesindeki etkisini, Osmanlı sınırlarına katılmasından sonra, ilk defa işgale maruz kalan Edirne ve çevresinin uğradığı Rus işgalini ve işgalin bölge üzerinde yaptığı ağır tahribatı, gözler önüne sermeye çalıştık.

Yaptığımız bu çalışma, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Edirne'nin coğrafi konumu ve Osmanlı-Rus ilişkilerinin başlangıcından savaşa kadar gelişimi, ele alınmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, savaşın sebepleri ile 1828 ve 1829 yıllarında

batı cephesinde yaşanan askeri gelişmeler, Edirne ve çevresinin Rus işgali altına girişi incelenmiştir.

İkinci bölümde ise Osmanlı Devletinin barış girişimleri ve Edirne Antlaşması, Edirne'nin Ruslar tarafından tahliyesi ile savaşın Edirne ve çevresindeki ekonomik ve sosyal etkileri incelenmiştir.

Bu çalışma esnasında konuyla ilgili yayınlanmış inceleme ve araştırma eserleri için ağırlıklı olarak Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden faydalanılırken , konu ile ilgili Osmanlı Arşiv belgeleri de eldeki imkânlar doğrultusunda, Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki tasnifler doğrultusunda temin edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmam esnasında değerli zamanını ayırarak, destek ve yardımlarını esirgemeyen, başta tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZGİN olmak üzere, Öğr. Gör. Azmi YILDIRIM ile emeği geçen herkese şükranlarımı sunarım.

Edirne 2005

Turan KARANFİL

ÖZET

16.y.y.'ın başlarından itibaren güçlenmeye başlayan Rusya, I. Petro ile sıcak denizlere çıkabilme siyasetini takip etmeye başlamış ve bu doğrultuda gözünü Osmanlı topraklarına dikmiştir.

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile, Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki Hıristiyan Ortodoksların hamisi sıfatını elde eden Ruslar, Osmanlı Devletinin iç işlerine müdahale etmeye başlamışlardır.

1821 yılında Mora'da başlayan isyanda da başrolü oynayan Rusya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa'nın büyük devletlerini de kendi yanına çekmeyi başarmış ve Osmanlı Devleti'nin askeri açıdan içinde bulunduğu durumdan istifade edip, nihai amaçlarına ulaşabilmek amacıyla, 1828 yılında Osmanlı devletine savaş ilan etmiştir.

Savaşın ilk yılında, batı cephesinde, Varna kalesini ele geçirmeyi başaran Ruslar, savaşın ikinci yılında da, Şumnu kalesi hariç, Balkanlardaki önemli kilit noktaları birer birer ele geçirirlerken, Külefçe muharebesi ile de Sadrazam Reşid Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunu etkisiz hale getirmişlerdir. Önlerinde karşı koyabilecek önemli bir kuvvet kalmayınca da Balkan Dağlarını aşp, Edirne ve çevresini işgal ederek, bölgenin sosyal ve ekonomik bünyesinde büyük bir tahribata sebep olmuşlardır. 14 Eylül 1829 Edirne Antlaşması ile savaş hali sona ererken, antlaşma gereğince de Edirne ve çevresindeki Rus birlikleri çekilerek, işgal sona erdirilmiştir.

Anahtar kelimeler : Edirne, Edirne Antlaşması, Osmanlı, Rus, Türk

ABSTRACT

Becoming stronger and stronger since the beginning of 16th century, Russia started to follow their main aim which is to reach hot seas and longed to possess Ottoman land with 1st Peter.

Becoming the protector of Slavs in Ottoman Empire by means of Küçük Kaynarca Agreement (1774), Russia started to interfere Ottoman's domestic relations.

Russia played the main role in civil insurrection in Mora in 1821: and got the support of England and France and benefited from Ottoman's problems and declared a war to Ottoman Empire in 1828.

Within the first years of war, Russia managed to conquer Varna Castle and in the second year of war conquered all the important places in Balkans except Shumnu Castle, and finally made the Ottoman army (led by Sadrazam Reshid Pasha) ineffective via Kulephce War. Without any resistance, they occupied Edirne and around; and made a lot of destruction in the city. The war ended by Edirne agreement in 1829, September 14 and as a result the occupation ended then.

Key words : Edirne, Edirne Agreement, Ottoman, Russian, Turk

İÇİNDEKİLER

SayfaNo:

ÖNSÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
A) EDİRNE’NİN COĞRAFİ KONUMU	1
B) OSMANLI - RUS MÜNASEBETLERİ	3
1) Mora İsyanına Kadar Osmanlı-Rus İlişkileri ve Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne Yönelik Politikaları	3
2) Mora İsyanı ve Sonrasında Meydana Gelen Olaylar	15
3) Avrupalı Devletlerin Rum İsyanına Yaklaşımı ve Müdahalesi	21

I. BÖLÜM

1828 – 1829 OSMANLI – RUS SAVAŞI

A) SAVAŞIN SEBEPLERİ	27
B) SAVAŞIN BAŞLAMASI VE 1828 YILI GELİŞMELERİ	31
1) Batı Harekât Alanı ve İki Tarafın Harekâtına Etkisi	31
2) Askerî Güçler	33

a) Osmanlı Ordusu	33
b) Rus Ordusu	35
3) Rus Saldırısı ve Tuna Boyundaki Kalelerin Düşmesi	37
4) Şumnu Kuşatması	43
5) Varna'nın Kuşatılması ve Kalenin Düşmesi	47
6) Silistre'nin Kuşatılması	59
7) Tuna Boyundaki Gelişmeler ve 1828 Seferinin Sonu	62
C) 1829 YILI ASKERÎ HAREKÂTI	64
1) 1829 Seferi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Süzebolu'nun İşgali	64
2) Silistre Kalesinin Yeniden Kuşatılması ve Kalenin Düşmesi	66
3) Pravadi ve Eski Arnavutlar Muharebeleri	69
4) Külefçe Muharebesi	70
5) Şumnu'nun Yeniden Kuşatılması	73
6) Ruslara Edirne Yolunun Açılması ve Edirne İstilasası	74
7) Edirne'nin Düşmesinden Sonra İstanbul'da Yaşanan Gelişmeler	80

II. BÖLÜM

SAVAŞIN SONA ERMESİ VE EDİRNE VE CİVARINA ETKİLERİ

A) OSMANLI DEVLETİ'NİN BARIŞ ÇABALARI	81
B) EDİRNE ANTLAŞMASI	84
C) EDİRNE'NİN TAHLİYE EDİLMESİ	89
D) SAVAŞIN EDİRNE VE ÇEVRESİNDEKİ ETKİLERİ	90
1) Ekonomik Etkileri	90
2) Sosyal Etkileri	94
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	107
EKLER	113

KISALTMALAR

AÜDTCF. : Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

Bkz. : Bakınız

BOA. : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BTTD. : Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

CA. : Cevdet-i Askeri

Çev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

HH. : Hatt-ı Hümayun

İA. : İslam Ansiklopedisi

İÜEFTD. : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi

Nr. : Numara

s. : Sayfa

TDVİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TSKT. : Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

A) EDİRNE'NİN COĞRAFI KONUMU

Edirne, İstanbul'u ve dolayısıyla Anadolu'yu ve bütün yakın doğuyu Avrupa'ya bağlayan eski ana yol üzerinde bulunması ile özel bir önem arz etmekte ve bu yolun İstanbul'a varmadan evvel son büyük merhalesini teşkil etmektedir. Balkan Yarımadasının dağlık yapısı içinde ulaşım akımlarının "kanalize" edildiği bu doğal yollar barış zamanlarında ticari ve kültürel münasebetleri kendine çektiği gibi, karışıklık zamanlarında göçlere ve istila ordularına da geçit rolü oynamıştır. Bu yolların ovaya açılmış olduğu bir noktada kurulmuş olan Edirne, kervanlar için İstanbul'a varmadan geçilen son önemli durak yeri, aynı zamanda istila hareketlerinin göğüslenmesine elverişli bir mevzî hizmeti görmek üzere doğmuştur.

XIV. y.y.'da Osmanlı Türklerinin Anadolu'dan Balkan yarımadasına geçmeleri sonucunda, Edirne'nin ele geçirilmesiyle Türkler Avrupa'ya sağlam bir şekilde ayak basmışlardı. Edirne, her şeyden önce Balkan yarımadasına ve genellikle Güneydoğu ve Orta Avrupa'da, Türkler tarafından yapılacak fetih hareketleri için önemli bir hareket noktası olurken, eski devirlerinden farklı bir safhaya başlangıç olmuştur. Edirne, uzun tarihi boyunca batıdan gelen istilalara karşı başarı ile mukavemet etmesine ve hiç değilse bu istilaların pek kısa sürmesine karşılık, doğudan gelen Türkler tarafından fethedilmesi pek kısa bir zaman içinde mümkün olmuştur. İmparatorluk, şüphesiz gelecek fetih projelerinin hedefi ile ilgili olarak, kendisine Edirne'yi merkez seçmiştir.

1453'e kadar devlet merkezi, sonra, uzun zaman, ikinci bir merkez ve Balkanlardaki, Osmanlı fetihlerinin hareket üssü halinde görünen Edirne'nin her ne kadar merkez olma vasfı, 1453'te sona erdi ise de, padişahlar daha sonraki devrede de, Edirne'ye büyük ilgi göstermekten geri kalmamışlar, buna karşılık, Osmanlı hakimiyeti kurulması ile, hudutlar süratle uzaklara doğru itildiği için, geçmiş yüzyıllar boyunca

oynanmış bulunduğu müdafaa mevzî rolünü terk etmiştir.

Osmanlı Devleti tarafından fethinden sonra geçen dört yüzyıla yakın bir zaman boyunca Edirne, bir sükûnet ve huzur devresi yaşamış, ancak, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı ile ilk defa düşman işgaline maruz kalmıştır. Edirne Antlaşması ile biten bu savaş, Edirne ve dolayına pek çok zarar vermiş, dört yüz senelik bir zenginliğin, yüksek bir kültürün yıkılmasına sebep olmuştur. Bundan sonra Edirne büyük gayretler sarf edilerek eski haline getirilmeye çalışıldıysa da, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki ikinci Rus işgali ve 20. yüzyılda uğradığı Bulgar ve Yunan işgalleri, Edirne üzerinde onarılması güç derin izler bırakmıştır.

B) OSMANLI – RUS MÜNASEBETLERİ

1) Mora İsyanına Kadar Osm-Rus İlişkileri ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne Yönelik Politikaları

Türklerin, Slavlarla ilk temasları, çok eski devirlerde başlamış olmakla beraber, Ruslarla çatışıp savaşmaları, 9.yüzyılda Hazar imparatorluğu zamanında olmuştur. Türklerin idarî, siyasî ve askerî teşkilatları o zamanın şartlarına göre ne kadar iyi ise, Ruslar tam tersi ilkel, ülkelerinde de kargaşa ve düzensizlik hüküm sürüyordu. Tarihleri boyunca da ya Türklerin ya da Germen asıllı milletlerin siyasî ve kültürel etkisinde kalmış olan Ruslara, kuvvetli merkezi devlet, ordu ve maliye kuruluşu anlayışını, Türklerin verdikleri de tarihî bir hakikattir.

Asıl vatanları, yukarı Dinyeper, Divina ve havzaları olan Ruslar 10. yüzyılda, yani Osmanlı Devleti kurulmadan önce, Türk–Altınordu Devleti'nin taarruzuna uğramadan Kiev şehrini kurmuşlardı. Ruslar Hıristiyanlığın Grek- Ortodoks mezhebini Bizanslı papazlardan öğrenmiş ve kabullenmişlerdi. Bu sebeple, İstanbul, onların gözünde, Ortodoks mezhebi dolayısıyla en kutsal şehir olarak anılır ve saygı görürdü.

12. y.y.'ın sonlarına kadar Avar, Hazar, Peçenek ve Kumanların egemenliği altında yaşamış olan Rus knezlikleri arasında liderlik, Rus kilisesinin Moskova'ya nakledilmesiyle Moskova knezliğine geçmiştir. Moğollar buraları işgal edince (1238-1240) knezlikler yeni kurulan Altınordu Devleti'nin idaresi altında kalmışlardı. Moğol idaresinde iken Moskova knezliği, Altınordu Devleti tarafından daha güvenilir sayıldığından Moğollar, Rus prensliklerinin vergilerinin toplanmasını bu knezlik aracılığı ile gerçekleştirmişlerdi.

Ancak Moskova knezliği bundan cüret alarak, diğer knezlikler aleyhine topraklarını ve nüfuzunu genişletmeye başlamıştı. Bu sırada Timur, Ankara muharebesinden sonra Osmanlı Türklerine yaptığı gibi, Altınordu Devletini de parçalayınca, yerine Kazan, Ejderhan gibi küçük hanlıklar kuruldu. Bu da, diğer prensliklerle birleşerek büyümekte olan Moskova Prenslığının Türk hakimiyetinden çıkmasını kolaylaştırdı. Bu küçük devletler arasında kurulan siyasi denge 16. asır ortalarına doğru Moskova lehine bozulacaktı.

16. y.y.'a kadar Türk – Moğol baskısı ve egemenliği altında yaşayan ve Türk devletlerine vergi veren Rus knezlikleri, birbirleriyle mücadele etmekten vazgeçerek, düşman saydıkları Türkler karşısında birleşmek zorunluluğunu hissettiler. Böylece, Türklerden korunmak için yalnız birleşmeyi öğrenmediler, bir memleketin nasıl idare edileceğini, ordunun nasıl kurulup teşkilatlandırılacağını, köylerin ve şehirlerin nasıl düzenleneceğini de öğrendiler.

Ruslar, Müslüman Türklerin baskısından kurtuldukları sırada, kutsal şehir olarak kabul ettikleri İstanbul'un yine Müslüman Türkler tarafından fethedilmesi, kin ve nefret hislerinin Osmanlı imparatorluğuna çevrilmesinde birinci derecede etkili olmuştu. Bu bakımdan Rusların Türklere karşı milli bir düşmanlık besledikleri görülmektedir. Açıkçası kutsal şehir İstanbul Türklerin elinde kaldığı sürece bu milli kin ve düşmanlık devam edecektir.

16. yüzyılda, Moskova knezliği, iki faktörün etkisi altında toparlanıp kuvvetleniyordu. Biri, başında Korkunç İvan gibi, merhametsiz bir prensin bulunması idi. III. İvan (1462 – 1505) Rusya'daki prens ve derebeylerini etrafına toplayarak, geleceğin büyük Rusya'sının temellerini atıyordu. Diğeri, Batı Avrupa'da başlayan Rönesans'ın Rusya'yı etkilemesi idi.

Rusya'yı, Altınordu Devleti'nin mahkumiyetinden kurtaran III. İvan, Doğu Roma'nın son imparatoru, Konstantin Paleologos'un kardeşi Sofia Paleologos ile evlenerek, kutsal şehir üzerindeki haklarını, bir irsiyet esasına bağlamış ve bu şehrin alınmasını milli bir siyaset haline getirmişti. Ayrıca III. İvan Rusya'nın, Bizans'ın varisi olacağını göstermek maksadıyla, Bizans Devleti'nin arması olan çift başlı kartal'ı Rusya'nın arması olarak kabul etti. Rusların açık denizlere çıkma emelleri de, İstanbul üzerindeki iddia ve talepleriyle başlamıştı. III. İvan tarafından belirlenen bu siyaset, Türk – Rus münasebetlerinin daima çetin mücadeleler içinde geçmesine vesile olmuştur.

İlk Osmanlı – Rus siyasi temasları, elçiler gönderilmesi suretiyle 1492 yılında II. Beyazıt zamanında kurulmuştu. İstanbul'a gönderilen elçi heyetine başkanlık yapan

Mihail Pleşçeyev basit, haşin ve teşrifat usullerine sahip olmadığından, terbiye ve nezakete aykırı bazı hallerine müsamaha gösterilerek, istekleri kabul edilmiş ve Rusların Kuzey Karadeniz’de, Osmanlılara ait iskele ve limanlarda ticaret yapmalarına izin verilmiş, ancak elçinin kabalığı da Kırım Hanına bildirilmişti.

Bu dönemde Osmanlı Devleti süratle genişlediği ve dünyanın en kudretli bir devleti olduğu için, Rusların faaliyetlerine ve emellerine önem vermeyerek, kuzeyde sadece kuvvetli bir devlet olarak Lehistan’a karşı ilgi gösteriyordu.

Rusya ise genişlemek için batıda savaşlar yapıyor ve burada da muvaffak oluyordu. Batıda yaptığı savaşlarda kazandığı başarılar, onu Osmanlı Devleti’ne karşı gelmeye sevk ediyordu. Karadeniz’in kuzeyindeki toprakların önemli bir kısmına Osmanlı Devleti hakimdi. Rusya, esas gayesi olan boğazlara açılma planlarını bu toprakları alarak gerçekleştirebilirdi. Bunun için hiçbir fırsatı kaçırmıyor ve en ufak bir durumdan faydalanmaya çalışıyordu.

Rusya’nın emperyalist duruma geçmesi ve doğuda genişlemesi, özellikle Kazan Hanlığının yıkılmasıyla başlar. Ruslar 1552’de Kazan Hanlığını ve 1556’da da Astrahan Hanlığını elde ederek, bu suretle Türk illerine ve Kafkasya’ya doğru yayılmaya başlamışlardı.

Kazan ve Astrahan’ın düşmesi, Rus çarlığının hakiki surette kuruluşu olduğu gibi, aynı zamanda Osmanlı Devleti için Rus meselesinin başlangıcı, Orta Avrupa ve İran’dan başka kuzeyde yeni bir cephenin açılması demektir.

Gerek Astrahan’ın işgali, gerekse Kuzey Kafkasya’daki bazı Çerkez beylerinin Rus himayesine alınmaları ve Rus işgalinden kaçan Türk ve Tatar beylerinin İstanbul’a yaptıkları şikayetler, Osmanlı devlet adamlarının, dikkatini Rusya tarafına çevirmelerine sebep oldu.

Rusya’nın Asya’da yayılmasını göz önüne alan Sokollu Mehmed Paşa, Don ve Volga nehirlerini bir kanalla birbirine bağlayarak Azak Denizinden Hazar’a geçmeyi, bu

suretle doğu Türk illerine yardım imkanının sağlanmasını düşünüyordu. Bu nedenlerden ötürü, 1569 tarihinde, ilk Türk – Rus çatışması olan, “Ejderhan Seferi” yapıldı. Büyük masraf ve gayretlerle girişilen sefer hüsrarla sonuçlanmış ve Sokollu Mehmet Paşa’nın bu girişimi, küçük menfaatler uğruna sabote edilmişti.

Ruslar, bundan sonra dünya hakimiyetini temin için, doğuda Sibirya’yı ele geçirerek, Çinlilerle sınır komşusu oldukları gibi, batıda Litvanya, Lehistan ve İsveçlilerle çarpışarak bütünlüklerini sağlamaya ve sınırlarını genişletmeye çalıştılar. Yalnız, Kırım Hanlığına karşı saldırıda ve Osmanlı Devleti ile çatışmada ise, Lehistan üzerinde ortak hareket etmek menfaatini göz önünde tutarak, 1677’ye kadar sabırlı davrandılar.

1630’lu yılların başlarında Ruslar, kendileri için en tehlikeli komşuları olarak Lehistan ve Litvanya’yı gördükleri için, Osmanlıya yanaşmak istemişlerse de Osmanlı Devleti bunu doğru bulmamıştı. Osmanlılar 1677’de tehlikenin çok büyümüş olduğunu fark ederek, Ruslarla savaşmaktan başka çere kalmadığına karar verdi ise de, tehlike, zamanında bastırılmamış olduğundan, bu tarihten itibaren seri halinde devam edecek Osmanlı – Rus savaşları başladı. İhmalin sonuçları ve Avrupa devletlerinin de yanlış siyasi görüşleri, Osmanlı Devletinin aleyhine gelişmişti.

Ukrayna’nın Osmanlı hakimiyetini tanınması, Lehistan ve Rusya’da endişe doğurmuştu. Lehistan ile olan zincirleme anlaşmazlıklar sonunda Rusya, Ukrayna’da hakimiyet kurarak, (1667 – 1668) Karadeniz’in bütün Kuzey kıyılarında Osmanlı imparatorluğu ile komşu oldu. 1667 – 1681 yılları arasındaki savaşlar Osmanlı Devletinin, Ukrayna’nın Ruslara geçmesini tanıyacakları Bahçesaray Antlaşmasının imzalanmasına yol açtı. Daha da kötüsü, Moskova hükümdarı resmen çar olarak tanındı ve özellikle Kudüs Ortodoks Kilisesini koruma hakkını elde etmesinin yanı sıra, Rusya başkentinde bir patrikhane kuruldu. Bundan böyle Ruslar, yeni Patrikhanenin İstanbul’dakinden üstün olduğunu Ortodokslara kabul ettirmek için, ellerinden gelen her şeyi yapacaklar ve sonuçta Osmanlı imparatorluğundaki Hıristiyanları koruma hakkını elde edeceklerdi.

1683'te II. Viyana kuşatması sırasında, Türk ordularının, Lehlilerin arkadan taarruzu üzerine bozulması, Ruslara cesaret verirken, Papa'nın başkanlığında kurulan mukaddes ittifak'a 1687'de Rusya'da girmişti. Ruslar Kırım'da saldırıya geçtiyse de (1687 – 1689) başarılı olamadı. Rus Çarı Petro, Karadeniz'e çıkmak ve Türkleri en nazik yerlerinden vurmak istiyordu. Bu amaçla Azak Kalesini ele geçirerek, büyük emellerini gerçekleştirmeyi planlıyordu. Nitekim 1695 yılında, büyük bir kuvvetle harekete geçtiyse de başarılı olamamış, fakat ertesi yıl tekrar gelerek Azak kalesini ele geçirmişti.

Osmanlı Devleti, kendisine karşı oluşturulan ittifaka karşı başarılı olamayınca barış istemiş ve 1699'da Karlofça Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı. Fakat Rusya Türklerle ilgili konularda, genellikle ikili görüşme ve ikili anlaşma yolunu seçip, çok taraflı antlaşmalara katılmaktan kaçınıyor, böylelikle kendisine bağlı bir devlet durumuna düşürmek istiyordu. Sonuçta, Karlofça Antlaşmasından bir yıl sonra İstanbul'da Rusya ile müzakereler başlamış, İstanbul Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu, Azak'ı Rusya'ya bırakmak zorunda kaldığı gibi, İstanbul'da daimi Rus elçiliğinin açılmasını da kabul etmişti.

Böylece Rusya, çok uzun süreden beri istediği ve gerçekleşmesi için sürekli uğraştığı iki amacına ulaşmış oldu. Bunlardan birincisi, güneye inerek, sıcak denizlere açılmak için, Azak'ı olarak Karadeniz'e çıkmak, ikincisi de, Osmanlı İmparatorluğu ile resmi diplomatik ilişki kurmaktı.

Rusya, Osmanlı Devletine karşı elde ettiği bu başarılarla rağmen, Azak boğazına sahip olamamış, bu nedenle de tam anlamıyla Karadeniz'e çıkamamıştı. Üstelik Karadeniz'de deniz üstünlüğü ile İstanbul ve Çanakkale boğazları, Osmanlıların elinde bulunduğundan, bu yönden Avrupa ile ilişki kurması da mümkün değildi. Bunun için de, 18. y.y.'ın başlarında, İsveç'ten Güney Baltık kıyılarını almak üzere hareket geçti.

Poltova'da Ruslara yenilen İsveç kralı 12. Şarl'ın, tahtını ve topraklarını kurtarmak

için Osmanlılara sığınması, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir anlaşmazlığın doğmasına yol açtı (1711 Kasım).

Rusya, bunun üzerine, Osmanlı hakimiyeti altında bulunan Sırp, Hırvatlar ve Makedonları isyana teşvik etti. Birinci Petro tarafından tatbik elden bu metot artık bütün tarih boyunca Rusya'nın ana usullerinden bir olacak ve Rusya, her fırsatta, Hıristiyanları Türkler aleyhinde ayaklandırmak prensibinden faydalanacaktı.

Rusya'nın gittikçe büyümesi, bundan doğan tehlikenin çoğalması, Azak'ı alması, Demirbaş Şarl'ın (Charles) kışkırtmaları ve diğer nedenlerden dolayı Osmanlı imparatorluğu, 1711 yılında Rusya'ya savaş ilan etmiş, yapılan savaşta Rusya, Osmanlı imparatorluğuna yenilerek, Prut Antlaşmasının imzalamak zorunda kalmıştı. Bu antlaşma ile Ruslar Azak kalesini Türkler geri iade etti ve böylece Karadeniz yeniden bir Türk gölü haline geldi.

Böylece Rusya, 18. y.y.'ın başlarında, yayılma hedeflerinden Baltık Denizi kıyılarına yerleşmeyi gerçekleştirmiş, fakat Karadeniz'e çıkmayı başaramamıştı. Ancak bundan sonra, sürekli olarak bu hedefe yönelecekti.

Prut, askeri yönü ile Türk, diplomasi yönüyle de bir Rus zaferi oldu. Fakat, Ruslar, kağıt üzerinde Türklerin isteklerini yerine getirmişler, iş uygulamaya gelince ise bunu hiçbir zaman tatbik etmemişlerdi.

Ruslar, dünya hakimiyetinin merkezi olarak adlandırdıkları İstanbul yolunu açmak için, karşılarında engel olarak gördükleri, Osmanlı Devletinin iç ve dış siyasette içinde bulunduğu zaafardan istifade ederek, ele geçen fırsatları ihmal etmemekteydiler. Bu amaçla Rusya, 1736'da Türk ordusunun İran'daki meşguliyetinden faydalanarak, Avusturya ile ittifak kurup, Osmanlı devletine savaş ilan etmiş ve Kırım'ı istila ederek Azak'ı ele geçirmişti. Fakat, Avusturya'nın yenilgisi ve antlaşma yapması üzerine Rusya'da 1739'da Belgrad Antlaşmasının yapmak zorunda kalmıştı. Belgrad Antlaşması ile Azak kalesinin yıkılması kararlaştırılırken, Karadeniz'de savaş ve ticaret gemisi

bulundurmamayı kabul eden Ruslarla, savaş öncesindeki durum kabul edildi. Böylece Belgrad Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin geçici olarak toparlanmasını sağladı.

Rusya, 24 yıl süreyle sabrettiği ve Osmanlı Devletini zaaf içinde yakaladığı halde, yine de amacına ulaşamamıştı, fakat 1768'e gelindiğinde en büyük darbelerinden birini indirmek için harekete geçecekti.

İkinci Viyana seferinden sonra, Lehistan'ın Rusya ile bir anlaşma yaparak, onu Mukaddes ittifak'a sokma pahasına, bir kısmını Türklerden aldığı Ukrayna üzerindeki hakimiyetinden, bilhassa Kiyef 'ten vazgeçmesi, Rusya'yı bundan sonra Lehistan ve Osmanlı Devleti ile yaptığı mücadelelerde stratejik bakımdan daima avantajlı bir hale getirmiştir. Rusya, bu avantajlı durumu ele geçirdikten sonra, Deli Petro'nun çizdiği siyasetle, adım adım Lehistan aleyhinde genişlemeye, Lehistan işlerine her fırsatta müdahale etmeye başladı.

1768'de Leh milliyetçilerini takip etmek için, Osmanlı sınırlarını geçen Rusya, böylece 6 yıl sürecek Osmanlı-Rus savaşını başlatmış bulunuyordu. II. Katerina, Kırım'ı, Romanya'yı (Eflak – Boğdan), mümkünse bütün balkanları Rusya'ya ilhak emeli taşıyordu.

1768 – 1774 Osm – Rus savaşında, Ruslar, hemen hemen her tarafta başarı kazanmaktaydı. II. Katerina Rus filosunu Akdeniz'e göndererek 1770'te Çeşme'de bulunan Türk Filosunu bir baskınla imha ettirdi. Ruslar batıda Eflak-Boğdan, doğu'da Kafkasya'yı işgal ettiler. En mühimi de Kırım, mukavemet edemedi Rus hakimiyetine girdi. Balkanlar üzerinde emelleri olan Avusturya, Rusya'nın bu ilerleyişinden korkarak, Osmanlı Devletine yaklaştı ve savaş sonucunda Osm – Rus anlaşmasına arabuluculuk etti.

Rusya, 18. y.y.'ın başlarından itibaren Osmanlı Devletinin zayıflamasından da yararlanarak, önce Karadeniz'in kuzeyini ele geçirmek, sonra da Kafkaslara, Boğazlara

ve Balkanlar'a inmek düşüncesine yeni bir nitelik vermeyi esas almıştı. Bu amaçlarla Osmanlı imparatorluğuna karşı sürdürdüğü hareketler içerisinde, 1774 yılında imzalanan, Küçük Kaynarca Antlaşması bir dönüm noktası ve Osmanlı Devletinin bünyesini sarsan ve ilerideki müdahalelere yol açan, çok ağır bir hadise olmuştur. Antlaşmanın 3. maddesi ile Kırım serbest ve tam manası ile müstakil bir devlet olurken , Rus ihtiraslarına karşı tamamıyla müdafaasız bir memleket haline gelmişti. Bu antlaşma ile Ruslar, donanmalarına, Karadeniz'de serbest dolaşım ve ticaret gemilerinin Boğazlar'dan serbest geçiş hakları gibi bazı ticari imtiyazlar elde etmişlerdi. Antlaşmanın en önemli tarafı ise, Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Osmanlı tebaası Ortodoksların Ruslar tarafından himayesini içerecek mahiyetteki hükümleriydi. Bu da, Rusya'ya, Osmanlı imparatorluğunun iç işlerine müdahale hakkını veriyordu.

Rusların, Kırım ile ilgili olarak hazırladıkları plana göre, burası kendi içinden fethedilecek ve Kırım'ın iç bünyesinde, Rusya lehine bir idare kurulması sağlandıktan sonra ilhak edilecekti. Ruslar, Osmanlı taraftarı olan Selim Giray'a karşılık 10 Mart 1779'da imzalanan Aynalı Kavak Antlaşması ile, Rus yanlısı olan Şahin Giray'ı han seçtirmişlerdi. Bu antlaşma ile dini alaka dışında Osmanlıların Kırım ile olan bağlantısı koparılmış ve bu ülkenin geleceği Rusya'nın eline bırakılmıştı. Çok geçmeden Rusya, 1783 yılında, Kırım'ı ilhak ettiğini bildirdi. Kırım, ebediyen kaybedilmişti. Bu neticeyi hazırlayan sebeplerin başında, Rusların, güneye inme politikalarındaki ısrarları, bu ülkenin Karadeniz'e açılan bir kapı veya kilit durumunda olması ve Kırım Hanlarının takip ettikleri yanlış siyaset idi.

Rusya, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra, Osmanlı imparatorluğunun eski gücünün kalmadığını anladığından, Kuzey Karadeniz kıyılarında, Kafkaslarda ve Balkanlarda yeni hareketlerde bulunmaya başladı. Diğer taraftan Osmanlı Avrupa'sındaki emellerini gerçekleştirmek üzere, kendisi gibi bu bölgede yayılma amacı güden, Avusturya ile anlaşma yolunu tuttu. Avrupa'daki Türk toprakları ikiye ayrılıp, iki devlet arasında paylaşılırken, ikinci parça üzerinde de Bizans imparatorluğu, Rusya

himayesinde canlandırılmak isteniyordu. Bu amaçla II. Katerina, 1787 yılında Osmanlı imparatorluğuna saldırdı. Ayrıca bu kez yanında rakibi ve ortağı Avusturya da vardı.

1787 yılında başlayan ve 1788 yılında Avusturya'nın katılmasıyla genişleyen bu savaşta, Osmanlılar, hareketli Rus politikası karşısında yine yalnız kalmışlar, sadece İsveç Rusya'ya savaş açmıştı. Fakat Fransa'da ihtilalin oraya çıkması, bütün Avrupa devletlerinin ilgisini ve hassasiyetini bu konuya çekti. Bütün Avrupa'da sosyal ve siyasal düzeni altüst edecek gibi görünen ihtilal karşısında, evvela Avusturya 1791 Zıştovi Antlaşması ile sonra da Rusya 1792 Yaş antlaşması ile barışa yanaşmak zorunda kaldılar.

Savaş sonucunda, Fransız ihtilalinin Avrupa'da meydana getirdiği önemli olay ve gelişmelerden dolayı, Rusya ve Avusturya'nın toprak yönünden kazançları oldukça sınırlı kalmış, iki devletin aralarında anlaşarak uygulamaya koymak istedikleri "Grek Projesi" gerçekleştirilememiş, aynı zamanda, Avusturya ve Rusya arasındaki anlaşmayı da yıkmıştı.

Osmanlı Devleti, bu savaşa Kırım'ı kurtarmak ve Rus baskısına son verebilmek için girmişti. Fakat savaş sonunda Kırım'ı ele geçiremediği gibi, üstelik yeni topraklar kaybetti. Rus baskısı ve tehlikesi ise daha belirli bir duruma geldi. Ruslar, daha güneye indiler. Avusturya da Balkanlara biraz daha sokuldu. Bu gelişmeler bundan böyle Osmanlı Devleti için, Balkanlarda yeni problemlerin başlangıcını oluşturdu.

Yaş Antlaşmasından sonraki dönem, Rusya için, bütün emellerinin toplandığı güneyde tekrar harekete geçmek üzere batıdaki büyük hadiselerin yatışmasını beklediği, Osmanlı imparatorluğu için ise, gelecek tehlikeyi karşılamak üzere köklü ıslahatlara girişerek, hazırlıkta bulunduğu bir mütareke devresi olmuştur.

Osmanlı imparatorluğunun Avrupa'da geri çekilişinin ikinci safhasının oluşturan 1718 – 1792 arası dönemde, toprak ilhakı emeli taşıyan Avusturya ve Rusya, pek fazla kazanç elde edememişti. Fakat, gittikçe milli benliklerini idrake ve ayrı bir devlet kurma

emeli taşımaya başlayan, Balkanlardaki Hıristiyan milletlerin durumu, Rusya ve Avusturya'nın sıcak denizlere inme emellerini gerçekleştirmek uğrunda Balkanlarda himaye ve nüfuzlarında kurulacak devletleri kullanmak için politikalar geliştirmelerine sebep oldu.

Fransa'nın, 1797'de Avusturya ile imzaladığı Compo Formio Antlaşması ile Adriyatik denizi kıyılarına yerleşmesi, Rusya'yı telaşlandırmıştı. Çünkü Fransa'nın amacı Balkanları ele geçirmek, Mısır'a çıkmak ve bu arada Doğu Akdeniz'i bir Fransız gölü haline getirmektir. Bunun içinde, Osmanlı Devletini içerden meşgul edebilmek üzere Balkanlar'da, Mora'da isyanlar çıkartmak istemişti. Ruslar, kendilerinin yüzyıllardır gerçekleştirmeye çalıştığı emellerinin Fransızlar tarafından başarılmasına seyirci kalamazlardı. Doğu Akdeniz'in Fransa'nın eline geçmesinden önce Osmanlıların elinde kalması, Rus menfaatlerine daha uygun idi. Zayıf bir Osmanlı Devleti'nden ilk fırsatta İstanbul ve boğazları alarak bir Akdeniz devleti olmak mümkündür. Ancak Fransa bu hayalleri suya düşürebilirdi. Rusya bu sebeple Napolyon'un Mısır'a çıkışından beş ay sonra Osmanlıya dostluk elini uzattı ve böylece, 23 Aralık 1798'de Türk – Rus savunma ittifakı kuruldu. Antlaşmaya göre, Rus filosunun Boğazlardan geçerek yardıma gelmesi kabul ediliyordu. Mısır'a çıkan Fransızlar, başarısızlığa uğrayıp 1801'de Mısır'ı boşaltınca, Türk – Rus İttifak Antlaşmasının gerekçesi de ortadan kalkmış oluyordu. Ancak Rus baskıları karşısında 24 Eylül 1805'de Dostluk ve İttifak Antlaşması tekrar yenilendi. Rusya, ertesi yıl Eflak ve Boğdan beylerinin değiştirilmesini bahane ederek, mevcut İttifak ve Dostluk Antlaşmasına rağmen, 10 Kasım 1806'da Türk sınırlarını geçince, Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş ilan etti.

Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan ettiğinde, İngiltere de Fransa ile savaş halinde olduğundan, müttefikleri Rusya'nın Osmanlı Devleti ile yaptığı savaşı önlemeye çalışmış, fakat bütün gayretleri boşa gitmişti.

1807'de Fransa ile Rusya arasında, Tilsit'te yapılan antlaşma, Osmanlı Devleti'ni İngiltere'ye yakınlaştırmış ve Ocak 1809'da İngiltere ile Osmanlı arasında yapılan "Kala-i Sultaniye Muahedesi" ile de İngiltere, barış zamanlarında boğazların bütün

savaş gemilerine kapalı olduğu ilkesini kabul etmişti. Bu ilke aslında Rus savaş gemilerinin boğazlardan geçişini önlemek amacını taşmaktaydı.

1807'de başlayan savaş, değişik sonuçlarla Tuna'nın her iki yakasında da devam ediyordu. Savaşın 1809 – 1812 yılları arasındaki süreçte Ruslar, Baserabya'yı, Eflak – Boğdan'ı ve Kuzey Bulgaristan'ı ele geçirdiler. Türk orduları bir ara Rusları geri atarak Tuna'yı geçtilerse de kesin sonuç alamadılar.

Bu tarihlerde ise, Avrupa'da siyasi ortam yine değişmiş bulunuyordu. Fransa ile Rusya'nın arası açılmıştı. Fransa imparatoru Napolyon'un Rusya seferine çıkması üzerine, iki cephede savaşmak istemeyen Rusya, 1812 tarihinde Osmanlı Devleti ile Bükreş Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı.

Eflak ve Boğdan'ın boşaltılması suretiyle Ruslara, Özi (Dinyeper) ve Prut nehirleri arasındaki Baserabya bırakılırken, Osmanlı Devleti, savaş ile doğrudan ilgili olmayan Sırlara iç yönetimlerinde özerklik vermekle, onların siyasi varlığını tanımış oluyordu. Bu ise Balkanlarda ve geniş anlamda imparatorluk içersinde başlamış olan milliyetçilik akımının gelişmesine ve diğer topluluklar arasında yayılmasına neden oldu.

Bundan sonra Rusya, Napolyon'un Rusya seferinin sona ermesini takiben ve Bükreş Antlaşmasından dokuz yıl sonra, Türklere karşı ayaklanan Rumları destekleyecekti.

2) Mora İsyanı ve Sonrasında Meydana Gelen Olaylar

Yeni çağın başında, tebaanın din ve dil serbestisini, devlet idaresinin başlıca prensiplerinden biri kabul etmiş ilk devlet olan Osmanlı imparatorluğu, gerileme devrinde uğradığı hücumlarla dıştan parçalanmaya başlamış ve 19. y.y.'in başlarından itibaren de, Osmanlı idare sistemindeki geniş hoşgörünün sağladığı imkanlar dolayısıyla adet ve ananelerini korumuş olan Hıristiyan tebaanın, bağımsızlıklarını elde etmek için,

merkezi otoriteye karşı ayaklanmalarıyla da içten parçalanmaya başlamıştı.

Rusya, Osmanlı Devletine karşı beslediği askeri ihtiraslarında, bu denli azınlıkları değerli müttefikler veya aletler olarak görüyor, Akdeniz'in ılık suları doğrultusunda yayılma amacı güden düşlerini gerçekleştirmek için, bir taraftan Osmanlılara karşı giriştiği, birbirini takip eden harplerin sonunda, bir miktar arazi koparmakta, diğer taraftan da imparatorluk dahilindeki Ortodoks reyanın hamisi sıfatıyla bunları ayaklandırmak suretiyle de “kaleyi içten fethetmek” politikası gütmekteydi.

1789 Fransız ihtilalinin doğal bir neticesi olarak, bütün dünyada milliyetçilik fikirleri uyanmaya başlamıştı. Fakat Osmanlı ülkesindeki ayrılık hevesleri böyle doğal bir şekilde ortaya çıkmayacaktı. Osmanlı topraklarını paylaşmak isteyen düşman devletlerin devamlı tahrikleri, önce Balkan milletlerinin kıpırdanmaya başlamalarına sebep olurken, Sırbistan'a bazı ayrıcalıklar verilmesi, Balkanlar'daki ilk milliyetçilik kılıcını ve bu yönde verilen ilk taviz olmuştu.

Osmanlı imparatorluğunun içten parçalanmasında ilk büyük adımı oluşturan Sırp isyanının (1804) doğurduğu imtiyaz meselesi henüz tamamıyla halledilmemişken, Sırp isyanından hemen sonra, ondan daha da geniş, kapsamlı olarak Yunan isyanı başladı.

Yunan ayaklanması, Osmanlı İmparatorluğundaki ayaklanmaların en planlı ve en süreklisi olmuş, hiçbir ayaklanma daha önce bu kadar ince ayrıntılarına kadar düşünülmemiş, hiçbir ayaklanmadan önce böyle hazırlık yapılmamıştır.

Rumların Osmanlı İmparatorluğunda, diğer Hıristiyan reayaya göre, özel bir durumları vardı. Bu özellik, coğrafya dağılışı ile kendilerine devletçe verilmiş olan imtiyazlardan ileri gelmekteydi.

Sırpların, Bulgarların ve daha başka etnik grupların imparatorlukta gösterdikleri iskan topluluğuna zıt olarak Rumlar, imparatorluğun her tarafına dağılmış bulunuyorlardı. Fakat kesin bir çoğunluk ile buldukları yerler Mora, Yunan adaları ve

Teselya idi.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethedip, Bizans'a son verdikten sonra, gayri müslimlerin Osmanlı toplum bünyesindeki statülerini de belirlemiş, bütün Ortodoksların idaresinden Fener Rum Patrikhanesi'ni sorumlu hale getirmişti. Bu sebepten, Osmanlı İmparatorluğunda Müslümanlardan sonra en imtiyazlı toplum Rumlar olmuştu. İmparatorluğun en zengin ve müreffeh zümreleri de onlardı. Buna rağmen rahat durmuyorlar, Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak hayaliyle yaşıyorlardı.

Yunan isyanı'nın başlamasının ve başarıya ulaşmasının en önemli nedeni, şüphesiz ki, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasî, askerî, malî ve ekonomik problemlerdi. Bununla birlikte Rum isyanının hazırlanmasında, doğmasında ve gelişmesinde çeşitli iç ve dış nedenler vardı.

Bunlar ana hatlarıyla şöyle açıklanabilir;

- Avrupalı aydınların Yunan davasına hizmetleri
- Yabancı devletlerin Yunan Milliyetçiliğini uyandırma teşebbüsleri
- Yunan aydınlarının Yunanistan'ın bağımsızlığı için çalışmaları
- Etnik-i Eteryaya Cemiyeti ve çalışmaları
- Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanı

Etnik-i Eteryaya'nın faaliyetleri sonucunda isyan patlamaya hazır hale gelmişti. Ancak Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın Rumlar üzerinde kurduğu sıkı idare buna imkan vermiyordu. Nihayet bazı saray entrikaları sonucu Tepedelenli, II. Mahmud'a isyan edince beklenen fırsat ortaya çıkmıştı.

Yunan isyanının ilk hareketi Boğdan'da başladı. Rus çarının yaveri olan, Etnik-i Eteryaya cemiyeti başkanı İpsilanti, etrafına topladığı az bir kuvvetle Prut nehrini geçip, Boğdan'a girerek bir ayaklanma çıkardı. Ayaklanmanın önce Eflak ve Boğdan'da başlatılmasının sebebi, Rusya'nın yardımını almak, Balkanlardaki diğer Ortodoks toplumları ayaklandırarak bunu genel bir ayaklanmaya dönüştürmektir. Böylece de,

başarıya daha çabuk ve kolay gidileceği hesaplanmış, aynı zamanda Yunanistan'da hazırlanan isyan da Osmanlının gözünden saklanmış olacaktı.

Ancak Eflak ve Boğdan halkı, Rumların yanında herhangi bir harekete katılmayı akıllarından bile geçirmiyorlardı. Bu nedenle Eflak ve Boğdan isyanı sonuçsuz kalmaya mahkumdu. Nitekim de öyle oldu.

Eflak ve Boğdan'daki Türk kuvvetleri, az olmakla beraber, İpsilanti'nin kuvvetlerini dağıtınca Etnik-i Eterya'nın başkanı Avusturya'ya sığınmak zorunda kalmıştı. Rus Çarı isyanı sözde kınıyor ama isyancıları el altından da desteklemeyi ihmal etmiyordu.

Eflak ve Boğdan isyanı bastırılmakla beraber arkası kesilmedi, ayaklanma hareketi bu sefer de Mora'da başladı(12 Şubat 1821). Mora'da bir isyanın başarı ile sonuçlanması için şartlar daha uygundu. Bu bakımdan Eflak ve Boğdan'dakinin tersine, Mora isyanı gelişme imkanı buldu. Mora'da bütün halk isyana iştirak etti. İsyân bu suretle millî ve dinî bir karakter alarak gelişmeye başladı.

Hızla başarı kazanan isyan, 1821 Nisan'ında Yunan adalarına da sıçradı. Sene sonunda Mora Yarımadasında Osmanlıların elinde kuşatılmış birkaç kale dışında hiçbir şey kalmamıştı.

Eğer, Tepedelenli Ali Paşa, isyan ettikten sonra dahi affedilerek Mora üzerine memur edilseydi, isyanın daha başlangıcında bastırılması imkanı bile vardı.

Eflak–Boğdan ve Mora İsyânları İstanbul'da büyük heyecan doğurdu. II. Mahmut, Etnik-i Eterya cemiyetinin amaçlarını anlayınca, bu cemiyete ve üyelerine karşı sert önlemler alınarak, isyanın hazırlanmasında önemli rol oynayan ve devlete ihanet eden Rum ileri gelenleri hemen devlet hizmetinden uzaklaştırıldılar. Fenerli Rum beyleri bütün itibar ve mevkilerini kaybetti.

Rum isyanı devam ederken, Patrik Gregoryos'un Mora'da, Etnik-i Eteryas'ın ileri gelenlerinden Petro'ya gönderdiği mektupta, "Yunan istiklalinin yayılması için memleketinizde bir Rum devleti kurulmasına karar verdiğinizizi öğrenince fazlasıyla memnun oldum" deniliyordu. Osmanlı özel memurları tarafından ele geçirilen bu mektupla, Gregoryos'un Etnik-i Eteryacılarla ilişkisi olduğu anlaşılınca 22 Nisan 1821'de Patrikhane'nin orta kapısında idam edildi.

Yunanlılar, ayaklanmanın başından itibaren büyük bir iyimserlikle, Batı'nın desteğini sağlayacaklarına inanmıştı. Olayların bu şekilde geliştiği sıralarda, Avrupa Devletleri, isyan karşısında tarafsız bir politika takip etmekteydiler. Ancak, bu olayları fırsat bilen Rusya, kendi himayesinde bir Yunan Devleti kurulmasını istediğinden, 1774 Küçük Kaynarca hükümlerini ileri sürerek, Osmanlı Devletinden Ortodoks uyruklar hakkında güvence istedi. Rusya'nın bu isteğinin reddedilmesi, Osmanlı - Rus ilişkilerini kopma noktasına getirdi. Ne var ki Rumlar da bu sıralarda başka bir devletin koruyuculuğuna girmek istemediklerinden Rusya'ya pek yanaşmadılar. Halbuki Rusya, ancak kendi himayesinde bir Yunanistan'a taraftardı. Bu sebeple Rusya, Osmanlı Devleti ile anlaşma yoluna gitti. Zaten bu sıralarda Avrupa Devletleri Verona kongresinde, (1822) Yunanlıların bağımsız devlet kurma girişimlerine karşı çıkmışlardı. Öte yandan, Avrupa kamuoyu ise Yunan davasının arkasında yer almıştı.

Yunan sorununun tüm Avrupa ulusları arasında uyandırdığı büyük sempatinin başlıca nedenleri arasında, klasik çağların çağrışımları, liberal eğilimler ve evrensel Hıristiyanlık duygusu gelmekteydi.

Rumlar, zalim iken mazlum tavrını takınarak, Avrupa devlet ve milletlerini kendilerine acındırmanın yolunu buluyorlardı. Rumların gerçeklere uymayan tüm girişimleri, Avrupa'da Türkler aleyhine bir havanın yaratılmasına sebep olmakta idi.

Asiler 1822 yılının Ocak ayında Epidor civarında bir meclis topladılar. Bu meclis Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etti. Osmanlı Devleti isyanın hakkından gelmek için, büyük gayretler sarf etmesine rağmen, muvaffak olamayınca, II. Mahmud bitmek bilmeyen bu harbe son vermek için Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemek

zorunda kaldı.

Yunan ayaklanmasının Mısır'ın Ege bölgesi ile ticaretinin kesilmesine yol açması, Mehmet Ali Paşa'nın isyana müdahalede bulunmasında etkili olmuştur. Mehmet Ali Paşa, Girit ve Mora valiliklerinin kendisine verilmesi koşuluyla Yunan isyanını bastıracağını bildirmişti.

Avrupa tarzında düzenli ve disiplinli bir ordu ve donanmaya sahip olan Mısır Valisinin oğlu İbrahim Paşa, Girit üzerinden bir orduyu Şubat 1825'de Mora'ya taşıyıp isyancıları etkisiz hale getirdi. Bu sırada Osmanlılarda kuzeyden ilerleyerek bir yıla yakın bir kuşatmadan sonra, 23 Nisan 1826'da Mora'nın merkezini aldılar. Böylece imparatorluğu yaklaşık altı yıl boyunca meşgul eden isyan bastırılmış oldu.

Buraya kadar Rum isyanı, Osmanlı imparatorluğunun bir iç sorunu olarak gelişmeler göstermiştir. Ancak bu noktadan itibaren, Avrupa'nın büyük devletleri işe karışmaya başladılar. Bu da sorunu devletlerarası büyük bir konu haline getirdi.

3) Avrupalı Devletlerin Rum İsyanına Yaklaşımı ve Müdahalesi

Yunanlıların ayaklanmaları karşısında Avrupa devletlerinin politikası çeşitli safhalardan geçmiştir. 1815'te imzalanan Mukaddes ittifak, statükoyu olduğu gibi muhafaza etmek amacını güdüyordu. Bu politikanın baş mimarı Avusturya Başkanı Metternich, Yunanlılara tamamen düşmandı. Metternich için Yunanlılar meşru hükümdarlarına karşı isyan ederek, Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük ölçekli Rus müdahalesinin yolunu açan, yarı barbar insanlardı. Bu durum, Avrupa'nın zor kazanılmış barış ve birliğini bozabilir ve Avusturya – Rusya arasında ciddi sürtüşmelere yol açabilirdi.

Öte yanda Rusya, hem Mukaddes ittifak'ın hararetli üyesi kalmak, hem de aynı zamanda Osmanlı imparatorluğu'ndan koparacağı parçalarla kendi kudretini ve ülkesini büyütme emelini besliyordu. Fakat bir taraftan Metternich'in, Mukaddes ittifak adına müdahaleleri, öte yandan menfaatleri bakımından endişe duyan İngiltere'nin

mukavemeti Rusya'ya engel oluyordu.

1 Aralık 1825'te Çar Aleksandr ölmüş, yerine I. Nikola geçmişti. Yeni Çar Viyana'da kurulmuş olan kutsal birliğe düşmandı. Yunan asileri için de sempati duyuyordu. Mehmet Ali Paşa'nın isyana müdahalesi karşısında Rusya'nın seyirci kalmasını, moral bakımından bir mağlubiyet saymaktan başka, Mehmet Ali'nin Mora ve Girit'e yerleşerek Doğu Akdeniz'de hakim olmasını da Rus menfaatlerine aykırı buluyordu. Kardeşi Aleksandr'ın Avrupa Devletlerinden çekinip sürdürdüğü statükoyu koruma politikasını terk etmişti.

İngiltere ise Osmanlı Devleti'ni zayıflatacak, belki de ileride Çanakkale'yi Rus donanmasına açacak ve Akdeniz'de kendi ticaretine rakip meydana getirecek bir milletin vakitsiz isyanını kuşkuyla karşılıyordu. Fakat daha sonraki gelişmelerle İngiltere de hızla olayların içersine girecek, bu devlet de Rumları kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak için gayret gösterecekti.

İngiltere'yi Yunanlıları desteklemeye sevk eden en önemli faktör, Rusya olmuştur. Yunanlılar er geç bağımsız olacaklardı, bağımsız bir Yunanistan ise Rusya'nın değil, İngiltere'nin nüfuzu altına girmeliydi. Böylece Rusya'nın güneye inmesine engel olunurdu.

Ayrıca, Mehmet Ali Paşa'nın yardımcılarıyla Yunan isyanının sona erdirilmekte oluşu, İngiltere'yi olayların içersine iyice itti. Keza Rusya gibi İngiltere'de Mehmet Ali Paşa gibi, kuvvetini ispatlamış bir Valinin Mora ve Girit'e yerleşmesini çıkarlarına uygun bulmuyordu.

Nihayet Rus çarı I. Nikola, 17 Mart 1826'da Osmanlı hükümetine bir ultiमत vererek, 1812 Bükreş Antlaşmasının uygulanmasındaki bazı noktalara karşı çıkarak, Osmanlı – Rus münasebetlerini yeniden gözden geçirmek için, altı hafta içinde Rus sınırına yetkili memurlar gönderilmesini talep etti.

Bu sırada Osmanlı hükümeti ise bir taraftan Mora işi ile meşgul bulunduğu gibi

diğer yandan millet ve memlekete hayat verecek yeni düzenlemeler yapmaya çalışmaktaydı. Bunlarda biri de Avrupa tarzında işe yarar, itaat eden eğitimli bir ordu oluşturulmasıydı.

15 Haziran 1826'da Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla, yıllardan beri her ileri atılımı engelleyen en büyük güç tarihe karışmış oldu. İmparatorluğun içinde bulunduğu durum vakit geçirmeksizin yeni bir ordunun oluşturulmasını zorunlu kılıyordu.

Yeniçeri ocağının kaldırıldığı ve Mora'da isyanın bastırılmak üzere olduğu bir zamanda, Rusya ile anlaşmazlığa düşmek istemeyen Osmanlı hükümeti, Rusya'nın bu isteğini kabul etmek zorunda kalmış ve 7 Ekim 1826'da yapılan Akkerman Antlaşması ile, Bükreş Antlaşması, Çar Nikola'nın istediği şekilde değiştirilip yeniden düzenlenerek, Eflak – Boğdan ve Sırbistan'ın imtiyazları genişletilmiş, Rus tüccarlarını 1806 harbinde uğradıkları zararların ödenmesi de kabul edilmişti.

Bu antlaşma, Yunan ayaklanmasına ilişkin hiçbir hüküm içermiyordu. Ne var ki Rusya, Osmanlı imparatorluğunun içerisinde bulunduğu güç durumdan yararlanarak özellikle Balkanlarda ve Osmanlı denizlerinde büyük avantajlar sağlamış oldu. Daha önemlisi ise, Ruslar bu yolla Osmanlılara karşı diplomatik bir zafer elde etmişler, bu da, Osmanlı İmparatorluğunun güçsüzlüğünü ve savaşa gerek kalmadan ona bazı isteklerin kabul ettirilebileceğini göstermişti.

Bu sırada İngiltere daha antlaşma imzalanmadan önce Rusya'ya başvurarak , onun Yunan meselesinde Osmanlılarla baş başa kalmasını önlemek ve Yunan sorununu Rusya ile işbirliği içinde çözmek düşüncesini benimsemişti.

Ruslar ve İngilizler, sözde İbrahim Paşa'nın Mora'da yaptığı zulümlere bir son vermek amacıyla, St. Petersburg'da görüşmelere başlayarak, 5 Nisan 1826 tarihinde St. Petersburg Protokolünü imzalamıştı. Bu protokolle, bağımsız bir Yunanistan'ın kurulması yolunda ilk adım atılmış olmaktaydı. Bu protokole göre Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'na vergi ödemekle birlikte, gerçekte bağımsız bir devlet durumuna

gelecekti.

Protokol, saklı kalmak şartıyla Fransız, Avusturya ve Prusya hükümetlerine de açıklanacaktı, bu devletlerin de Osmanlı – Yunan Antlaşmasının garantörleri olması isteniyordu. Bu protokolü, Fransa destekleyeceğini bildirirken, Avusturya ve Prusya reddetmişlerdi.

Sözde, Petersburg Protokolü ile İngiltere ve Rusya, herhangi bir toprak genişlemesini ya da kendilerine sağlanacak ticari yararları reddederek, Osmanlı Devleti'ne arabuluculuk önersinde bulunmaktaydılar.

Nitekim, Rusya ve İngiltere, Yunan sorununu kendi istekleri doğrultusunda yani bu protokole göre çözmek üzere harekete geçip, Protokol esaslarını, Osmanlı hükümetine bir nota ile bildirerek, bunun uygulanmasını istediler. Sultan II. Mahmud, bu durumun yabancı bir devletin iç işlerine karışmak demek olduğunu, İngiltere nasıl İrlanda işlerine başka devletlerin karışmasına izin vermiyorsa, Osmanlı devletinin de Yunan işine, başka devletlerin karışmasına izin veremeyeceğini bildirdi.

Diplomatik alanda güçlü olan Rusya, İngiltere ve Fransa'yı da yanına alarak, 6 Temmuz 1827'de Londra Antlaşmasını imzaladılar. Bu antlaşma Petersburg protokolünü aynen kapsadığı gibi, Yunanistan'ın vergi verme zorunluluğunu da ortadan kaldırıyordu. Fakat bu husustaki tekliflerinin de Osmanlılar tarafından reddedilmesi üzerine (16 Ağustos), İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla Osmanlı hükümetine ortaklaşa verdikleri bir nota ile Rumlar hakkındaki her türlü düşmanca hareketlere son verilmesini ve Osmanlı hükümetinin bu husustaki kararını 15 gün içinde bildirilmesini isteyerek, aksi taktirde güç kullanacaklarını bildirmişlerdi.

Bir netice elde edemeyince, daha önce kararlaştırmış oldukları gibi Mısır ile Yunanistan arasındaki irtibatı kesmek için tedbirler almaya başladılar. Üç müttefik devlet tarafından Mora yarımadası abluka altına alınarak, Mora sularında gösteriş yapmaya, Yunan sahilleri ve Mora yarımadasında bulunan Türk donanmasını kontrol

altında bulundurmaya, tehdit etmeye başladılar.

Bu sıralar Osmanlı – Mısır ortak donanması, İbrahim Paşa komutasında, Mora yarımadasının güney batısındaki Navarin limanında bulunuyordu. Müttefik filoları, sözde İbrahim Paşa'yı korkutmak, fakat gerçekte Türk savaş gemilerini batırmak için limana girerek, 20 Kasım 1827'de Osmanlı – Mısır ortak donanmasını yaktılar.

Savaş ilanına lüzum görmeden, savaş halinde bulunmayan bir devlete ait gemilerin, böyle alçakça saldırıya uğraması, şüphesiz devletler hukukunun ayaklar altına alınması demektir ve batı medeniyet alemi için silinmez bir leke idi.

Osmanlı hükümeti, Avusturya elçisi aracılığıyla İngiltere, Fransa ve Rusya'ya bir nota vererek, bu üç devletten, ortada bir savaş durumu yokken donanmasını batırdıkları için, tazminat ve Yunan işi ile ilgilerini kesmelerini istedi. Bunun yerine getirilmesine kadar da bu devletlerin İstanbul elçileriyle ilgisini kesti. Bunun üzerine, Osmanlı önerilerini kabul etmeyen, İngiliz, Fransız ve Rus elçileri İstanbul'dan ayrıldılar. Böylece Osmanlı Devleti ile bu üç devlet arasındaki siyasi ilişkiler kesilmiş oldu.

Navarin Faciası, açılacak yeni bir sefer için, Osmanlı Devleti'ni donanmasız bırakırken, bütün sahil, adalar savunmasız kalmıştı. Ancak, tüm bu olumsuzluklara rağmen, ne Sultan Mahmut ne de Osmanlı halkı asilere ve büyük devletlere boyun eğmemiş ve Navarin'den sonra dahi Londra Antlaşmasını kabul etmemişti.

Olayların gösterdiği bu gelişmelerden, Rusya, emellerini gerçekleştirme fırsatı bulduğu için memnundu. Ancak, Rusya'nın aşırı istekleri ve davranışları, İngiltere ve Fransa'yı çıkarları yönünden endişelendiriyordu. Bu nedenle, çıkabilecek bir Osmanlı-Rus savaşına engel olmak veya geciktirmek istiyorlardı.

İki devlet Mora'nın tasfiyesi için anlaşıldılar. İngilizler, İbrahim paşa kuvvetlerini Mora'dan Mısır'a götürmek için gemiler gönderirken, Fransızlar da 30.000 kişilik bir

kuvvet ile geçici olarak Mora'yı işgal ettiler.

I. BÖLÜM

1828 – 1829 OSMANLI – RUS SAVAŞI

A) SAVAŞIN SEBEPLERİ

Bu savaşı çıkmasını zaruri kılan hiçbir sebep yoktu. Ama yine de Rusya'nın genel politikasına bakarak, Şu sebepleri sıralamak mümkün olacaktır.

Rusya'nın Türklerle yaptığı diğer savaşlarda olduğu gibi, bu savaşı da gerçek sebebi, Rusların nihai amaçlarına ulaşabilmek için, sistematik olarak savaş çıkartarak Türkiye'yi zayıflatmak istemeleridir.

Daha önce belirtildiği gibi, Rusya 1827 yılı içersinde meydana gelen olaylardan ve gelişmelerden kendi çıkar ve emelleri doğrultusunda, memnundu. Bu durumdan yararlanmak üzere, daha 1828 Ocak ayı başlarından itibaren, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bazı isteklerde bulunmaya hazırlanıyordu. Nitekim çok geçmeden sözde, Osmanlı imparatorluğu'na Akkerman sözleşmesini tam olarak uygulatmak ve Yunan sorununu çözümllemek; gerçekte ise topraklarını genişletmek için harekete geçti. Bunu yaparken de amacının toprak kazancı olmadığını belirterek, Avrupalı Devletlerin müdahale ihtimali olmaksızın, Türklerle hesaplaşmak için fırsatı ele geçirmiş oldu.

Padişah II. Mahmud, 20 Aralık 1827'de topladığı bir ileri gelenler meclisinde bütün Müslümanların, Rumları ayaklanmaya kışkırtmış ve çevirdiği entrikalarla Avrupalı Devletleri Osmanlı'ya karşı düşmanca hareketlere sürüklemiş olan, Rusya'nın doymak bilmeyen isteklerine karşı, savaşa hazır olmalarını istemişti. Bütün vali ve mutasarrıflara hitaben yayınlanan bir beyannamede de Yunanistan hakkındaki tekliflerin kabul edilmeyeceğini, çünkü Yunan ayaklanmasının, başından beri Müslümanlara karşı bir din savaşına dönüştüğü, Mora'da ve adalarda yaşayan Müslümanların toptan Şehit edildikleri, Rusya, İngiltere, Fransa'nın işe karışmaları yüzünden ayaklanmanın

bastırılmadığı, bu devletlerin şimdi de Yunanistan'a bağımsızlık vermek için birleşerek Osmanlı Devleti'ne ağır baskılarda buldukları anlatılıyordu.

Rusya, baskı ve tehditle emeline ulaşamayınca, bu işi silah kuvveti ile yaptırmaya karar vermiş, Osmanlı hükümetinin yayınladığı beyannameyi, Osmanlıların, imzaladıkları anlaşmaların hükümlerini yerine getirmediklerini itiraf ettiklerine dair bir delil olarak ele alıp, bunu bir savaş bahanesi yapmak istemişti.

Bu sırada Rusya'nın İran'la yaptığı savaş sona ermiş ve iki devlet arasında 22 Şubat 1828'de Türkmençay Antlaşması imzalanmıştı.

Rusya Mart ayı içinde İngiltere'yi de Osmanlılara karşı savaşa davet etmiş, fakat İngiltere bunu reddetmişti, Müttefiklerinden aradığı desteği bulamayan Ruslar da tek başlarına hareket etmeye karar vermişlerdi.

Rus Çarı I. Nikola'nın 26 Nisan 1828 tarihli emirnamesiyle, Rusya Devleti tarafından, Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaş beyannameyi yayınlanarak, savaş ilan edildi. Rusya'nın savaş zamanını çok iyi kestirdiği, bunu bir plan altında ve isteklerini arttıra arttıra kabul ettirdiği görülmektedir.

Lord Canning'e göre, Rusya'nın Yunan sorunu nedeniyle, savaş ilanına neden olacak ciddi bir durum yoktu. Müttefik Devletler, Londra'da Yunan sorununu birlikte halletmeye karar vermişlerdi. Rusya hiçbir haklı nedene dayanmaksızın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişti. İngiltere ise, Londra Antlaşmasında imzası bulunan devletlerin tek başına harekete geçmemesi yolundaki garantiyi Rusya'nın hiçe sayması karşısında, hala eli kolu bağlı duruyordu. Halbuki İngiltere ve Fransa birlikte harekete geçerek Osmanlı hükümetini yola getirebilir, böylece Rusları tek başına harbe devam etme bahanesinden yoksun bırakabilirdi.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum, Rusya ile savaşmaya elverişli

değildi. Yeniçeri ordusu kaldırılalı iki yıl olmuştu. Bu kısa zaman içinde, yeni ve düzenli bir ordunun kurulması için yapılan hazırlıklar yetersizdi. Osmanlı donanması da Navarin’de batırıldığı için, Osmanlı imparatorluğunun deniz kuvveti de yok demektir. Fransa ve İngiltere ile siyasi münasebetlerin kesilmiş olması, bu iki devletin herhangi bir yardımına da güvenmeye yer bırakmıyordu. Gerçi, Rus isteklerinin kabul edilmesiyle savaştan kurtulabilirdi. Ancak Rus isteklerinin esas hedefi Mora’ya bağımsızlık verilmesi şeklindeydi. Bu yolun açılması ise imparatorluğun parçalanmasını baştan kabul etmek olurdu.

Padişah’ın yanında kredisi olan devlet adamlarından Pertev Paşa, imparatorluğun içinde bulunduğu bu kötü duruma rağmen, Rusya ile savaşa girilmesi gerektiği konusunda padişahı ikna etmişti.

Savaş durumunu görüşmek üzere toplanan, Meclis-i Umumi’de savaş karşıtı bir takım görüş ve düşünceler de ortaya atılmışsa da, bazı kimseler, bu savaşın Osmanlı Devleti tarafından kazanılacağını, Rusya’nın silinip gideceğini, hatta Kırım’ın bile geri alınacağını ileri sürmüştü.

Bu hava içersinde 20 Mayıs 1828’de Rusya’ya savaş ilanına karar verilmiş, Rus beyannamesine cevap olmak üzere de bir savaş beyannamesi yayınlanmıştı. II. Mahmud’un bu beyannamede;

“Ruslardan zaten böyle bir hücum beklenmekteydi, bunu biliyorduk. Onların Rumlar hakkındaki tekliflerini kabul etsek de ileride harp olacağı muhakkaktır”, dediği dikkate şayandır.

Tüm bunların yanında, bu savaşın en belirgin özellikleri arasında, şunları da sıralamak mümkündür:

19. y.y.’ın başı, hürriyetini kaybetmiş ulusların, tâbi oldukları rejimleri yıkmak

için savaştıkları bir dönemdir. Bu fikrin 1828 – 1829 harbinin çıkmasında nasıl önemli bir yer teşkil ettiği açıklanmıştı. Bu harbin göze batan en önemli özelliği ise bir çok kale muharebesini ihtiva etmesidir.

Savaş Osmanlı Devleti açısından bir hükümdar harbi mahiyeti taşımaktayken, Rusya, asırlarca Bizans imparatorluğunun varisi olmak ve en başta Boğazları ele geçirmek gibi net bir harp hedefi güdüyordu. Osmanlı Devleti'nin ise kuvvetli bir harp hedefi, bundan daha kötüsü, halkının harp isteği yoktu.

Rus halkının düşüncesine gelince, Türklere karşı yapılan bütün harpleri kutsal bir görev gibi kabul etmeye alıştırıldığından, Çar'ın harp teşebbüsünü alkışlıyordu.

B) SAVAŞIN BAŞLAMASI VE 1828 YILI GELİŞMELERİ

1) Batı Harekât Alanı ve İki Tarafın Harekâtına Etkisi

1828 – 1829 Osmanlı – Rus savaşı, iki taraflı sınırı bulunan Osmanlı ve Rusya arasında, Kafkas ve Tuna hareket alanında yanı zamanda başlamış ve yapılmıştır. Bu iki savaş alanı arasındaki mesafe 1600 kilometre'den fazla ve her iki savaş alanındaki büyük ordular da birbirine bağlı ve tâbi değildi.

Batı hareket alanının daha fazla önem arz etmesindeki sebepler, Osmanlı Devletinin en büyük kuvvetiyle, başkentinin bu tarafta bulunması, farklı dil ve dinde,

hatta başka başka kültürlü unsurları ihtiva

etmesi idi.

Doğu hareket alanı ise önemce ikinci derecede kalıyordu. Asya'daki harp hareketinin Ruslar için özel önemi varsa da, o da harp ve sefer için, Türklerin önemce birinci derecede adlandırılan Avrupa harp sahnesindeki kuvvetlerini azaltmaya mecbur kalmalarından yani mevcut kuvvetlerinden ileri gelmekteydi.

Batı hareket alanı, Baserabya, Boğdan, Eflak, Dobruca, Tuna güneyi ile Balkan Dağları arası ve Balkan dağlarının güney bölgelerini içine almaktaydı.

Eflak bölgesinden, o sıralarda ticaret ve ziraatı bozulmuş olmakla beraber, yine de çok miktarda zahire ve diğer savaş malzemesinin tedarik edilmesi mümkündü. Dobruca bölgesi ve Bulgaristan'ın harp alanı içindeki kısmında ise hala eski zirai aletler kullanıldığından, bölgenin mahsulleri ile Rus ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması mümkün değildi.

Rusların da mensup oldukları Ortodoks mezhebine mensup, Eflak ve Bulgaristan ahalisinin Rus askerine yaklaşımı dostça iken, Deli Orman bölgesindeki ahali Müslüman olduklarından, bunların Ruslara yaklaşımı düşmancaydı ve bazen, Rus ordusunun gerilerine taarruz ederek, onları dehşete düşürmekten de geri kalmayacaklardı.

Batı hareket alanının coğrafi durumu ve arazinin genel yapısı, Osmanlı ordusunun yararına özel bir önem taşımaktaydı. Tuna nehri ile Balkan Dağları Osmanlı Devletinin müdafaa hattını oluşturmaktaydı. Tuna nehri, Balkan sıra dağlarıyla olduğu kadar, kendi kale sistemi ile imparatorluğun boğaz içindeki merkezinden kolaylıkla takviye ve ikmal alabildiği için, kuzeyden yapılabilecek ilerleyişe büyük engel teşkil etmekteydi.

Tuna'nın sağ sahilinde Vidin, Rahova, Niğbolu, Zıştovi, Rusçuk, Tutrakan, Silistre, Hırsova, Maçın, İsakçı, Tolcî kaleleri bulunuyordu. Tuna'nın sol sahilinde de

Kalas, İbrail, Rusçuk karşısındaki Yergöğü, Vidin karşısındaki Kalafat kaleleri bulunuyordu.

Ayrıca, Küçük Balkan Dağları olarak adlandırılan bölge, savunma açısından önemli bir hattı oluşturmakta ve Şumnu ile Varna kalelerinin burada bulunmasından ötürü büyük önem arz etmekteydi.

Varna kalesi, müdafaa hattına büyük güç vermekten başka, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'deki Bulgaristan sahilinde, ayrıca bir savunma noktası ve önemli bir askeri liman komunda bulunuyordu.

Sonuç olarak saldırgan durumda bulunan Rus ordusu karşısında arazi, Osmanlı ordusunun başarılı stratejik savunma muharebeleri vermesine elverişliydi.

2) Askerî Güçler

a) Osmanlı Ordusu

Osmanlı Devleti kara ordusu, daimi kuvvetlerinin önemli bir bölümü olan Yeniçeri ocağı 1826 'da kaldırılmış, bunun yerine kurulan “Asakir-i Mansure-i Muhammediye” teşkilatı henüz yeterince tamamlanamamıştı. Sultan II. Mahmud bu ordunun kurulmasında ve yetiştirilmesinde var gücü ile çalışmış, hatta eğitimlerde hazır bulunmak suretiyle ilgisini göstermişti.

Düzenli ordunun yeniden teşkil edilebilen kısmı ile bu savaşta da, yine eski savaşlarda olduğu gibi, eyalet askerlerinden yararlanmak ve hatta halktan gönüllü asker toplamak zorunda kalınmıştı. Bu da yetmez ise, o devirde çokça kullanılan “Nefir-i am” yani eli silah tutanların zorla silah altına alınması sistemine baş vurulacaktı.

Ordunun düzenlenmesi için harcanan çaba sonunda, temmuz 1827 tarihine kadar İstanbul'da ve yurdun diğer bölgelerinde teşkil edilen birliklerdeki Mansure asker sayısının, ancak 25.000'e çıkarılmaya çalışıldığı, harp silah araç ve gereçlerinin

hazırlıklarının buna göre yapılmasından anlaşılmaktadır.

Savaş ilanından sonra seraskerliğe atanan Hüseyin Paşa, Davut Paşa sahrasında ordunun noksanlarını tamamladıktan sonra, 24 Mayıs 1828'de İstanbul'dan hareket ederken, Şumnu'ya doğru yola çıkan bu ordunun gerçek mevcudu saptanamamıştır.

Bu savaşta Muntazam asker hariç, başıbozuk kuvvetlerin miktarı 97.000, ücretli asker sayısı da 80.000 kişi'yi bulmuştu. Bu suretle, batı cephesi için tertip edilen Türk kuvvetlerinin üçte biri süvari olmak üzere, kağıt üzerindeki sayı 180.000'i bulmakta idi, fakat tertip edilen bu askerin hepsi savaşa katılmadığı gibi, katılanları da çoğu daha yollarda firar etmişti.

Askerlerin çoğu, hiç eğitim görmemiş ve zamanın muharebe sistemlerinden habersiz kimselerdi. Komutanların çoğu da savaş usullerinin inceliklerini bilmemekteydiler. Muharebeler daha çok tek tek kişilerin cesaretine dayanmıştı.

Ruslar Prut nehrini geçtikleri sırada, Balkan geçitleri henüz tutulmamış ve kalelerdeki askerlerden başka, Osmanlıların sınırda kullanacak hazır bir ordusu da yoktu. Kuvvetler parça parça savaş alanlarına sevk edilmişti.

Yaklaşık 30.000 kişi İstanbul ve Boğaz içinde bulunup, başkentin muhafazası ile görevlendirilmişti. Çanakkale boğazına 7.000, savaş alanı dışındaki istihkamlara 25.000 kişi tahsis edilmişti. Teselya'da Rumlara karşı 30.000, Tuna ve Dobruca istihkamlarına 25.000, Edirne'de tedbir olarak 30.000, Şumnu'da 25.000 asker bulunuyordu.

Rumeli'deki kuvvetler üç orduya ayrılmıştı.

1. Ordu, Ağa Hüseyin Paşa komutasında Şumnu'da,
2. Ordu, Sadrazam Selim Mehmet Paşa komutasında Balkan Dağları kuzeyinde,
3. Ordu, Padişah komutasında İstanbul ve batı bölgesinde muhtemel çıkarmalara karşı toplanmıştı.

Bu savaş Osmanlı devleti için gayri müsait şartlar içinde başladığından bir savaş ve hareket planı yoktu denilebilir. Bununla beraber 1. ve 2. ordulara ait kuvvetlerin çoğu kalelerde bulunuyordu ve kalelere dayanarak savunma savaşı yapılması esas olarak kabul edilmişti.

Türk topçusu, sayıca Rus topçusundan çok aşağıda olduğu gibi, toplara at yerine öküz, manda koşulduğundan hızlı hareket edemiyorlardı. Fakat savaş alanında çok iyi kullanılmış olduklarından, daha iyi düzenlenmiş olsaydılar, Türk ordusunun en değerli unsuru olabilirdi.

1828'de savaş başlamadan önce Osmanlı donanmasının büyük kısmı, daha önce de açıklandığı gibi, Navarin'de elden çıkmıştı. Görev yapabilecek durumda üç kalyon, dört firkateyn ile 32 Şalopa'dan kurulu Tuna ince filosu kalmıştı.

b) Rus Ordusu

Ruslar, bu savaştan bir asır önce, ordusunu Avrupa usulünde ve muntazam bir hale getirmiş ve bununla son yıllarda Napolyon savaşlarına ve İran savaşına katılmışlardı.

Asker her zaman için yapılacak savaşa hazır tutuluyordu. Bu hazır tutma daha ziyade psikolojik yönden ibaretti. Özellikle yapılacak savaş Osmanlı ile olursa Rus askeri daha da rahat davranmaktaydı. Daha önce Osmanlılarla yaptıkları savaşların kolayca kazanılması yüzünden moralleri yüksekti. Bundan başka morallerinin yüksek oluşunda, Osmanlı ordusunun henüz kuruluş aşamasında olmasının da etkisi vardı. Motivelerini sağlayan temel nokta ise şuydu; Müslümanlara karşı yapılan her savaş, Bizans'ın intikamı şeklinde telakki ediliyor, Haçlı Seferleri mahiyetinde görölüyordu.

Ruslar, Rumeli cephesindeki hareket için, başında Felt Mareşal Kont

Vitgenştayn'ın bulunduğu 3, 6 ve 7. kolordulardan oluşan ikinci orduyu görevlendirmişlerdi. Ayrıca ikinci kolordu ve bir miktar muhafaza kıtası ile de takviye edilmişti.

2. orduyu oluşturan kuvvetlerin sefer başındaki sayıları, 3. kolordu 30.000, 6. kolordu 20.000, 7. kolordu 15.000 ve bu orduya sonradan katılan 2. kolordu ve muhafız kıtasının mevcudu 32.000 kişiden ibaret idi. Yani Rusların Rumeli cephesindeki mevcudu 100.000'i bulmuştu.

Rusya'nın Batı cephesine, kesin sonuç yeri olmasına rağmen gerekenden az bir kuvvet ayırmış olmasını, Rus harp tarihleri iki sebebe bağlamaktadır. Bunlardan birincisi o zamanki siyasi ve iç durumları dolayısıyla Avusturya ile Polonya'ya fazla kuvvet ayırmak zorunluluğu, ikincisi de Rusya'nın bu harbi Türkiye'den toprak kazanmak niyetiyle yapmadığı düşüncesine Avrupa Devletlerinin inanmasını istemesiydi.

Rus ordusunun hareket planına gelince, Ruslar batı hareket planını stratejik taarruz esasına göre hazırlamışlardı. Rus donanmasının Karadeniz'deki üstünlüğünden yararlanılarak, en kısa yönden ilerlemek ve nerede rastlanırsa, Osmanlı ordusuna taarruz etmekte. Bu amaçla bu cephede görevlendirilen ikinci ordu, üç kolla ilerleyerek ilk hedef olarak Varna, Silistre ve Bükreş bölgesini ele geçirecek, bundan sonra da Balkanları aşarak boğazları elde etmek için İstanbul üzerine yürüyecekti.

Anlaşıldığına göre, 1828 seferinden iki yıl önce, İstanbul'daki Rus elçiliğine, ateşe olarak gönderilen Miralay Berg ile birkaç Subay, İstanbul'dan Rusya'ya dönerlerken Balkan Dağlarının başlıca boğaz ve geçitlerinden geçebilme fırsatını bulmuşlardı. Bu geçitlerin inceden inceye taslakları, planları ve bir takım notlar alınmış ve bunun neticesi olarak, eskisi gibi Tuna hattını temin için, vakit geçirmeye mecbur kalmaksızın, İstanbul üzerine yürümek üzere yapılan plan, imparatora verilmişti.

Rusların Osmanlılara karşı kullanabilecekleri Deniz kuvvetleri, Akdeniz ve

Karadeniz filoları idi. Rus deniz kuvvetleri, Osmanlılardan çok üstündü. Karadeniz’de 16 savaş gemisi, 6 fırkateyn, 7 korvet gemisinden kurulu kuvvetli bir deniz filoları vardı. Dolayısıyla Karadeniz, Rus Donanmasının egemenliğindeydi.

3) Rus Saldırısı ve Tuna Boyundaki Kalelerin Düşmesi

Rus ordusu, bir taraftan 8 Mayıs Perşembe günü, Prut nehrinden geçerek Osmanlı arazisine girdiği gibi, diğer taraftan da 12 Mayıs Pazartesi günü Doğu cephesinde de Anapa’ya taarruz etmişti.

İran’la yaptığı savaşlar dolayısıyla daha tecrübeli ve yetişkin halde hazırlıklı bulunan Rus orduları, süratle ilerlemeye başlamışlardı. Boğdan’ı aldıktan sonra Eflak’a girdiler. Rusların 6. kolordusu 16 Mayıs’ta Bükreş’e girerken, 7. kolordu İbrail’e doğru ilerlemeye başlamış, Eflak’ta bulunan 3. kolordu bir süre hareketsiz bırakılarak bu iki kolordu kullanılmıştı.

Ruslar, Tuna nehrini İsakçı kalesi karşısındaki Satunova’dan geçmeye karar vermişlerdi. Bu durumun farkına varan Türk askerleri hazırlıklıydılar. Haziran’ın 8. günü 1500 kişilik bir kazak grubu gizlice hafif balıkçı kayıklarının yardımı ile nehrin karşı tarafına geçmeyi başarmıştı. Bu esnada Rus ordusunun durumunu gözleyen 6.000 kişilik Türk kuvveti, gizlice karşıya geçirilen bu kazak gurubun ani saldırısı karşısında, büyük bir şaşkınlığa uğrayarak, geri çekilmek zorunda kalarak, bir kısmı Pazarcık yolunu tutarken bir kısmı da İsakçı kalesine çekilmişlerdi. Rusların Tuna nehrini İsakçı yakınlarındaki Satunova’dan geçebilmelerindeki başarıyı, bu Kazak gruplarının kayıkları temin etmişti.

9 Haziran’da Rus Çarı Nikola da karşı kıyıya geçmiş ve Tuna nehri üzerinde köprü kurulmasına başlanmıştı. 11 Haziran’da da köprü tamamlanarak ve 35.000 mevcutlu 3. Rus kolordusu da karşı kıyıya geçmişti.

İsakçı kalesine sığınan birlikler, İsakçı kalesi muhafızlarına yardımdan çok kötülükte bulundular, muhafızlarla birlik olup Rusları Tuna'dan geçirmemeye çalışacakları yerde, korkularını muhafızlara da anlatarak savunma istekleri kırıldığından oldukça kuvvetli bir savunma hattına sahip olan İsakçı kalesi, utanılacak bir şekilde ve 85 topu ile düşmana bırakıldı.

İsakçı kalesinin durumunu Şumnu'da öğrenen Ağa Hüseyin Paşa, önce firar edenlerin çevrilmesi için, derbentlere ve geçitlere müfrezeler yollayarak, yakalanan bin kadar firariyi Köstence kalesine göndermiş ve Köstence muhafızına yazılan emirde de, itaat etmezlerse gerekirse hepsinin idam edilmesini, içlerinden bir kişiye bile aman verilmemesini emretmişti.

Ayrıca, Rusların Tuna'yı geçmeleri sebebiyle Rusçuk ve diğer kazalarda kaleler dışındaki halkın yiyecekleri ile beraber civarlarındaki kalelere yerleştirilmesi, hayvanlarının ormanlara sürülmesi ve halktan eli silah tutanların toplanması hususlarına dikkat edilmesi istenmişti.

Tuna'yı geçen Rus birlikleri için artık Dobruca'da hareket başlıyordu. Bu Rus ilerleyişine karşı, sağda Maçın ve Hırsova, solda ise Tulça ve Köstence kaleleri bulunuyordu.

Ruslar, Tuna sahiline hücum ettikleri sırada, Tulça kalesini de çok sayıda top ve 10.000 kadar askerle zorlamaya başlamışlardı. Kale dışındaki tabya'nın muhafazası için en azından 5.000 kadar askere ihtiyaç varken, derme çatma topu topu 1500 askerle Muhafız İbrahim Paşa, Rusları geri çevirmeye mecbur etmişti. Sonradan yapılan hücumlara 25 gün karşı koyulduktan sonra , kale ahalisi telef olmaya başlamış ve mühimmatın eksikliği, bir taraftan da yardım gelmemesi sebebiyle çaresiz kalmış olan ahalisi tarafından, kale 6 Haziran 1828'de Ruslara teslim edilmişti.

Dobruca toprakları üzerinde harekete geçen Rusların ilerleyişi yavaş oluyordu.

Çünkü, gerideki mevzilerin, özellikle İbrail'in ele geçirilmesi bekleniyordu.

Rus kuvvetlerinin öncüleri 11 Mayıs'ta İbrail kalesinin önlerine gelirken, 12 Mayıs'tan itibaren de kalenin kuşatılmasına başlanmıştı. İbrail, Tuna boyundaki kalelerin en kuvvetlisiydi. Hatta Vidin kalesiyle bile boy ölçüşebilirdi. Kuşatma için ayrılan Rus kuvveti 16 – 18 bin arasındaydı.

Ruslar, kuşatma topçusunun yerleştirilmesini 7 Haziran'a kadar tamamlayarak geceli gündüzlü kale üzerine top yağdırmaya başlamışlardı. Ancak topçu ateşi ile bir sonuca ulaşamayacaklarını anlayınca lağım kazma işine ağırlık vermişlerdi. Haziran'ın 15. gününe kadar hazırlanan lağımın patlatılmasıyla tahrip edilen mevzileri ele geçirmek üzere Rus askerleri siperlere doğru ilerlemeye başladılar. Patlayan lağımlardan bir tanesi kalenin bedeninde içeri girilebilecek bir gedik açılmasına neden olmuştu. Türk askerleri gedik başında mevzi almış olduklarından iki taraf boğaz boğaza kanlı bir boğuşmaya girmiş, ancak Ruslar bir adım bile ilerlemeye muvaffak olamadıklarından geri çekilmek zorunda kalmışlardı.

Bu muharebenin kazanılmasına ve Rusların geri çekilmesine rağmen, İbrail kalesinin de fazla dayanacak gücü kalmamıştı. Bu kalenin Ruslara teslim edilmesinde, askeri kudretsizlik ve savunmadaki acizlik değil bir takım şahsi düşünceler etkili olmuştur. Tuna'daki Türk filosunun çekilmesi, Rusların direnmesi, kale muhafızı Süleyman Paşa'nın dayanma gücünü sarsıyordu.

Haziran'ın 17'sinde Ruslarla yapılan ve 16 saat süren müzakereler sonucunda kale muhafızlarının serbestçe Silistre'ye gitmelerine izin verilmesi şartı ile kale 23

Haziran 1828'de Ruslara teslim edildi.

İbrail kalesinin bir buçuk aya yakın bir süre dayanması, Rusların ileri hareketini geciktirmiş, hareket sıcaklara kalmıştı. Rus askeri, Dobruca'nın bataklık ve rutubetli

arazisinde, sıtma ve dizanteriden fazla kayıp vermeye başlamıştı. Kazanılan bu zaman sayesinde ki, Türkler Varna ve Şumnu kalelerini takviyeye imkan bulmuşlardı.

İbrail kuşatması, Rusların 7. kolordusu için 4.000 kişinin hayatına mal olmuştu. İbrail kalesinin düşmesi, İsakçı, Maçın kalelerinin ele geçirilmesi, Dobruca'nın diğer önemli mevkilerinin de Rusların eline geçmesine neden olduğu için, büyük bir önem arz eder.

Bu zamana kadar Ruslar yaptıkları hareketlerde başarılı olmuş sayılabilirlerdi. Çünkü Tuna nehrini en zor mevkiinden geçtikleri halde, 6 Türk kalesini 6 haftada ele geçirmişlerdi.

Rus ordusu, Tuna nehrinin alt kısmındaki en önemli kale olan İbrail'i ele geçirdikten sonra, üç bölüme ayrılmıştı. Ordunun bir bölümü Silistre'ye saldırırken, ikincisi Varna'yı kuşatacak, üçüncüsü de Şumnu'yu ele geçirmeye çalışacaktı.

2 Temmuz 1828'de 3. ve 7. kol ordular ile birinci süvari avcı fırkasından kurulu, General Vitgenştayn komutasındaki 45.000 kişilik bir kuvvet harekete hazır hale gelmişti. Rusların muharebe planları gereğince, Balkanları aşmak için, üç yol vardı. Bunlar Şumnu, Pravadi ve Varna olup, en önemlisini sonuncusu teşkil etmekteydi. Çünkü, bu yol Osmanlı başkentine giden en kısa yol olmasının yanında, Rus ordusunun donanma ile irtibat kurabilmesine de imkan tanıyordu. Bu yoldan gidilerek Varna'nın ele geçirilmesiyle, Balkan Dağlarından İstanbul'a doğru, Varna - Derviş Yuvan - Burgaz üzerinden, donanma ile irtibat halinde Ruslar için bir taarruz istikameti teşkil ediyordu.

Şumnu'dan geçen yol Rus ordusu için, Şumnu ve Silistre kalelerindeki Türk kuvvetlerinin taarruz ve ateşine daha kolay hedef teşkil edeceği için, Türk kuvvetlerinin daha fazla tehtidi altında bulunan bir yoldu. Bu sebeple, Varna üzerinden geçen yol Rus ordusu için daha elverişli olsa da, Türklerin, Şumnu ve Silistre gibi kalelere dayanarak, Balkanlar ve Tuna arasında denize doğru yapacakları bir taarruz ile Varna bölgesini ele

geçirip, güneye doğru ilerleyen Rusların, gerileri ile irtibatını kesmeleri de mümkündür. Bu sebeple Varna yönünde ilerleyecek Rus kuvvetlerinin gerisini güvenlik altına alabilmeleri için, Silistre kalesini de ele geçirmeleri gerekmektedir.

Bu sebeple Ruslar, Varna yönünde ilerlerken bir yandan da Silistre kalesini kuşatmaya karar vermişlerdi. Silistre yönünü emniyet altına alabilmek amacıyla Ruslar, Kuzgun taraflarına biraz kuvvet gönderdikten sonra, Rus kuvvetlerinin büyük çoğunluğu Çernova'da 7 gün hareketsiz kalmış ve 7 Temmuz'da da Varna yönünde harekete geçmişti.

10 Temmuz'da imparator I. Nikola 3. kolordunun büyük bir bölümü ile Pazarcığa gelirken, 11 Temmuz'da 7. kolordu da 3. kolordu'ya katılmıştı. Böylece Pazarcıkta 35.000 kişilik bir kuvvet toplanmıştı. Ayrıca 15.000 kişilik bir Rus kuvveti, 14 ve 21 Temmuz günleri, Varna kuzeyinde Osmanlı kuvvetlerine saldırmışlarsa da, her ikisinde de büyük kayıplar vermişler ve sonunda her iki tarafta geri çekilmişlerdi. Ruslar 6. kolordu'dan 10.000 kişilik bir kuvveti de Hırsova yoluyla Tuna'yı takiben Silistre'ye sevk etmişlerdi.

Zaman zaman gerçekleşen muharebelerle Ruslar, Şumnu kalesinde bulunan Türk kuvvetlerinin çok sayıda olduğunun farkına varmışlar ve Varna'nın alınmasından önce, Şumnu tarafındaki tehlikenin ortadan kaldırılması gerektiğine karar vermişlerdi. Şumnu'daki Türk kuvvetlerini bir meydan savaşına zorlayıp, savaş dışında bırakılırsa, sonuca daha kısa bir süre içerisinde ulaşabileceklerini düşünüyorlardı.

16 Temmuz'da Rus ordusu, Pazarcık'tan çıkıp 18 Temmuz'da Yenipazar'ı işgal etmiş, Şumnu yönünde ilerleyecek kuvvetlere Varna ve Balkanlardan gelebilecek muhtemel taarruzlara karşı güvenliklerini sağlamak amacıyla, General Suhtelen komutasında 45.000 kişilik bir kuvvet Varna tarafına, General Bengendorff da Pravadi'ye gönderilmişti.

Rusların Varna'yı da baskı altına almalarından, takviye edilmesi mecburiyeti ortaya çıkmış; Kaptan İzzet Mehmet Paşa ve Varna havalisinde bulunan Sirozlu Yusuf Paşa, askeri ile Varna muhafazasıyla görevlendirilmişti. O esnada Rusların karadan Varna'ya sevk ettiği 18.000 asker ve denizde 24 savaş gemisi vardı.

Şumnu'da, Serasker Ağa Hüseyin Paşa komutası altında 40.000'e yakın bir Türk kuvveti vardı. Bunun 10.000'i mansure piyade askeri 4.000'i mansure süvarisi, 10.000 kadarı da Ömer Viryon komutasındaki Milis Arnavut askeriydi. Kalanı da bölge halkından ibaretti. Kalede 30 kadar da sahra topu bulunmaktaydı. 20 Temmuz'da da Ruslar bizzat imparator Nikola komutası altında bulunmak üzere Şumnu'ya doğru hareket etmişti.

4) Şumnu Kuşatması

Şumnu kalesi, Küçük Balkan denilen dağ silsilesi içinde, iki dağ arasında bir vadide bulunmakta olup, o sıralarda Şumnu kasabasında ikamet eden 40.000 kişinin 30.000'i Müslüman ahalinden ibaretti.

Türkler, Tuna üzerindeki müdafaa hatlarının mihveri olması sıfatıyla, Şumnu gibi bir mevziin önemini takdir ederek, bir asırdan beri onun zayıf olan cephesini bir takım istihkamlar, tabyalar zinciri ile kapatmışlardı.

Serasker Hüseyin Paşa, yalnız eski tabya ve istihkamları yenilemek ve düzeltmekle kalmayıp, eski istihkamların biraz ilerisinde, yeni bir müstahkem hat daha kurmaya girişti. Böylece ordu geniş bir saha kazanmış olduğu gibi, yeni ve daha elverişli bir hat daha elde etmiş bulunuyordu.

Şumnu müdafaa vasıtalarının ıslahı, şüphesiz çok önemli bir işti. Ancak Serasker buranın tahkimini biraz erteleyerek, Tuna'ya doğru ilerleseydi, yanındaki ve toplayacağı askerle İbrail kalesini kurtarmakla kalmayıp, Rusların Tuna'yı geçmesine ve sonuçta Dobruca'da Rus kuvvetlerinin ayrı ayrı serbest harekât yapmalarına engel olması büyük olasılıktı. Bununla beraber Şumnu, eskiden beri Türklerce çok önemli sayılan bir yer

olduğundan, belki de Serasker, her şeyden önce burasını tahkim etmek, emniyet altına almak için, kesin bir emir almıştı.

Kuvvet yetersizliği nedeniyle Ruslar, kalenin sadece doğu tarafından kuşatılmasına karar vermişlerdi. Mevcut kuvvetleri ile, Şumnu'yu yakından ve sıkı bir kuşatmaya alamayacaklardı. Sıkı bir kuşatma için çok sayıda malzemeye ve fazla kuvvete ihtiyaç vardı. Bu yüzden Şumnu'ya gelen yolları tutmak veya ara sıra bu yollara baskınlar yaparak, kaleye yardımı önleme yoluna gittiler. Hatta Ruslar kendi zayıflıklarını gizlemek için, Türk siperleri önünde siperler oluşturarak mevzi aldılar. Rusların oluşturduğu, bu hat, Şumnu kalesini topçu ateşi altında bulundurabilecek ve Türklerin topçu ateşinin dışında kalacak şekilde oluşturulmuştu.

Ancak, Serasker Hüseyin Paşa'nın planında da sadece istihkamlar içinde kalarak, Rus saldırılarına karşı koymak yoktu. Rusların en çok arzu ettikleri şey, Serasker Hüseyin Paşa'nın Varna'yı düşmekten kurtarmak için Şumnu'dan ayrılmasını sağlamaktı. Bu şekilde, yapılacak bir meydan muharebesi ile harbin sonunu belirleyeceklerdi.

Temmuz 27'de Ruslar, alçak tepeleri ve Istranca'ya doğru olan ormanlığı ve Istranca tabyasının yapıldığı uçurumun eteklerini işgal ettiler. Bunun üzerine aynı gün Serasker Hüseyin Paşa, büyük bir huruç hareketi gerçekleştirmiş, bu hareket ertesi gün de tekrar edilmişti. Bu huruç hareketlerinin ikisinde de Ruslar çok büyük zayıflıklar vermişler ve mevzilerini çok zor muhafaza edebilmişlerdi.

İki gün sonra Ruslar, Istranca tepelerini işgal etmek üzere, bozgunla biten bir saldırı yaptılar. Bundan sonra vadinin öbür yanında da böyle bir saldırı yapıldıysa da o da boşa çıktı. Ruslar Şumnu'nun dışarı ile olan bağını ve haberleşmesini de kesmek istemişler, ancak bunda da başarılı olamamışlardı.

Şumnu üzerinde etkili bir harekete girişemeyen imparator Nikola, Varna önündeki

kuvvetleri takviye için Ağustos'un 3. günü bir alay süvari ve piyade ile 12 toptan oluşan bir muhafız kıtası ile Varna'ya doğru yola çıktı.

Şumnu kalesinin, dışarıdaki Türk kuvvetleri ile sağlam ve devamlı irtibatı vardı. Bu suretle, gerekli erzak ve mühimmat ikmalî oldukça kolay yapılabilirdi. Hatta bu arada Şumnu'dan Varna ve Silistre'ye kuvvet yardımları dahi yapılabilirdi. Bundan başka, Türk süvarilerinin kaleden yaptıkları çıkışlarla, Rusların ikmal yollarına taarruzlar yapılmakta, Ruslara insan ve malzeme kayıpları verdirilmekteydi. Ayrıca Şumnu çevresinde Rusların başarısızlıkla sonuçlanan girişimleri, Türk askerinin şevk ve cesaretini arttırırken, Ruslar üzerinde aksi tesir yapıyordu.

Ağa Hüseyin Paşa'nın ana düşüncesi, bir hücumla Rus hattını yarmak ve galip gelmeye yetecek bir kuvvetle öteki mevzileri zorlayabilmektir.

27 Ağustos gecesi, Şumnu kalesinden iki ayrı yerden büyük bir çıkış yapılarak, Rus mevzilerinin her iki kanadına da taarruz edildi. Ağa Hüseyin Paşa ile Halil Paşa emrindeki mansure birlikleri, gece yarısından sonra hareketle, baskın halinde yapılan bu taarruz sonucunda, kuzey kanattaki beş numaralı tabyada bulunan Rus kuvvetlerinin bir kısmı imha edilirken, bir kısmı da yararlı olarak esir alınmış, pek azı kaçıp kurtulabilmişti. Tabya ile beraber altı adet Rus topu ele geçirilmişti. Fakat Rusların tabyayı tekrar ele geçirmek için, yedek kuvvetlerle yaptıkları taarruz sonunda, Türk kuvvetleri çekilmişler, Ruslar tabyayı ve topları geri almışlardı. Rus kayıplarının miktarı bu muharebelerde 1500 kişiyi bulmuştu.

Bu hareketlerin birbirini kovalaması üzerine Rus kuvvetleri komutanı Vitgenştayn, Yenipazar'a çekilmenin daha uygun olacağını kararlaştırmıştı. Ancak bu kararını henüz uygulamaya başlamıştı ki, İmparator Nikola tarafından, Varna'nın bir an önce düşürülmesinin gerekli olduğunu ve bu amaçla Vitgenştayn'ın Şumnu önünde kalarak, Varna'ya yapılan harekâtı örtmesi ve koruması, aynı zamanda bir kısım kuvvetle Varna'ya taarruz eden kuvvetleri takviyesi emredilmişti. Böylece, Türk kuvvetlerinin

Şumnu'dan yapacakları çıkışları karşılamak üzere yalnız 3. ve 7. kolordu birlikleri mevzilerinde kalmış, kale kuvvetlerinin sık sık yaptığı çıkışlar, Rusları çok hırpalamış, yıpratmış ve yormuştu.

Ruslar erzak ve levazım nakliyatını askerle, süvari ile muhafaza edebilmek içinde, büyük güçlükler çekiyorlardı. Hayvanlarına ot bulabilmekte zorlanıyorlardı. Her gün 100 ila 150 atın açlıktan ölmesi yüzünden süvari birliklerinin üçte ikisi yaya kalmış olduklarından, bunların değil savaşmak, ileri karakol görevi bile görmeleri mümkün değildi.

Yiyeceğin azlığı, içtikleri suyun pisliği, gündüzlerin şiddetli sıcakları ve gecenin usandıran soğukları, Rus ordusunda bir çok hastalığa sebep olduğundan, hastaneleri doldurmaya başlamışlardı.

Bütün bunlardan başka Rus ordusunun gerisi de hiçbir şekilde güvenli değildi. Türk atlıları, Rusların nakliye kollarına ardı arkası kesilmeyen baskınlar, saldırılar düzenleyerek, düşmana bir dakika bile nefes aldırıyorlardı.

29 Ağustos'ta Türk takviye kuvvetleri, erzak ve malzeme yüklü deve katarları ile eski İstanbul yoluyla Şumnu'ya dahil olmuşlardı. Aynı zamanda Serasker Ağa Hüseyin Paşa, ileri gelenlerle hazırlıklara başlamıştı. Elde ettiği başarıları ilerletmek için Eylül'ün 10. günü, büyük bir kuvvetle Ruslara hücum etmeye karar verilmiş, fakat işe yine casusluk karışmıştı. Bulgarlar, Türk hücum hazırlığını, daha ayın 9. gecesini Ruslara haber vermişlerdi.

İşte bu yüzden Seraskerin ertesi sabah 8.000 kişilik bir kuvvetle yaptığı çok şiddetli hücumu karşı Ruslar hazırlıklıydılar. Buna rağmen bu saldırıyı büyük kayıplar vererek savuşturabilmişlerdi.

1828'de Rusların Şumnu'yu kuşatmasından sonra, Ekim ayı ortasında, kuşatmayı kaldırdıkları zamana kadar yapılan muharebelerde Şumnu'daki Türk kuvvetleri

görevlerini hakkıyla yapmıştı. Kaleden yapılan çıkışlar sırasında gösterilen kahramanlıklar sayılamayacak kadar çoktu. Bu durum, Türk askerlerinin cesaret ve morallerini her gün biraz daha arttırırken, mahrumiyet, hastalık, hareketsizlik ve başarısızlıklar Şumnu karşısındaki Rusların morallerini geniş ölçüde sarsmıştı.

5) Varna'nın Kuşatılması ve Kalenin Düşmesi

Varna kalesi, Karadeniz sahilinde ve Devna gölünün Karadeniz'e yakın kenarında akan Varna deresinin, sol sahilinde (kuzeyinde) olup Şumnu ile arasındaki mesafe 80 kilometre'dir.

Kalenin kuzeyindeki geniş arazi bağlarla örtülü olup, kalenin güneyi ise kısmen deniz ve kısmen de Devna gölünü Karadeniz'e bağlayan derenin geçtiği alçak ve kumluk araziye kapsarken, Küçük Balkan dağlarından ayrılan dağlar da kaleyi çevreler.

Kuşatmadan önce Varna'nın nüfusu 25.000 civarında olup, 5.000 kadar da ev ve Bizans mimarisi tarzında yapılmış bir iç kale bulunmaktaydı. Bu kale çok küçük ve önemsiz olduğundan şehrin savunulmasında bir hizmet göremeyeceği düşünülerek barut deposu olarak kullanılırken, bütün Türk şehirleri gibi sokakları da dardı.

Kale yakınında denizin derinliği gemilerin kale sahiline bin metreden fazla yaklaşmasına müsait değildi. Bu sebeple Rus filosu kuşatmaya tam anlamıyla iştirak edememiş ve kuşatmadaki rolleri de nispeten azalmıştı.

Varna'nın müdafaa vasıtaları kuvvetli olmamakla beraber, kalenin bulunduğu mevki müdafaaaya gayet müsaitti. Çünkü, Devna gölü, Rusların oluşturduğu kuşatma hattını ikiye ayırmaktaydı. İkiye ayrılan birliklerin haberleşmesi ya denizden veya gölün etrafı dolaşarak yapılabilmekteydi.

Kalenin doğu ve güney cepheleri, deniz ve bataklık gibi iki doğal engelle savunulduğu için, bu tarafların kuşatılması mümkün olmadığından, kaleyi savunan Türk

kuvvetleri bu cephelerde zayıf kuvvetler bırakarak, diğer taraflarda kuvvetli olma imkanına sahiptiler.

Esas kale önünde dış istihkam mevcut olmayıp, kalenin batısı bir kuşatma için tabii bir hücum cephesiydi. Türkler bu taraftan bir saldırıya maruz kalacaklarını düşündüklerinden burasını dış siperlerle takviye etmişlerdi.

Ancak Ruslar, kalenin denize doğru olan, kuzeydoğu cephesinden saldırıya geçmişlerdi. Bundaki amaç donanma ile birlikte hareket etmektir. Kendi kuvvetlerini az düşündüklerinden Ruslar hiç olmazsa bir taraflarını garanti altına almak istiyorlardı.

Varna, Türk savunması için Şumnu'dan sonra en önemli kale olduğundan, hem kale, hem liman olan bu yerin ele geçirilmesine Ruslar büyük önem verdikleri gibi, İmparator Nikola da gözünü bu işe dikmişti.

Varna kuşatması sırasında gösterilen asil kahramanlık, Varna Valisinin adeta haince hareketi yüzünden bozulduğu son ana kadar devam etmiştir.

Temmuz ayının başlarında, Varna kalesinin muhafızı, Yusuf Paşa'nın komutası altında bulunan asker sayısı, 10.000'den ibaretti. Kale içindeki topların adedi de 162 taneydi.

13 Temmuz günü, General Suhtelen komutasında 12 top ve 4.000 kişiden ibaret olan, 10. piyade fırkası, Varna yakınına gelmişti. Görevi ise, Varna'dan yapılması olası Türk çıkış ve saldırılarına karşı Rus ordusunu korumaktı. Rus kuvvetleri kaleye yaklaşır yaklaşmaz, Türk süvarileri bunlara taarruz etmişlerse de kısa bir çarpışmadan sonra kaleye çekilmişlerdi.

Varna kalesinin batı yönünde yerleşen Rus kuvvetleri, ilk iş olarak, kale kuvvetlerinin taarruzlarına karşı, tabyalar yapmaya başlamışlardı. 14 Temmuz'da Türk kuvvetleri, kaleden bir huruç hareketi ile General Suhtelen kuvvetlerine yeniden taarruz

etmişlerse de Rus kuvvetleri yerlerini muhafaza etmeyi başarmışlardı.

Temmuz'un 17'sinde Kaptan İzzet Mehmet Paşa komutası altında, çoğunluğu düzenli askerlerden oluşan 5.000 kişilik bir kuvvet, Rusların gözü önünde kalenin güneyinden içeriye girmeyi başarmıştı. Böylece, kaledeki Türk askerinin miktarı 15.000 kişiye ulaşmıştı. Hemen akabinde Kaptan Paşa 7.000 kişilik bir kuvvetle taarruza geçerek, kasaba dışında yapılan iki günlük çarpışmadan sonra, zafer nişanesi olarak İstanbul'a bir araba Rus başı göndermiş, daha sonraları ise kesilmiş kafa yerine tuzlanmış kulak gönderilmesi daha kolay görülmüştü.

General Suhtelen kuvvetleri, ardı arkasına huruç hareketleri düzenleyen Türk askerinin karşısında her ne kadar 18 Temmuz'a kadar yerlerini muhafaza edebilmişlerse de, Ruslar kuvvetlerinin yaklaşık altıda birini kaybetmişlerdi.

20 temmuz günü sabah yaklaşık saat 3'te Türk askeri, kaleden bir huruç hareketi daha düzenlemiş, akşam saat 8'e kadar devam eden muharebelerde, Ruslar karşı koymakta zorlanmışlar ve 300 kayıp vermişlerdi. Bu arada Kaptan İzzet Mehmet Paşa 4.000 askere muhtaç olduğunu İstanbul'a bildirmişti.

Varna civarında meydana gelen bu muharebelerden, Ruslar, ablukaya devamın tedbirsizce bir hareket olduğunu, faydadan çok zarar getireceği ve gün gittikçe kuvvet kaybına uğrayacaklarını anlamışlardı. Bu düşüncelerle Varna yakınlarındaki Rus kuvvetleri, 21 Temmuz günü buldukları bölgeyi terk ederek, Derbent bölgesine çekilmişlerdi. 3 Ağustos 1828 gününe kadar da Derbent'te kalan Rus kuvvetleri bu süre içinde, yalnız keşifle yetinmişlerdi.

Temmuz'un 31. günü Varna önünde genel abluka kuvveti başkomutanlığına tayin edilen, Amiral Prens Mençikoff görev yerine gelerek komutayı ele almıştı.

Ağustos'un 3. günü, 8 büyük savaş gemisi ile 5 firkateyn ve 13 adet küçük savaş

gemisinden oluşan Amiral Greig komutasındaki Rus filosu, Varna sahiline demir atmış, Amiral Mençikoff da Varna'ya gelen Rus filosu ile irtibatı sağlamak için, sahilde iki adet iskele yaptırmıştı.

Ruslar kaleyi, 6 Ağustos 1828'de, kuzey tarafından kuşatmaya alarak, hem donanma ile işbirliği yapma imkanı sağlamışlar, hem de Devna gölüyle, batı yanlarını emniyete almış oluyorlardı. Varna'dan Rus ordusuna kaçan bir Slav, şehir istihkamlarının planlarını, Ruslara teslim etmişti.

Prens Mençikoff'un kuvveti, 7.000 piyade askeriyle beraber 10.000 kişi ve 47 toptan ibaretti. Rusların büyük kuşatma topları henüz kale önüne gelmemişti. Esasen Varna kalesinde harekâta katılacak Rus birliklerinin tamamı henüz Tuna'yı geçmemişti. Bu nedenle Ruslar, hemen taarruza geçmeyerek, takviye kuvvetlerinin gelmesini beklemeye başlamışlardı.

Kuvvet yetersizliği dolayısıyla, kale başlangıçta güneyden kuşatılmamış, kalenin güneyden kuşatılmasının süvari kuvvetleri tarafından yapılması kararlaştırılmıştı. Nitekim kale, ancak 9 Eylül'de hassa birliklerinin Varna önünde Rus kuvvetlerine katılmasından sonra güneyden de kuşatılabilecektir.

6 Ağustos'ta şehir duvarlarından 2.000 adım kadar uzakta Ruslar bir sıra tabyalar yapmaya başlamışlardı. Türk askeri birlikleri, Rus tabyalarının yapılmasından sonra da eskisi gibi kale dışındaki mevzilerini muhafaza ediyorlardı. Hatta kaleye yardım kuvveti bile almayı başarmışlardı. 18-20 Ağustos günlerinde süvari ve piyadeden kurulu 4.000 kişilik bir Türk kuvveti ve bunların koruması altında çok sayıda top mühimmatı ve erzakın kaleye girmesine Ruslar engel olamamışlardı.

20 Ağustos günü yardım kuvvetinin gelmesiyle, Türkler şiddetli bir huruç hareketi gerçekleştirdiler. Bu saldırı o kadar korkunç olmuştu ki Ruslar mevzilerini zor muhafaza edebilmişlerdi. Başkomutan Prens Mençikoff bile yaralanmıştı. İki tarafta

hatırı sayılır zayıat vermişlerdi.

29 Ağustos'ta İmparator Nikola'nın emri ile Varna kuşatması komutanlığına General Woronzof getirildi. Bundan sonra da Türk kuvvetleri kaleden yaptıkları çıkışlarla, top, tüfek ateşleri ve karşı lağımlarla Rusların yapmış oldukları hazırlıklara büyük zararlar vermişlerdi.

Karşılıklı saldırılar ve 9 Eylül'e kadar yaptıkları hazırlıklarla Ruslar, kale hendeğine 40 - 50 metre kadar yaklaşmışlardı. 9 Eylül'de de İmparator Nikola Varna'ya gelmişti.

Şumnu ve Varna'da muharebeler sürerken 5 Ağustos 1828 günü, toplanan genel mecliste, Sadrazam Selim Mehmet Paşa'nın, emrine verilen II. Ordu ile savaş alanına gitmesine karar verilmiş ve 24 Ağustos 1828 tarihinde İstanbul'dan hareket ederek, Silivri - Çorlu - Burgaz - Babaeski - Havsa yoluyla Edirne'ye gelmişti.

9 Eylül 1828 günü, Edirne'den II. Ordu ile hareket eden Sadrazam, Akpınar'a ve ertesi gün de Büyük Derbent'e gelmişti. Varna muhafazasına tayin edilmiş olan Yusuf Paşa, Sadrazam'a gönderdiği haberde, daha önce Varna muhafazası ile görevli bulunan Kaptan-ı Derya İzzet Mehmet Paşa'nın, kaledeki askerleri sürekli muharebeye sevk etmesi yüzünden, çok fazla kayıp verildiğini ve kalede sadece 1300 asker bulunduğunu, ve askere ihtiyaç olduğu bildirmişti.

Harekete devam eden Sadrazam, ordusu ile Karinaabad'a geldiğinde, Varna'ya göndermiş olduğu Mehmet Ağa geri gelerek Varna'dan haberler getirmiştir. Mehmet Ağa, Kaptan İzzet Mehmet Paşa'nın hasta olduğunu, Rusların Karadeniz'den Varna'yı, abluka altına aldıklarını, ahalinin telef olduğunu, zahire bulunuyorsa da bunu un haline getirmenin mümkün olmadığını, arpa bulunmadığını, un ve asker gönderilmez ise kalenin tehlikede bulunduğunu, kale içinde Kapıcı başı Yahya Ağa, ile Samakovlu Yusuf Paşa ve Serficeli Mehmet Ağa'dan başka çalışıp çabalayan kimse olmadığını bildirmişti.

Bu dehşet verici haber üzerine, Sadrazam yanındaki ileri gelenler ile bir harp meclisi toplayarak, Varna'ya yardım edilmesine karar verilmişti. 16 Eylül 1828 tarihinde, Şumnu'dan Ömer Paşa, dört tabur mansure ve 5.000 kadar diğer sınıflardan askere komuta etmek üzere, Balıkesirli Silahşör Mehmed Ağa ve diğer kazaların ayanları, askerleriyle beraber Varna tarafına sevk edilmişlerdi.

Daha önce de belirtildiği gibi, 9 Eylül'de Varna önüne gelen, İmparator Nikola'nın beraberinde getirdiği kuvvetlerle beraber, Varna önündeki Rus kuşatma ordusunun asker sayısı 18 – 20 bin arasındaydı.

Ancak, kalenin güneyden kasaba ile olan bağı asla kopmamış. erzak kabileleri ve yardımcı kuvvetler şehre girerken, yaralı ve hastalar kaleden dışarıya taşınabiliyordu. Sürekli yapılan saldırılardan Varna muhafızlarının henüz manevi gücünün kırılmadığı anlaşılmaktaydı. Ruslar, takviye kuvvetlerinin gelmesinden sonra ilk iş olarak kalenin güneyden kuşatılmasına karar vermişlerdi.

Varna'nın kara cephesinden en büyük kısmı Rusların tabyaları, siperleri ve sıçan yolları (kaleye gizlice yaklaşma yolu) ile kapalı olmakla beraber Türk askeri birlikleri dışarıdaki mevzilerinde hala durmaktaydılar ve oradan Rus istihkamları üzerine çok etkili tüfek ve tabanca ateşi ediyorlardı. Ruslar, kale duvarlarının dibine varıp kale bedenini lağımla yıkmak için çalışmalarını sürdürüyorlardı. Eylül'ün 15. günü bu işi tamamlayan Rusların patlattıkları birinci büyük lağım en doğudaki tabya'da bir gedik açmış ve aynı gün Ruslar, kalenin teslim edilmesi teklifini yapmışlardı. Varna muhafızı olan Yusuf Paşa, o sırada kendisine emanet edilen komutanlık vazifesini onurla yerine getirmekte olduğundan, gedik açıldıktan sonra, Rusların yaptığı teslim teklifini reddetmişti.

İbrail kalesinden gelen kuşatma toplarını, donanmadan çıkarılmış olan topların yerine koyan Ruslar, açılmış olan gedığı daha fazla büyütme üzere bir takım tabyalar daha kurmuşlardı.

Rus saldırısı için elverişli bir gedik açılmış olduğu halde, Rus ordusunun saldırıya geçememesindeki ana sebep, gediklerin cephesindeki bir derenin varlığı olup, aynı zamanda Türk askerlerinin emsali görülmemiş cüret ve cesaretle burayı hala ellerinde buldurmalarıydı. Öte yandan böyle bir girişim geri püskürtülürse, bütün Rus ordusunun durumu tehlike altında kalabilirdi. Varna kuşatmasını kaldırmak ve Rusları oradan sürmek üzere hazırlanan Türk yardım ordusu, adeta gözle görülecek kadar yaklaşmıştı. Ruslar, mesailerini her gün biraz daha yaklaşan bir hamle ve hücum korkusu ile Varna muhafızlarını, teslim olmaları konusunda tahrik ve aldatmaya ayırıp, gedikleri takviye ederek, saldırı cephesini lağımlarla daha fazla tahrip etmeye çalışıyorlardı.

Bu sırada, Varna'nın güneyinde, Kurttepe bölgesindeki hareket başlamıştı. Şumnu'dan Varna'ya yardıma gönderilen Ömer Viryon Paşa, yaklaşık 15.000 kişilik bir kuvvetle 24 Eylül günü, Hasanlar yakınına gelmiş ve burada hemen savunma tedbirleri almıştı.

Orman içerisinden dar bir yoldan ilerleyen Rus kuvvetleri Hasanlar köyü yakınlarına geldiklerinde, buradaki Türk kuvvetleriyle karşılaşmışlardı. Her iki tarafta da gerekli keşif ve emniyet tedbirleri olmadığından bu karşılaşma ani olmuş ve hemen karşılıklı ateşe başlamışlardı. 1500 kişilik Rus kuvvetinden sadece 800 kişi geri dönebilirken, ölenler arasında general Harding de bulunmaktaydı. Ömer Paşa komutasındaki Türk Kuvvetleri de bu muharebeden sonra, Varna'nın 4 km kadar güneyindeki Kurttepe bölgesine çekilerek savunma tedbirleri almışlardı.

Bu sırada II. Ordu toplu olarak Aydos civarında bulunuyordu. Sadrazam Selim Mehmet Paşa, emrindeki kuvvetlerden bir kısmını Ömer Paşa'ya göndermişti. Çar Nikola, Ömer Paşa kuvvetlerinin Varna yakınında daha fazla kalmasını tehlikeli bulduğundan, Sadrazam kuvvetleri gelmeden taarruz edilerek, Türk kuvvetlerinin yok edilmesi veya kale civarından çekilmeye zorlanması için, 30 Eylül'de, Ömer Paşa kuvvetlerine taarruz edilmesini emretmişti.

Türk kuvvetleri, Kurttepe'yi yaklaşık 25.000 kişilik bir kuvvetle savunacaktı. Çepeçevre tahkimat yapılmış ve tertiplenmişti. Ruslar 11.000 kişiden oluşan kuvvetleri ile 30 Eylül günü sabah saat 10'da harekete geçmişler, karşılıklı yapılan taarruzlar sonucunda Ruslar yenilerek, daha önce ele geçirdikleri yerleri bırakıp, çok büyük güçlüklerle Hasanlar'a çekilmişlerdi. Rusların bu muharebelerdeki kaybı 1400 kişiydi.

Kurttepe muharebesinden sonra, Ömer Viryon Paşa, bulunduğu yerde hareketsiz kalmış, bu başarıdan yararlanmasını bilememiştir. Eğer düşmanın kendisini toparlamasına meydan vermeyip de Türk süvarisini hemen Rusların üzerine sevk etseydi, Ruslara önemli kayıplar verdirebilirdi. Bununla beraber Varna kalesine de hiçbir yardım kuvveti gönderilememiştir. Ruslar da mağlup olduklarından Türklere karşı taarruza cesaret edemeyerek, sadece buldukları yerleri muhafaza ve Türk kuvvetlerinin muhtemel hareketlerini önlemek için tedbirler almışlardı.

Sadrazam, bütün bu olaylar esnasında Kamçık suyu üzerinde o kadar kayıtsız ve hareketsiz kalmıştı ki, Rus askerinin gerilerini tehdit için, birkaç yüz süvari bile göndermemiştir. Çünkü, Sadrazam Selim Mehmet Paşa, Varna'yı kurtarma görevini, doğrudan doğruya sadece Ömer Viryon Paşa'ya bırakmıştı. Gerçi Ömer Paşa'nın kaleyi elindeki kuvvetle bile kurtarması da ihtimalden uzak bir şey değildi.

İbrail kalesini elde ettiklerinden beri Ruslar, başka esaslı bir başarı sağlayamamışlardı. Silistre, Varna ve Şumnu kaleleri hala Türklerin elinde bulunmaktaydı. Varna kalesi düşürülemez ise Rusların Tuna'nın güneyinde aldıkları yerleri terk ederek ,Tuna kuzeyine çekilmeleri gerekecekti.

Bu nedenler ve düşüncelerledir ki, Kurttepe Muharebeleri olurken Varna kuşatması ve buradaki karşılıklı hücumlar devam etmiş ve Ruslar saldırılarını gittikçe şiddetlendirmişlerdi. Bir yandan kale hendeklerini geçmek için tedbirler alırken, diğer yandan da lağımlar patlatmaya ve kale duvarlarında gedikler açmaya çalışıyorlardı. Buna karşılık kale kuvvetleri, sık sık çıkışlar yaparak ve şiddetli ateşler açarak, Rusların

hareketlerini engellemeye ve savunmaya devam için çaba gösteriyorlardı. Kasabayı teslim etmeyi akıllarına getirmektense düşman lağımlarının taşı toprağı altında gömülmeye ant içmiş görünüyorlardı.

Ruslar da ancak adım adım ilerleyebilirken, en sonunda lağımlara barut yerleştirip, kaledeki gediğı daha da büyütmişler, 7 Ekim günü de, güneş doğmadan önce Rus hücum birlikleri, açılmış olan gedikten içeri girmeyi başarmışlardı. Boğaz boğaza yapılan mücadelelerde, Türkler şiddetli bir mukavemet gösterdikleri halde, tüm gayret ve çabaları, yapılan hücumlar boşa gitmiş ve Rusları buradan atmak mümkün olamamıştı. Kale muhafızlarının mühimmatı dahi tükenmiş olduğundan, savunma gücü çok azalmıştı.

Varna muhafızı Sirozlu Yusuf Paşa ve İzzet Mehmet Paşa, iki güne kadar yardım gelmez ise kaleyi elde tutmanın mümkün olmadığını ve kaleyi teslim mecbur kalacaklarını, Serdar Selim Mehmet Paşa'ya bildirerek yardım istemişlerdi.

Bunun üzerine vezirler ve komutanlar 9 Ekim 1828 tarihinde yaptıkları toplantıda, Kumluk tarafından kaleye yardım göndermeye karar vermişlerdi. O gece 4.000 kişilik bir süvari kuvveti Sadrazam'ın Silahtar emrinde kaleye sokulmak istenmiş, Rus tabyalarının önünden sesiz sedasız geçmişlerse de arkalarında vezirlerden kimseyi göremediklerinden geri dönmüşlerdi.

Rusların, gerek kuşatma bataryalarının ve gerekse Varna karşısında demirlemiş bulunan, 26 parçalık Karadeniz filosunun, kaleye yağdırdıkları toplar, kasabanın büyük oranda harap olmasına sebep olmuştu. Bu bombardımanlar karşısında, şehirde dışarıda durmaya ve dolaşmaya imkan kalmamış, askerler zeminliklerde, halk ise yer altındaki mahzenlerde kendilerini koruyabilmişlerdi. Bu yüzden savunma kuvveti bakımından büyük kayba uğrayan, mühimmatı tükenen ve her bakımdan artık yardım göremez bir hale gelen Varna'da, kale burçları birer birer Rusların eline geçmişti.

Kale muhafızı Yusuf Paşa ile Ruslar arasında bir müzakere dönemi açılmıştı.

Yusuf Paşa, Rus karargahından dönüşünde, ahali ile yaptığı görüşmelerde, yardım gelmediğinden kurtuluş çaremize bakalım diyerek, halkı ümitsizliğe sevk edecek sözler söylemiş, kale müftüsünü çağırarak bundan sonra vefat edenler şehit olmaz, başarısız olursunuz, diye askerler arasına fesat karıştırıp ahali ile askerinin aklında bir karışıklığa sebep olmuştu.

10 Ekim günü, Varna Muhafızı Yusuf Paşa, emrindeki bir kısım muhafız birliği ile Rus karargahına giderek, Rus imparatorunun merhametine sığınırken, İzzet Mehmet Paşa ise Varna'nın muhafazası mümkün olmasa bile, kalenin teslim edilmesine razı gelmemişti. Emrindeki birliklerle beraber iç kaleye çekilerek, son dakikaya kadar müdafaaya ve son dakika gelince cephaneyi ateşleyip iç kale ve sağ kalanlarla havaya uçmaya karar vermişti. Bunun üzerine Ruslar iç kaleyi top ateşine tuttuklarından, sağ kalanlar da kaleden çıkmaya başlamışlardı. Nihayet, 13 Ekim günü, varılan bir antlaşma ile İzzet Paşa'nın beraberindeki 800 asker ile, kaleden serbestçe gitmelerine izin verildi. Dört yüz kişi de bu sefer esnasında, bir daha savaşmamak üzere söz verdikten sonra serbest bırakılmış, ayrıca kalede bulunan 178 top Rusların eline geçmişti.

Varna kalesi, ilk kuşatmadan sonra 89 gün, asıl kuşatmanın başlamasından sonra 70 gün ve ilk geçilebilir gediğin açılmasından sonra 27 gün kadar karşı koymuştu ki bu İbrail'deki kuşatmanın üç misli zamana denk gelmektedir. Varna'da hasara uğramayan hiçbir ev kalmamış, hepsi bir harabe yığını haline gelmişti. Kaleyi muhafaza eden 20.000 kişilik Türk ordusundan da sadece 6.000 kişi kadarı hayatta kalırken, Varna kuşatması sırasında Rusların kaybı ise 6 general, 282 subay ve 5915 er olmak üzere toplam 6.103 kişi olmuştu.

Varna'nın işgal edilmesi, Rusların 1828 seferindeki ilk önemli başarısı olarak adlandırılabilir. Çünkü, Ruslar Varna'yı ele geçirdikten sonra Tuna'nın sağ tarafında yerleşip, Bulgaristan'da kışlamak ve Balkan Dağları eteklerinde rahatça hareket edebilme imkanına sahip olmuşlardı.

Varna'nın düşmesinden sonra, Kurttepe deki Ömer Viryon Paşa'nın, burayı tekrar ele geçirebilme imkanı kalmadığı gibi, Kamçık suyu ötesine doğru çekilmeye başlamıştı. 15 Ekim tarihinde Prens Eugene'nin kuvvetlerinin saldırısından sonra da kuvvetlerinin büyük çoğunluğu ile Aydos'a çekilmişti.

Zayıflıkla itham edilen Sadrazam Selim Mehmet Paşa'da görevden alınarak, Varna kuşatmasında, ihanetle yenilen, Kaptan İzzet Mehmet Paşa 24.10.1828 tarihinde Sadrazamlık Makamına getirilmişti.

Varna'nın işgalinden sonra, Balkanların geçit yerlerinin tutulması ve Rusların güneye inmelerine engel olmak üzere, Palaslı İsmail Paşa ile Derviş Paşa, emrindeki askerleriyle beraber buranın muhafazası ile görevlendirilmişlerdi. Aynı zamanda İstanbul'da Varna'nın düşmesi dehşet uyandırmış ve yapılan görüşmelerin neticesinde Misivri ve İğneada taraflarının istihkamı için, baş mimar Halim Efendi o bölgeye memur olarak atanmıştı. O esnada Rus gemileri Karadeniz boğazı açıklarında görünmeye başladığından Karaburun tarafının muhafazası için İstanbul ahalisinden 2.000 kadar kişi toplanmıştı.

Varna kalesinin ele geçirilmesinden sonra, Ruslar, Şumnu kuşatmasını kaldırmaya kadar vermişler ve 16 Ekim'de kuşatmayı kaldırmışlardı. Ruslar, Varna'nın ele geçirilmesiyle, Şumnu'nun askeri önemini kaybetmiş olduğunu ve bundan ötürü muhasaranın devamını lüzumsuz gördüklerini ileri sürerlerse de, Rusların böyle bir karar almasında Şumnu'yu kuşatan birliklerin büyük güçlüklerle karşılaşması ile beraber, kışın yaklaşmasının ve ikmal zorluklarının etkisi olduğu bir gerçektir.

Ayrıca, Varna'nın düşmesinden sonra, Sadrazamlığa getirilen Kaptan İzzet Mehmet Paşa, 2. Orduyu Aydos'tan Şumnu'ya aldığından, Şumnu'daki asker sayısı bir hayli artmıştı. Bu kuvvetler gelmeden önce de Şumnu'daki kuvvetler 40.000 kişi kardı.

6) Silistre'nin Kuşatılması

Silistre kalesinin Ruslar tarafından kuşatılması, 21 Temmuz 1828'de başlamış ve 117 gün boyunca kuşatma devam etmişti. Kale Ruslar tarafından kuşatıldığında kasabanın nüfusu 24.000 kişiye ulaşmıştı. Tuna'nın sağ kıyısında ve Rusçuk kalesinin doğusunda bulunan Silistre kasabasına küçük gemiler yanaşabildiklerinden burası ikinci derecede bir ticaret limanı da sayılabilirdi.

Silistre'de şehrin kapıları dışında, hafif surette birkaç ileri siperden başka bir şey olmayıp, kasaba tamamen ovaya açık olduğundan, doğrudan doğruya bombardımana uğrayabilecek durumdaydı. Kalenin iki kapısı Tuna nehri üzerine açılırken, ikiden fazlası da kara tarafına açılmaktaydı. Kalenin alçak duvarları çevredekilere nazaran daha kuvvetliydi.

Kalenin kuşatılması ile görevli Rus generali Roth, 10.000 kişiden oluşan, 6. kolordudan 12 piyade taburu, 16 süvari bölüğü ve 36 top ile kaleye doğru hareket edip, 21 Temmuz günü, kaleyi kuşatmaya başladığında, kaleden çıkış yapan Türk kuvvetlerini, kaleye çekilmeye mecbur bırakmış, birkaç gün süren mücadelelerden sonra, kasabaya hakim olan tepeleri ele geçirmeyi başarmışlardı. Ağır kuşatma topları İbrail'den yola çıktığı halde, gelmemişti. Ancak, Rus ince filosu kuşatmaya başlamayı mümkün kılmıştı.

Silistre'nin istihkamları ve başka müdafaa vasıtaları İbrail ve Varna'ninkilerden daha aşağı idi. Ancak bu eksikliği Silistre muhafızları tamamıyla telafi etmekteydi. Silistre'de tahminen eli silah tutan 6.000 veya 7.000 kişi bulunurken, bunlardan başka İbrail, Tulça, Maçin ile Hırsova muhafızlarının büyük bir kısmı da Silistre'ye gelmişlerdi.

General Roth, kale toplarının menzili dışında bir müdafaa mevki oluştururken, Türkler, Temmuz'un 23 - 24 ve 25. günleri kaleden yaptıkları çıkışlarla, buna engel

olmaya çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardı.

Ruslar Ağustos'un 18. gününde de tabyalar zinciri tamamlamışlardı. Ayın 28'inde kale muhafızlarından 3.000 kişi beş topla gece yarısında kaleden çıkarak, batı ve doğu taraftaki tepelerin bir kısmını ele geçirmeyi başarmışlarsa da ertesi gün öğle üzeri Silistre'ye çekilmek zorunda kalmışlardı.

11 Eylül günü, kaleden çıkış yapan Türk kuvvetleri tarafından açılan ateş, general Roth komutasındaki, Rus askeri üzerinde, çok büyük dehşet uyandırmıştı ki, karşı koymaktan aciz kalıp, Şumnu'dan gelen 5.000 Türk askeri ve beraberinde getirmiş oldukları mühimmatın kaleye sokulmasına engel olamamışlardı.

Eylül'ün 15. günü, General Çerbatof komutasındaki, 2. Rus kolordusu da Silistre önlerine gelirken, ağır kuşatma topları da o esnada aşağı Tuna'dan geçirilmişti. Bu kolordu verilen emir gereğince, Şumnu karşısındaki Rus ordugahına giden General Roth askerinin yerine yerleştirilmişti. General Roth'un ayrılmasını müteakip, 27 Eylül gününde, Türk kuvvetleri, kaleden büyük bir çıkış hareketi daha düzenlemiş ve Ruslara, 2000'e yakın kayıp verdirilirken, Türk kuvvetlerinin kaybı da 400 kişiyi bulmuştu.

Rusya'dan gelen ve 18.000 mevcudu bulunan 2. kolordunun katılımı ile Silistre önlerindeki Rus kuvvetlerinin sayısı 25.000 kişiye ulaşmıştı. Ruslar, Şumnu civarında bulunan 3. kolordularını da Silistre önlerine getirerek, taarruzlarını şiddetlendirmek ve kaleyi bir an evvel düşürmek istemişler, fakat sonbahar sırasında yolların geçiş ve harekete elverişli olmaması yüzünden buna imkan bulamamışlardı. Aynı nedenle, gerekli malzeme ve mühimmat ikmalinde de büyük zorluklarla karşılaşmışlardı. Aynı zamanda hastalık ve yorgunluk ile, az ve kötü yiyecekte çıkan zafiyet, Rusların faaliyetlerini felce uğratmıştı. Sadece Ekimin başında siperlerde 500 Rus askeri hastalıktan ölmüştü.

Silistre'yi kuşatan Rus kuvvetleri 25.000'i bulduktan sonra, 27 Ekim'de 62

kuşatma topunun da buraya gönderilmesiyle muharebeler şiddetlenmişti. Buna karşılık kaleye yapılan taarruzlar yine bir sonuç vermemiş, kış gelip çatmış, Tuna nehri donmuştu. Ruslar, artık son tedbir olmak üzere Silistre kalesini kırk sekiz saat büyük bir şiddetle topa tutarlarken, bu sürekli bombardıman hem Rus ince filosu hem de kara bataryaları tarafından yapılmıştı. 4 Kasım 1828 tarihinde de Ruslar tarafından kalenin teslim edilmesi teklifi yapılmış, fakat bu Türk tarafınca dikkate alınmamıştı. Bunun üzerine 8 Kasım 1828 tarihinde kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmışlardı.

Silistre müdafaasında, tam üç ay süren açık siper kuşatmasında Türkler 3.000 kayıp verirken, Rusların kaybı 7.000'i geçmişti. Kuşatma kaldırılırken, Rus kuvvetlerinin bir kısmı, birçok güçlüklerle Tuna'nın karşı kıyısına geçirilebilmişlerdi. Bunun yanında peşlerine düşmüş olan Türk askerlerine bir çok esir verip, 5-6 topu bırakmak zorunda kalmışlar, en sonunda bin bir bela ve güçlük içerisinde, Hırsova'dan Tuna'yı geçerek Eflak'taki kışlık ordugâhlarına gidebilmişlerdi.

7) Tuna Boyundaki Gelişmeler ve 1828 Seferinin Sonu

General Roth, Bulgaristan'daki istila ordusunu takviye etmek üzere ilerlediği zaman, General Geismar 10.000 asker ve bir kısım topçu ile Eflak'ta kalmıştı. Görevi ise yukarı Tuna boyunda bulunan Türk kuvvetlerini yerlerinden oynatmamdı. Generalin gözlediği başlıca noktalar Vidin, karşısındaki Kalafat ile Rusçuk karşısındaki Yergöğü idi. Çünkü Türkler burada buldukları istedikleri zaman aşağı Eflak'a taarruz yapabilirlerdi.

Vidin komutanı, Tuna seraskeri olduğundan, bu kalede 10.000 kadar asker olduğu gibi, Rusçuk'ta da 8.000 kişilik bir kuvvet vardı. Vidin ve Rusçuk'tan zaman zaman düşman üzerine hücumlar yapılıyordu.

26 Eylül'den sonra tehlikeli durumu gören Geismar, Türk ordusu üzerine harekete

geçmeye karar vermişti. İlerleyen Rus kuvvetlerinin Beleşti yakınlarına geldikleri bir sırada Türk süvari birlikleri tarafından yapılan hücumda Ruslar çok kayıp vermişler, karanlığın baskması Rusları, kendileri için kötü giden bir savaşın korkunç neticelerinden kurtarmıştı. Ancak General Geismar ordusuna geri çekiliyor izlenimi vererek, Türk askeri birliklerini hazırlıksız bir zamanda yakalayıp, üç kol halinde saldırıya geçince, hiç beklemedikleri bu saldırı karşısında Türk askerleri, epeyce bir zaman direnmelerine karşılık, Vidin'e doğru geri çekilmek zorunda kalmışlardı.

Türkler bu muharebe esnasında 1.000 kayıp ve 507 esir verirken, 10.000'den fazla silahı da savaş alanında terk etmişlerdi. Rusların ölü ve yaralı olarak kaybı ise ancak 600 kişiyi bulmuştu. Bu muharebelerden sonra ilerleyen Ruslar, bir ay kadar sonra, 24 Ekim'de hemen hemen savaşmadan Kalafat'ı da ele geçirince Eflak'taki Türk hakimiyeti de kırılmış oldu.

Kara savaşlarının devam ettiği sırada keşif faaliyeti gösteren Rus donanması İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kapatmış bulunuyordu. İstanbul'da kıtlık emareleri görülmeye başlanmıştı. Bu sebeple nüfusun mevcudiyetine göre, ekmeğin dağıtılması için yapılan nüfus sayımında, İstanbul'da üç yüz elli dokuz bin seksen dokuz kişi bulunduğu anlaşılmıştı. Boğazlardan zahire gelmemeye başlaması, haftalık zahireyi yarı yarıya düşürmüş ve asker olarak Anadolu'dan toplananlar da Rumeli'ye geçmek üzere biriktiklerinden bu esnada iki üç gün aç kalmışlar ve bazıları hayatını kaybetmişti. Bunların idaresi bile bir başka sorunu ortaya çıkarmıştı.

Bunun yanında her gün İstanbul'da Rus esirleri görülmeye başlanmıştı. Bu ise, Varna'da uğranılan bütün kayıplara rağmen, en sonunda, ezeli düşman olan Ruslara, üstünlük sağlanabileceğine dair halka ümitler veriyordu. Esirlerin tersaneye gönderilerek toprak kazmak, taş taşımak gibi işlerde çalıştırılması o dönem adettendi. Ancak bunların sıkıntı çekmemesi ve muhafazalarına özen gösterilmesi tersane eminine tebliğ edilerek gereği yerine getirilmişti.

II. Mahmud ise, yeni Sadrazam İzzet Mehmet Paşa'ya, Varna'nın geri alınması emrini vermişti. Sadrazam önce, Pravadi'ye toplanmış olan Rus kuvvetlerini atmak istiyordu. Bu işle Aliş ve İbrahim Paşaları görevlendirmişti. Adı geçen kuvvetler Pravadi'ye doğru ilerlerken şiddetli kar ve yağmur başlamış, kısa bir sürede her taraf bir çamur deryası haline geldiğinden, hayvanlar bile hareket edemez olmuştu. Bu yüzden geriye dönmek zorunda kalınmış ve Varna'ya gitmek mümkün olmamıştı.

Her ne olursa olsun harbin ilk yılı önemli bir sonuç doğurmuştu. Eski Osmanlı imparatorluğu, siyasî ve askerî işlerinin yeni bir düzene konulmasından sonra, yalnız mukavemet kabiliyetini değil, üstelik Sultan Mahmud'un hedeflerinin de canî gönülden benimsendiğini ispat etmişti. Çar, bir fatih olarak İstanbul önlerine kadar yürümek, Padişah'ın son askeri mukavemetini yok etmek, Osmanlı Devletinin bundan böyle yaşayıp yaşamamasını kendi siyasi tedbirlerine bağlı kalmış bir mesele haline getirmek ümidinde hayal kırıklığına uğramıştı. Bunun yerine ise daha önce yapılmış olanlara benzer bir Türk – Rus harbi yapılmış, bu seferde de harbin değişik safhaları görülmüştü. Yavaş yavaş kaleler ele geçirilebilmiş, büyük kayıplara uğranılmıştı. Rus inatçılığının karşısına da Osmanlıların hayatı inkar edercesine cesaretleri ortaya çıkmıştı.

Sefer sonunda Ruslar Eflak, Dobruca, Varna, Pravadi ve Pazarcık'taki kışlık ordugahlarına çekilirken Osmanlı ordusunun ise, Balkan dağlarının kuzey ve güneyinde kışlamasına karar verilmişti. Askerler daha önceki savaşlarda olduğu gibi kışın memleketlerine gönderilmemiş, savaş sonuna kadar silah altında tutulmuşlardı. İlkbaharda başlayacak olan muharebeler için, ordunun sayısını yükseltmek amacıyla da yeniden Anadolu'dan 30.000, Rumeli'den de 25.000 asker toplanması için gerekli hazırlıklar yapılmış ve emirler verilmişti.

C) 1829 YILI ASKERÎ HAREKÂTI

1) 1829 Seferi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Süzebolu'nun İşgali

1828 – 1829 senesi kış mevsimini, her iki taraf da savaşa devam etmek için gerekli hazırlıkları yaparak geçirmişlerdi.

1828 seferi Varna'nın düşmesi ve bir kısım Rus ordusunun, Türk toprakları içinde bulunan Bulgaristan'da kışı geçirmesi ile sonuçlandığı halde, İkinci Mahmud hala savaşın kaybedilmediği düşüncesindeydi. 1829 ilkbaharında İstanbul'un durumu derin bir barış zamanını andırıyor, herkeste neşe ve ümit emareleri görülüyordu.

Sadrazam İzzet Mehmet Paşa, orduyu Aydos'tan Şumnu'ya naklettikten sonra, ilkbahar için gerekli olan asker tertibi ve zahire teminini yapmış ise de, Varna muharebelerindeki başarısızlık sebebiyle, Sadaret makamına getirilmiş olmasının uygun düşmediği, sonradan hükümdar nezdinde anlaşılmiş olduğundan görevden alınarak, 28 Ocak 1829'da yerine Reşid Mehmed Paşa getirilmişti. Yeni Sadrazam talimat almak üzere İstanbul'a gelerek, 21 Mart günü Şumnu'ya doğru hareket etmişti.

Yaz başlarında ordunun asker ve mühimmat noksanları tamamlanmış, savaşın ikinci yılında da Türk ordusu ilk seneki savaştaki kadar bir güce sahip olmuştu.

1829 seferi için, Rus ordusunun seferin başındaki toplam kuvveti ise 63.000 kişi ve 300 toptan oluşmaktaydı. Rus çarı harbe bizzat katılmaya karar vermiş ve General Dibiç Rus orduları başkomutanlığına atanmıştı.

Ruslar, Balkanların kuzeyinde, henüz Türklerin elinde bulunan kaleleri düşürerek veya kendileri için zararsız hale getirerek, gerilerini emniyete aldıktan sonra, Balkanları geçip, Edirne ve hatta İstanbul üzerine yürümeyi tasarlamışlardı.

Türkler ise ilkbaharla beraber, Sadrazam komutasındaki İkinci ordu ile Varna üzerine taarruzu ve Varna civarında, Ruslar tarafından ele geçirilmiş yerleri geri almayı planlamışlardı. Ordunun, geri kalan kısmı ile de Vidin Karşısındaki Kalafat'ı ele

geçirdikten sonra Eflak'taki Rus birliklerinin buradan atılması planlanmış, bunun için de İstanbul ile Burgaz arasında 60.000 kişinin toplanması kararlaştırılmıştı.

1828 harbinde Rus ordusu, Dobruca'da ilerlerken, buranın Karadeniz'e olan sahillerini ele geçirmiş ve limanlarını kendi donanmasına açmıştı. Ancak, Rus ordusu Balkanları aştığında, güneye doğru ilerleyiş için en uygun liman Süzebolu idi. Bu amaçla Şubat'ın 15. günü Rus Amirali Kumani on gemi asker ile Süzebolu'ya gelerek, içinde bulunan yüz seksen kişilik Arnavut birliğini kovup, muhafızı Halil Paşa'yı esir alarak 28 Şubat'ta kaleyi ele geçirmişlerdi.

Süzebolu'nun Ruslardan geri alınması ile görevlendirilmiş olan Ağa Hüseyin Paşa, yedi haftalık bir gecikme ile 4.000 piyade ve 1.500 süvari ile Süzebolu önlerine varmıştı.

Ağa Hüseyin Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri, Süzebolu kalesine düzenledikleri harekatta, Rus donanmasının ateşi, askerinin toptan yok olmasına sebep olabileceğinden, mecburen geri çekilmek zorunda kalmışlardı.

Süzebolu'nun ele geçirilmesi, Ruslara, Balkanların güneyinde bir hareket üssü verirken Rus donanması buradan istila ordusuna kolayca bol bol erzak ve mühimmat yetiştirebilecekti.

Tekrar savaşın başlamasıyla beraber Ruslar'ın en çok önem verdikleri işlerden biri de Silistre kalesinin ele geçirilmesiydi.

2) Silistre Kalesinin Yeniden Kuşatılması ve Kale'nin Düşmesi

Rus orduları başkomutanlığına atanmış olan General Dibiç, 1829 senesi Nisan ayında Silistre kalesinin kuşatılmasını planlamış olduğu halde, havaların kötü gitmesi,

yolların uygunsuz bir halde bulunması, Tuna nehrinin taşması, askeri hareketin Mayıs başlarına kadar ertelenmesine sebep olmuştu.

Mayıs'ın 8. ve 9. günlerinde Rus ordusu, Tuna nehrini, biri Hırsova ve diğeri de Silistre'nin biraz aşağısında kurulan iki köprü ile geçmişti. 6. ve 7. Rus kolorduları ise kışı zaten Varna ile Pravadi arasında, Tuna'nın sağ tarafında geçirmişlerdi.

Silistre kuşatması için görevlendirilen, General Krasovski komutasındaki 2. ve 3. Rus kolorduları 17 Mayıs'ta Silistre'ye gelmişlerdi.

Rusların Silistre önündeki kuvvetleri, 15.000 asker ve 56 toptan oluşurken, Mahmud Paşa komutasındaki Silistre muhafızları 13.000 askerle, 8.000 yerli silahlanmış muhafızdan ibaretti.

Rusların Silistre önüne gelişinden iki gün sonra, Mayısın 19. günü, kaledeki Türk kuvvetleri ilk çıkış hareketini yapmışlar, fakat Ruslar tarafından geri püskürtülmüşlerdi.

Kaledeki Türk kuvvetleri, Rusların ateş ve taarruzlarına karşı şiddetle direniyorlardı. Bu durum karşısında mevcut kuvvetlerle bir sonuç elde edemeyeceklerini anlayan Ruslar, kuşatma kuvvetlerini arttırmışlardı. Bu suretle kale önündeki Rus kuvvetlerinin sayısı 21.000 kişiye ulaşırken, top sayısı da 88'e çıkartılmıştı. Kuşatmanın başından beri Ruslar, aynı zamanda Tuna'daki Rus ince filosundan da yardım almaktaydılar. Ayrıca kaleye on ayrı yerden lağım açılmıştı.

Siliste muhafızları 5 Haziran gecesi öncekilerden daha şiddetli bir huruç hareketi gerçekleştirmişler, ancak Bulgar casusluğu Rusların yardımına yine yetişmişti. Çok kanlı bir muharebeden sonra Türk birlikleri yine kaleye çekilmişlerdi.

Sadrazam Reşit Mehmet Paşa'nın emrindeki kuvvetlerle, Varna'ya doğru harekete geçtiği ve buradaki General Roth kuvvetlerine taarruz edeceği haberini alan Rus başkomutanı General Dibiç, Silistre önünde General Krasovski'ye 13.000 kişilik bir kuvvet bırakarak, Silistre kuşatmasına devam etmesini emretmişti.

Kuşatmaya devam etmesi emrini alan Krasovski, kuşatma kuvvetlerinin azaldığını belli etmemek için , kaleye yapılan taarruzları daha da şiddetlendirmişti. Tuna'daki Rus ince filosu, aynı düşünceyle kaleye yaklaşmakta ve şiddetli topçu ateşine tutmaktaydı.

Ruslar, Silistre'nin Şumnu ve Razgrad kapılarını tahrip ederek, 11 Haziran günü kaledeki baruthaneyi ele geçirmeyi başarmışlardı. Haziran 13. günü Rus hareket ordusunun, Sadrazam Reşid Mehmed Paşa komutasındaki Türk ordusuna karşı, Külefçe Muharebesini kazandığına dair bir haber alınmıştı. Bunun üzerine Krasovski tarafından, Silistre muhafızlarına kaleyi teslim etmeleri teklif edilmiş ise de, kale komutanı son ana kadar kaleyi savunacağı cevabını vermişti.

Haziran'ın 17'sinden sonuna kadar, Ruslar açmış oldukları lağımları birer birer patlatırken, kale muhafızları da bunlara karşılık huruç hareketleri düzenlemekten geri kalmıyorlardı. Ancak 29 Haziran günü ana duvarda 5 adet gedik açılınca, Ruslar yeniden bütün şartların kabulüyle teslim teklifi yapmışlar, bu kabul edilmediği takdirde yeni bir hücum hazırlanacaklarını bildirmişlerdi. İşin en kötüsü kaledeki cephaneye artık bitme noktasına geldiğinden kale komutanı, şehri, kadın ve çocuklarla bir saldırıya maruz bırakmaktansa teslim olmaya mecbur kalmıştı.

Kale komutanı, Silistre'nin Ruslara teslimi için 30 Haziran günü bir antlaşma yapmıştı. Buna göre bütün kale muhafızları savaş esiri sayılacaktı. Böylece, Silistre Valisi Ahmet Paşa ile Vezir Mahmut Paşa ve 17.000 asker Ruslara esir düşmüştü. Silistre kuşatmasında Türk muhafızlarının kaybı 3 ile 4 bin kişi arasındayken , Ruslar ise kayıplarını 115 subay ve 2.566 askeri olarak vermişlerdi.

Vidin kalesinden sonra, Tuna kıyıları ile Dobruca ve civarının kilidi konumunda bulunan Silistre'nin istilası ile bölge halkının huzuru kalmadığından, güvenlikleri gereği civarda olan Müslüman köy ve kasaba halkı çoluk çocuğuyla beraber Rusçuk kalesine getirilmişlerdi.

3) Pravadi ve Eski Arnavutlar Muharebeleri

Sadrazam Reşit Mehmet Paşa, Mart sonunda Şumnu'ya gelir gelmez ilk iş olarak askeri birlikleri takviye edip, düzene sokmuştu. Doğrudan doğruya taarruza geçerek, General Roth kuvvetlerini bozguna uğratarak, Pravadi'yi ele geçirdikten sonra, Varna'yı almak ve oradan da Silistre'yi kurtarmak düşüncesindeydi.

Bu doğrultuda 10 Mayıs günü, 6. ve 7. Rus kolordularına taarruz amacıyla, Sadrazam, emrindeki 20-25 bin askerle Şumnu'dan harekete geçerek iki kol halinde savaş tertibinde Pravadi'ye yürüyüşe başlamıştı.

Kuvvetin çoğunun bulunduğu sağ kol Pravadi'ye, 10.000 kişilik kuvveti bulunan sol kol da, Yenipazar yoluyla Eski Arnavut'lara doğru ilerlemekteydi.

Mayıs'ın 17. günü, sol koldaki Türk kuvvetleri, içinde Rusların 12 top ve 3.000 askeri bulunan Eski Arnavutlar köyü önüne gelmişlerdi. Türkler hemen şiddetli bir hücum yapmışlarsa da 4 saat süren mücadele sonunda Ruslar, Türk askerini durdurmaya başarmışlardı.

Bu sırada, Eski Arnavutlar'daki kuvvetlerini takviye etmek üzere, Devna'da bulunan Rus kuvvetlerinden, dört piyade taburu ve iki kazak alayı Rusların yardımına yetiştiğinden Türkler taarruzdan vazgeçerek geri çekilmişlerdi.

Başında Sadrazamın bulunduğu sağ kol da Pravadi'de bulunan Rus kuvvetleri üzerine taarruz etmiş, 25 Mayıs'ta yapılan muharebede Türkler, Ruslardan beş top ile birçok esir almışlardı. Ancak Türk kuvvetleri de oldukça kayıp vermişlerdi. Burada da Ruslar takviye kuvvet aldıklarından kesin bir sonuç elde edilememişti.

Sadrazam, kendi kuvvetlerini böldüğünden, her iki tarafta da başarısızlığa uğrayarak, en sonunda Şumnu'ya doğru çekilmek zorunda kalırken, General Roth da hiçbir başarı elde edemeyip Kozluca'ya çekilmişti.

Sadrazam'ın Pravadi önünden dönmek zorunda kalması, buranın ne kadar önemli olduğunu ve kış döneminde burayı geri almakta gösterilen ihmalin ne büyük bir yanlışlık olduğunu ortaya koymuştu.

4) Külefçe Muharebesi

Pravadi muharebesinden sonra, Şumnu'ya çekilen Sadrazam Reşit Mehmet Paşa, bu defa, Silistre'yi savunan kuvvetlere yardım etmeye karar vermişti. Yapılan hazırlıklardan sonra, Rusçuk'taki Ağa Hüseyin Paşa kuvvetleri Silistre üzerine, Şumnu'daki Sadrazam ordusu da Kozluca'daki Rus ordusu üzerine yürüyecekti. Böylece Silistre üzerindeki baskı hafifletilecekti.

27 Mayıs günü Sadrazam ile Ordu Seraskeri Ağa Hüseyin Paşa aynı zamanda olmak üzere harekete geçmişlerdi. Ağa Hüseyin Paşa Razgrad'a doğru ilerlerken, 29 Mayıs'ta Rus kuvvetleri tarafından geri püskürtülmüş ve ilerleme imkanı bulamayarak mecburen Rusçuk'a doğru çekilmeye başlamıştı.

Sadrazam ise Ağa Hüseyin Paşa'nın hareketinin, General Dibiç'i, askeriyle Silistre civarında durmaya mecbur bırakacağı düşüncesiyle, 28 Mayıs'ta 40.000 askerle Kozluca üzerine yürümekteydi. General Dibiç, Silistre kuşatmasına devam ettiği sırada, Silistre

önünde General Krasovski komutasında bir kısım kuvvet bırakarak, emrindeki kuvvetlerle Pravadi'ye yönelmişti.

Pravadi'ye hareketteki amacı General Roth ile Rudiger komutalarında bulunan 6. ve 7. kolordularla birleşerek Sadrazam'ın üzerine yürümektir. General Dibiç bu esnada bir takım planlar da yapmış ve kendi ordusunu Şumnu ile Pravadi arasına, Sadrazam'ın geri çekilme ve irtibat hattı üzerine getirerek, Külefçe boğazını tutmaya karar vermişti. (Bkz. Ek-3)

Sadrazam, Rusların büyük kuvvetlerle Şumnu yönünde ilerlediğini haber alınca, 9 Haziran'da başlattığı Pravadi kuşatmasını bırakarak Şumnu'ya çekilmeye başlamıştı. Bu sırada İkinci Rus kolordusu kendisini takip ediyordu. Üçüncü Rus kolordusu ise Külefçe boğazını tutarak Osmanlı kuvvetlerinin çıkış yolunun kapatmıştı. Altıncı ve yedinci Rus kolorduları da Külefçe boğazına doğru ilerlemekteydi.

11 Haziran günü, Şumnu'dan 42,5 km mesafede bulunan Külefçe adlı yerde Rus ordusu 26.000 asker ve 146 topla, Sadrazam'ın toplam 40.000 askerden oluşan ordusuna Şumnu yolunu kapatmıştı.

Eğer Sadrazam bu sırada cephesini değiştirip, Maraş yoluyla hızlı bir yan yürüyüş yapmış olsaydı, meydan muharebesi yapmaksızın Şumnu'ya varabilecekti.

Türk Ordusu Külefçe'yi ele geçirmiş ancak boğaz'da sıkışıp kalmıştı. Bununla beraber, başlayan muharebede, Türkler kahramanca savaşmakta ve Rusları zor duruma düşürmekteydiler.

Ancak Rus kuvvetlerine yardım gelmesiyle tekrar başlayan mücadelede, Ruslar boğazın iki yakasını da tutmuş olduklarından, Türk askerleri çaresiz, ister istemez hücum ettikleri sırada, tesadüf eseri Osmanlı cephanesine bir ateş isabet etmesiyle, Türk ordusunda meydana gelen karışıklık, askerinin savaş düzeninden ayrılmasına, teker

teker ormana dağılmasına sebep olmuştu. Bu yüzden geri çekilme işlemi, kaçma hareketine dönüşmüştü. Yollar eşya arabaları, top malzemeleri vs. ile dolmuştu. Bütün bu ganimet Rusların eline geçerken, bunların arasında 56 top bulunmaktaydı.

Sadrazam da tek başına Şumnu'ya sığınmıştı. Türk askerleri 14 gün içinde müfrezeler halinde veya tek başına farklı yollardan Şumnu'ya akına başlamıştı. Aynı zamanda muharebede dağılan ve birliklerinden ayrı düşen askerlerin toplanması için emirler yazılmış ve memurlar görevlendirilmişti. Külefçe muharebesinde Türklerin kaybı 3.000 kadarken, Rusların kaybı ise 63 subay ile 2.500 askerden fazlaydı.

Bu muharebe, iki yıldır devam eden seferin gidişinde bir dönüm noktası olmuş, Rusların Balkanları aşmasına ve en sonunda, Edirne gibi büyük bir ticaret merkezinin dahi Rusların eline geçmesinde başlangıcı teşkil etmişti.

5) Şumnu'nun Yeniden Kuşatılması

Külefçe muharebesinde Türk kuvvetlerinin dağılmasından sonra, Rusların Balkanlardan güneye inmesini önleyecek bir kuvvet kalmamıştı. Ancak Silistre ve Şumnu direnmeye devam ettiğinden, General Dibiç, buradaki kuvvetleri arkasında bırakarak, güneye doğru hareketten vazgeçmiş, 15 Haziran günü de Rus kuvvetlerinin büyük çoğunluğu Şumnu'da toplanmıştı.

Ancak bu sefer, bir yıl öncekinde olduğu gibi, genel bir hücum yapmak yerine, yalandan bir takım hareketler ve gösteriş yapmayı seçmişti. Çünkü Ruslar Şumnu'yu alamayacaklarını biliyorlardı. Ruslar ne zaman Şumnu siperlerinden birine saldırsa Türkler de buna karşılık bir huruç hareketi düzenleyerek, zararlarını Ruslardan fazlasıyla çıkartıyorlardı. Şumnu'da silahlandırılan halk ile beraber savunma kuvvetlerinin toplamı 18.000'i buluyordu.

30 Haziran'da Silistre kalesi düşmüştü. Silistre'nin düşmesinden önce Tuna'nın

sol kıyısında Kalafat civarında bulunan General Geismar, 10 Haziran'da Rahova kalesini ele geçirmişti. Böylece Ruslar, Türklerin Tuna nehri üzerinden Yergöğü, Rusçuk ve Şumnu'ya mühimmat nakline engel olmaya başlamışlardı.

Silistre kalesini ele geçirmiş olan General Krasovski komutasındaki 3. kolordu da 12 Temmuz'da Şumnu'ya gelmiş, Şumnu, General Dibiç tarafından bu suretle 4 hafta tehdit altında tutulmuştu.

6) Ruslara Edirne Yolunun Açılması ve Edirne İstilas

Silistre'nin düşmesinden sonra, buradaki Rus kuvvetlerinin de Şumnu'ya gelmesiyle beraber, bu bölgede önemli sayıda Rus kuvveti toplanmıştı. Bu durum üzerine General Dibiç, Şumnu önünde daha fazla oyalanmak istememiş, Balkanları aşmak için hazırlıklara başlamıştı. General Krasovski komutasındaki 3. kolordunun da Şumnu'da bırakılması kararlaştırılmıştı.

13 Temmuz'da Rus ordusu, iki kol halinde harekete geçerek, General Roth komutasındaki 6. kolordu 17.000 kişi ile Varna-Burgaz yoluyla, General Rudiger komutasındaki 7. kolordu da 12.000 kişi ile Pravadi – Aydos yoluyla (Bkz. Ek-3) ilerlemeye başlamıştı. General Pahlen, komutasındaki 2. kol ordunun da 18.000 mevcuduyla ihtiyat kuvveti vazifesi görmesi planlanmıştı.

Sadrazam Reşid Mehmed Paşa'nın, görüntüğe göre tehdit altına girmiş olan Şumnu'yu müdafaa etmek için son kuvvetleri bir araya toplamakla meşgul olduğu bir sırada Rus generalleri Roth ile Rüdiger, 14-17 Temmuz günleri Kamçık suyu boyunca Balkan Dağlarını aşmışlardı.

Rusların, Şumnu civarından ayrılan kuvvetleri hakkında, Sadrazam uzun süre bir bilgi edinememişti. İş İştten geçtikten sonra gönderilen müfrezeler, Rusların Kamçık

suyunu ve Balkanları geçtikleri haberini getirmişlerdi.

Rusların, Balkanların güneyine sarkacaklarını anlayan Osmanlılar ise, Rusların geçmek zorunda oldukları Kamçık suyu güneyinde bulunan Derviş Yuvan ve Köprüküy geçidinde gerekli tedbirlerin alınması için, o bölgede bulunan Halep Valisi İbrahim Paşa'yı görevlendirmiş ve kendisine gerekli kuvvet yardımı yapılması için yakın kazalara emir verilmişti. Böylece, Balkanları savunmak için bazı tedbirler alınmıştı. Fakat bu kuvvetler rastgele toplanmış olduklarından, askerlerin eğitim ve disiplinleri ya çok az ya da hiç yoktu. Bu nedenlerle Rus kuvvetleri Derviş Yuvan ve Köprüküy mevkiindeki Türk kuvvetlerini geri çekilmeye zorlayarak, ilerlemeye başlamışlardı.

Bu arada, Amiral Greig komutasındaki bir Rus filosu, çok miktarda erzak ve mühimmat ile Burgaz körfezine gelirken, bütün Rus ordusu Burgaz yönünde ilerlemekteydi. Misivri, Ahyolu ve Süzebolu limanlarından sonra 24 Temmuz'da da Burgaz limanı General Roth komutasındaki 6. kolordu tarafından işgal edilmiş, böylece Burgaz civarındaki bütün Türk kaleleri Rusların eline geçmişti.

Rusların, hem batıda hem de doğu cephesindeki bu ilerleyişi, beraberinde Osmanlılar için yeni sorunlar getirecekti. Zira Bulgar ve Ermeni tebaanın Rusya ile ilk fiziki temasları bu savaş esnasında olmuştu. Bu gelişme, bu iki tebaanın gelecekte çok önemli sorunlar çıkarmasının başlangıcını teşkil etti. Balkanların güney yamaçlarında oturan Rumlar da, kendi dinlerinden olan Rusları bir kurtarıcı gibi karşılamışlardı. Rusların bölgeyi işgali üzerine buralarda yerleşmiş olan birçok Türk ailesi dağlara ve ormanlara sığınmak zorunda kalmıştı.

Burgaz'ı ele geçirdikten sonra ilerleyişine devam eden Rus kuvvetleri, küçük direnmelerle karşılaştıktan sonra 26 Temmuz'da da Aydos'u ele geçirmişlerdi. Aydos'un ele geçirilmesinden sonra General Dibiç, bütün kuvvetlerini Aydos'ta toplamış, böylece daha güneye taarruz edebilmek için toplanan kuvvet 25.000 kişiyi bulmuştu.

Bu sırada Ruslar Yanbolu'yu da ele geçirmişlerdi. Bunun üzerine İslimye'de büyük Türk kuvvetlerinin toplanmasına karar verilmiş ve 15.000 kişilik bir Türk kuvveti, Şumnu'dan İslimye'ye harekete geçmişti. Halil Rıfat ve İbrahim Paşaların emrinde bulunan bu kuvvetler, Rusları yandan tehdit ederek, Edirne üzerine yürütmesine engel olacaktı. İstanbul'dan da Rumeli ve Anadolu'ya yönelik fermanlar gönderilerek, İslam ahalsinin Edirne'nin yardımına yetişmesi emredilmişti.

9 Ağustos günü 6. ve 7. Rus kolorduları Aydos'tan hareketle 12 Ağustos'ta İslimye civarına vardı. Bu iki kolordunun mevcudu 20.000 kişiden ibaret olup yanlarında 96 top bulunmaktaydı. Sabahın yaklaşık saat yedisinde şehre doğru ilerleyerek, az bir direniş sonrasında şehri ele geçirmişlerdi. 12 Ağustos'ta İslimye'deki Türk ordusundan geriye sadece acıklı bir enkaz kalmıştı.

İslimye'nin istilasını haberini İstanbul'a ulaştıktan sonra, mevcut askerlerle Edirne tarafına çekilmesi Halil Paşa'ya bildirilmiş, Halil Paşa da, toplamı 2.000 kişiyi bulan ve Mansure askerlerinden ibaret bir miktar piyade ve süvari birliği ile elde kalan üç topla Edirne'ye gelebilmişti. Ayrıca etrafa dağılan Türk kuvvetlerinden 5.000 kadarı, yaklaşık olarak 100'er kişilik gruplar halinde parça parça Edirne'ye gelmeye başlamışlardı.

İslimye'deki Türk askerinin dağılmasıyla beraber, artık Şumnu'daki Sadrazam ordusunun da hiçbir önemi kalmayıp, Rusların Edirne üzerine yürütmesi kolaylaşmış olduğundan, Rus ordusu başkomutanı artık süratle ordusunu Edirne üzerine sevk etmekten başka bir şey düşünmüyordu.

Böylece General Dibiç Ağustos ortalarında, Yanbolu, Büyük Derbent yolu ile Tunca'nın sağ kıyısı boyunca Edirne'ye doğru, harekete geçerek, (Bkz. Ek-3) 19 Ağustos'ta Edirne önünde karargah kurmuştu. Büyük Derbent'te ayrılan bir müfreze de Ereğli yoluyla Kırklareli üzerine yönelmişti.

Türk ordusu Başkomutanı Sadrazam Reşid Mehmed Paşa, daha önce İstanbul'a göndermiş olduğu bir raporda, Şumnu'dan ayrılmasının askerler üzerinde kötü bir etki yapacağını, hatta askerlerin dağılacağına şüphesi olmadığını bildirmiş, bundan dolayı orda kalması veya Edirne'ye gelmesi hususları kendi tercihinin bırakılmıştı.

Edirne önlerine gelen Rus askerinin sayısı 20.000'den fazla değildi. O günlerde Edirne'de 80.000 nüfusla 15.000 kadar asker bulunmakta ve Rusların süratle hareketleri üzerine, etrafta bulunan Türk askerleri de Edirne'ye doğru çekilmekteydi. Ayrıca Vidin'den Sofya'ya gelmiş bulunan İşkodra Valisi Mustafa Paşa komutasındaki 40.000 askerinin de Edirne'ye gelmesi beklenmekteydi.

İslimye vakasından sonra, Rus askerinin önünde engel kalmadığından, Edirne'ye yaklaştığı istihbaratı alınması üzerine, Edirne'de bulunan Divan-ı Hümayun tercümanı İshak efendi vasıtası ile Edirne'nin etrafına mümkün mertebe siper inşasına başlanmıştı. Ancak Rusların süratli davranmaları, bu siperlerin bir dereceye kadar olsun tamamlanmasına imkan bırakmamıştı. Hal böyle iken Serasker Kaymakamı ve Edirne muhafızı Halil ve İbrahim Paşalar, Ruslar Edirne'ye geldiklerinde "Savaşmaya vazifemiz yoktur, barış için mütarekeye görevlendirildik" diyeceklerini İstanbul'a bildirmişler ve kendilerine ruhsatname gönderilmesini istemişlerdi. O aralık hükümdar tarafından doğru olup olmadığı araştırmak amacıyla, Edirne'ye gönderilen süvari yüzbaşı Rüstem Ağa geri dönüşünde, Rusların 40.000 asker ve 80 top ile Edirne'ye altı saatlik mesafeye geldiğini, saldırırlarsa karşı koymanın zor olacağını Halil Paşa'nın kendisine söylediğini bildirmişti.

Bunun üzerine İstanbul'da yapılan toplantılarda Edirne'ye bol miktarda akçe gönderilmesi, siperlerin kuvvetlendirilmesi ve Edirne'deki kuvvetlere Hassa Muhafızı Osman Paşa'nın katımlıyla Edirne'nin savunmaya hazırlanması ve Ruslara karşı konulması gibi düşünceler ortaya konulmuş ise de uygulamaya geçirilememişti.

Bu telaş ve tereddüt anlarında bizzat Edirne'de neler yaşandığı, Çirmen

Kaymakamı Vecihi Paşa'nın Edirne istilası sonrasında, İstanbul'a gönderdiği ayrıntılı raporlardan anlaşılmaktadır. Bu rapor ve daha başka kaynaklara göre durum şöyleydi.

Ruslar, Aydos ile Karinaabad taraflarına geldiğinde, Edirne Müslüman ahalisinin göç etmeye hazırlandıklarının anlaşılması üzerine, şehir ileri gelenleri toplanarak, böyle muazzam bir şehrin tahliyesinin caiz olmadığı ve özellikle Vezirlerden bazı kişilerin, çok sayıda askeri birliklerle gelmek üzere buldukları kendilerine bildirilmiş ve her kim yerinden hareket eder ise erkeği kapısının önüne asılacağı ve karısı nehre atılacağı tehdidiyle beraber, şehir halkının silahlanması ve şehir etrafının sağlamlaştırılması ve siperlerin güçlendirilmesi karar altına alınmıştı.

Ruslar, 20 Ağustos günü, Edirne'de bulunan askerin silahlarını bırakarak, şehrin kendilerine teslim edilmesini istemişlerdi.

Bu haber üzerine Edirne'nin ileri gelenleri, başta Karslı Ali Paşa ve Molla Efendi olmak üzere, Halil Paşa'nın etrafında toplanıp, Ruslara karşı koymanın ahalice mümkün olmadığını, Yanbolu ve İslimye'de askerin sözünde durmadığını, bunlara güvenilemeyeceğini, bundan başka şehri yağma edeceklerine dair şüphe olmadığını söyleyerek, savaştan kaçınılması gerektiğinin halka bildirilmesini, Vecihi Paşa'ya emretmişlerdi.

Vecihi Paşa, hakim üslubu ile halka güven aşılıyarak, o gece kışlada kalmış iken, süvari ile topçu, arabacı ve diğer askerin hepsi firar etmişlerdi. Mansure askerleri dahi kaçmak için kapılara yaklaştıklarında savaşılmayacağı sözleriyle, tutuklanmaya çalışılmışsa da çoğu pencereleri kırarak, firar etmiş olduklarından, çaresiz muharebenin yapılması uygun görülmemişti.

Bu arada Ruslar, gerçekten şehre hücum edecek şekilde tertibat almışlardı. Şehrin teslim edilmesi için verilen, 14 saatlik süre sona ermek üzereydi. Tam bu sırada Rus genel karargahı önüne gelen iki süvari, şehrin teslim edileceğini bildirirken, Rus komutanı derhal askerlerine, şehre doğru ilerlemeleri emrini vermişti. Aynı zamanda

İstanbul'daki İngiltere ve Fransa elçilerinden gelen ve barış yapılacağını bildiren bir mektup Rus başkomutanına verilmişse de o bunu dinlemeyerek, 22 Ağustos 1829 günü, Rus askeri savaş yapmadan Edirne'ye girmiş, aynı gün Kırklareli, Lüleburgaz kasabaları da Ruslar tarafından işgal edilmişti.

Edirne'nin teslim edilmesi, Halil Paşa'nın eseri ise de askerin dirençsizliği ve zamanında istihkamına çalışılmaması işi bu hale getirmişti. Halil Paşa, bu eseri olan kaygı verici haberle beraber İstanbul'a dönmüştü.

General Dibiç, Edirne'ye girdikten sonra bir süvari müfrezesi göndererek, Çanakkale önlerinde dolaşan, Amiral Giden komutasındaki Rus filosu ile Saroz körfezi yoluyla irtibat kurmuştu. Böylece Rus donanması Karadeniz'de olduğu gibi Akdeniz'de de Rus ordusuna bir dayanak olmuştu.

7) Edirne'nin Düşmesinden Sonra İstanbul'da Yaşanan Gelişmeler

Yapılan bu savaşlar sonucunda, Osmanlı tarihinde ilk defa, Ruslar Balkanları geçmiş ve yine ilk defa düşman kuvvetleri Edirne'ye kadar gelmiş bulunuyorlardı. Edirne, Kırklareli ve civarının Ruslar tarafından ele geçirilmesi, İstanbul halkı ve devlet erkânı arasında gayet kötü bir tesir bırakmıştı. Rus müfrezeleri Edirne'den çıkarak, önüne gelen yerleri yaka yıka Çorlu ve Silivri'ye kadar bütün köy ve kasabaları talan ederek, taş üstünde taş bırakmamışlardı.

Silivri'ye doğru Rus askeri karakollarının görüldüğü haberi İstanbul'a ulaştığında, İstanbul halkının hazır bulunmaları, geceleri mahallelerini beklemeleri, herkesin genel

olarak silahlanması tembihlenmiş, Ayrıca hemen bir savunma kuvveti oluşturularak, İstanbul'un çevresinin istihkamına başlanmıştı.

Bu arada İstanbul halkından asker toplanmaması usul ve kanun olduğu halde, 12-40 yaşları arasındaki erkeklerin sayımı yapılmıştı. Sayımda isimleri tespit edilenlerin, basit de olsa bir eğitim görmeleri için, her gün dört – beş mahalle halkının Serasker kapısına çağrılmalarına başlanmıştı. Bu sayımda, savaşabilecek 80.000 kişi tespit edilmiş, bunların 40.000'i İstanbul civarında, düşmanın denizden karaya asker çıkarması ihtimaline karşı, Karaburun bölgesini kontrol altında tutmak amacıyla gönderilmesi için, Serasker Hüsrev Paşa ile İstanbul kadısına emirler verilmişti.

II. BÖLÜM

SAVAŞIN SONA ERMESİ VE EDİRNE VE CİVARINA ETKİLERİ

A) OSMANLI DEVLETİ'NİN BARIŞ ÇABALARI

Rumeli'de bu felaketli olaylar gelişirken, Anadolu cephesinde de Ahıska, Anapa,

Kars ve Erzurum da Rusların eline geçmişti.

Gerek Rumeli’de gerekse Anadolu’da uğranılan yenilgiler, Ruslar, Edirne’yi ele geçirip İstanbul tehlikeye düşmeden önce, barış imkanlarını araştırmanın gerekli olduğunu göstermişti. Şumnu’da mahsur bulunan Sadrazam Reşid Mehmed Paşa, Edirne bölgesi Seraskeri tayin edilen Vecihi Paşa’ya, ya süratle asker toplayıp Ruslar üzerine hücum etmek, ya da barış çarelerini araştırmak gerektiğini bildirmişti.

Edirne ve Kırklareli bölgesini ele geçirmiş olmasına rağmen, Rus ordusunun durumu da pek iyi değildi. Edirne’nin her yanı çevrili bir yerde bulunması, gündüzleri şiddetli sıcaklar ve gecelerin fazla serin olması, sağanak halinde yağan yağmurlar, iyi yiyeceklerin ve erzakın bulunmaması gibi genel sebeplerin etkisiyle, Rus askeri arasında hastalık meydana gelmiş ve şehirdeki hastane binlerce hasta ile dolmuştu. Rus ordusu adeta eriyor gibiydi. Savaşı süratli bir şekilde bitirmek isteyen Ruslar , mümkün olduğu kadar çabuk İstanbul üzerine yürümek istiyorlardı.

Diğer taraftan, Vidin’de bulunan İşkodralı Mustafa Paşa’ya “Edirne kolu Seraskerliği” verilmiş ve derhal Edirne civarına hareket ederek, bütün Rumeli ahalisini Ruslara karşı ayaklandırmak için, “Buyrulduklar” göndermesi emredilmişti. Bu arada Ruslar da, İşkodralı Mustafa Paşa’nın 40.000 kişi ile Filibe’ye gelmekte olduğu haberini almışlardı.

General Dibiç, içinde bulunduğu durumun tehlikelerini çok iyi bilmekte ve biran önce barış yapılmasını istemekteydi. Bir yandan barış görüşmelerine hazırlanırken, öte yandan da, İstanbul’a doğru yürüme hazırlıklarına başlamıştı. Eğer, Osmanlı Devleti kararlılık gösterip barış yapmayı kabul etmeseydi, General Dibiç zaten İstanbul’a yürüme tehdidini gerçekleştiremeyecekti.

Ruslar, daha 6 Haziran 1829’da barış yapılması için teşebbüste bulunmuşlardı. General Dibiç, Aydos’tan Sadrazam’a gönderdiği mektubunda, tayin edilecek murahhaslarla barış görüşmelerine başlanmasını istemişti.

Henüz kesin sonuçlu meydan muharebeleri yapılmadan önce, Osmanlı hükümeti, batılı devlet temsilcilerini tatmin edebilmek ümidiyle, Mora'daki reayaya genel af bahşeden bir ferman çıkararak onlara bildirmişti. Bu fermanla Yunanlılara bazı imtiyazlar da tanınmıştı. Fakat, Londra anlaşmasını imzalamış olan İngiltere ve Fransa, bunu yeterli bulmamışlar ve bu husustaki düşüncelerini, İstanbul'a dönmüş olan elçileri vasıtasıyla, 9 Temmuz tarihli müşterek bir nota ile Osmanlı hükümetine bildirmişlerdi. Bu durum karşısında Osmanlı hükümeti, 15 Ağustos'ta nota'ya verdiği cevapta, Yunanistan hakkındaki 22 Mart 1829 tarihli Londra anlaşmasını kabul ettiğini elçiliklere bildirmişti.

Avrupa Devletleri nezdinde de, savaşın son bulması büyük önem arz ediyordu. Çünkü, iki yıldır devam eden bu savaş, Avrupa devletlerinin ticari ilişkilerine de büyük sekte vurmuştu. Bu gelişmeler karşısında Avrupa diplomasisi, Rusya'nın savaşta Osmanlı Devletine karşı kazandığı başarılarından ve ilerlemeye başlamasından ötürü, Osmanlı – Rus savaşı'nın kesilmesini sağlamak üzere harekete geçmişti.

Barış yapılabilmesi için, en önce arabuluculuk işine Prusya devleti girişmişti. Prusya elçisi Royer, Haziran'dan itibaren İstanbul'da barış imkanlarını araştırmaya başlamış, bundan başka, Prusya kralı, General Müffling'i olağanüstü elçi olarak İstanbul'a göndermişti.

General Müffling, 6 Ağustos 1829'da, Sadaret Kaymakamı Hulusi Ahmed Paşa ve Reisülküttab Pertev Efendi ile yaptığı görüşmede, Prusya kralının, Osmanlılar ile Ruslar arasında bu derece şiddetli bir savaş ile kan dökülmesine bir sebep görmediğini, Kral Friedrich Wilhelm'in, Çar Nikola ile son görüşmelerinde, savaşa son verilmesi meselesini görüştüklerini söyleyerek, barış yapılmasını istemişti.

Bu durum üzerine, devlet ileri gelenleri bir araya gelip, bir fetva ile meclis toplanarak, herkesin katılımıyla barışa karar verilmesine dair alınan tedbire cevaben, Sultan II. Mahmud Han'ın çıkan Hattının bir fıkrasında, “Duruma vakıf olmayan kafasız

ve cahillerin toplanmasıyla işi çekişmeye bırakmaya gerek yok, işe akli erenler ile müzakere edilsin” denmesiyle, Meclis-i Umumi yerine Meclis-i Has oluşturulmuş ve barışa ittifakla karar verilerek, Sadrazam Reşid Mehmed Paşa’ya da, barış yapılıncaya kadar, düşmanca hareketlere son verilmeye çalışması bildirilmişti.

Böylece, Rusların Kafkas cephesinde Erzurum’a, Rumeli cephesinde de Edirne’ye varmalarının getirdiği heyecan ve telaş içinde, Rus kuvvetinin 100.000 kadar olduğu ve İstanbul’un da tehlikeye maruz kaldığı düşüncesiyle, Serasker Hüsrev Paşa’nın uyarılarına rağmen barış müzakerelerine girişilmesi kararı alınmıştı. Halbuki böyle bir karar tamamıyla yersizdi. 20 – 25 bin kişilik bir kuvvetle Rusları Edirne’den atıp, imha etmek ve savaşın seyrini kökünden değiştirmek işten bile değildi. Sultan II. Mahmud’u ve Osmanlı hükümetini, bu barışa zorlayan sebepler arasında, Şeyhülislam’ın ve paniğe kapılan bazı kişilerin rolü büyük olmuştu.

B) EDİRNE ANTLAŞMASI

Ruslarla yapılacak olan barış görüşmeleri için, Baş Defterdar Sadık Efendi birinci Murahhas, Anadolu Kazaskeri Abdülkadir Bey de ikinci murahhas olarak seçilmişlerdi. Türk murahhaslarının Edirne’ye gelmesi üzerine, General Dibiç, Rus İmparatorunun göndereceği murahhasların Edirne’ye gelişine kadar, barış görüşmelerini yürütmek üzere General Gorçakof ve Fontof’u görevlendirmiş, fakat daha sonra bizzat Çar Nikola’nın görevlendirdiği Alexis Orlof ve Friedrich Pahlen’in gelmesiyle görüşmelere bunlarla devam edilmişti.

Barışa esas olacak Rus teklifleri, 31 Ağustos’ta Türk murahhaslarına iletilmişti. 1 Eylül’de başlayan barış görüşmeleri sırasında, Rus Ordusunun az miktarda bir kuvvete sahip olduğunun, Türk murahhaslarınca anlaşılması ve İşkodralı Mustafa Paşa

ordusunun Filibe'ye kadar geldiği haberinin alınması üzerine, Türk murahhasları yaklaşımlarını değiştirmişlerdi.

Teklifleri kabul edilecek düzeyde olmayan Rus murahhasları ile Türk murahhasları arasında bir türlü anlaşma sağlanamamış, Ruslar en sonunda Türk murahhaslarına, 13 Eylül gününe kadar süre vererek, o zamana kadar teklifleri kabul edilmeyecek olursa, ileri harekâta devam edeceklerini bildirmişlerdi.

Yabancı devletlerin elçileri aracılığıyla yapılan görüşmelerle, isteklerinin hafifletilmesi yoluna gidilmiş ise de, Rusları yola getirmek mümkün olmamıştı. Sonunda General Dibiç, ordularına İstanbul üzerine yürümeleri için emir vermişti. Rus kuvvetlerinin Vize ve Burgaz'a ilerlemeleri karşısında, Osmanlı Hükümeti telaşa kapılıp, İşkodralı Mustafa Paşa askerine de güvenilmemesi sebebiyle, Rusların önceki teklifleri kabul edilerek, 14 Eylül 1829 günü Edirne Antlaşması imzalanmıştı.

On altı maddeden meydana gelen Edirne Antlaşmasını, antlaşmaya ek olarak, savaş ve ticaret tazminatı ile tahliye meselesine dair dört maddelik bir mukavelename ile Eflak – Boğdan imtiyazı için bir de münferit senet tamamlamaktadır.

Osmanlı hükümeti, antlaşmanın imzalanmış olduğunu, ilk önce, Edirne'de bulunan Prusya elçisi Royer'in İstanbul'a gönderdiği elçilik baş katibinden öğrenmiş, İngiltere ve Fransa elçileri de, birer memurlarını göndererek Reisülküttab Pertev Efendi'ye barış müjdesini vermişlerdi. Antlaşma ise ancak 23 Eylül 1829 tarihinde II. Mahmut tarafından tasdik edilebilmişti.

Antlaşma Maddeleri kısaca şu esasları içermektedir :

- 1- İki devlet arasında devam eden her türlü düşmanlık sona erecek ve barışın devamlı olması için, antlaşma şartlarına iki taraf da riayet edeceklerdi.

- 2- Rusya, Rumeli’de işgal etmiş olduğu bütün yerleri Osmanlılara geri verecekti.
- 3- İki devlet arasındaki sınır, Boğdan’a girdiği yerden Tuna’ya kavuştuğu yere kadar Prut nehri ve oradan itibaren de Tuna’yı takiben Hızır İlyas boğazında Karadeniz’e ulaşacaktı. Tuna, her iki taraf gemileri için serbest olacaktı.
- 4- Doğu sınırı, Karadeniz kıyısındaki Guriel eyaletinin güneyinden başlayarak İmre üzerinden, en doğru hat boyunca, Ahıska ve Kars eyaletlerinin Gürcistan sınırlarında birleştikleri yere kadar uzanacaktı. Böylece Ahıska ve Ahılkelek kaleleri Ruslara kalırken, işgal edilen diğer yerler boşaltılacaktı.
- 5- Eflak ve Boğdan’ın tâbi olacağı şartlar ve imtiyazlar belirtilmişti.
- 6- Sırbistan’a Akkerman Antlaşmasında verilmiş olan haklar teyit edilmişti.
- 7- Ticaret serbestisine dairdi.
- 8- Osmanlı Devleti, Rus tüccarlarının 1806 harbine ait, Akkerman Antlaşmasınının 6. maddesinde de belirtilmiş bulunan zararlarına karşılık olmak üzere 1.5 milyon Macar altını ödeyecekti.
- 9- Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş tazminatı ödeyecek, Rusya Anadolu’dan kendi topraklarına ilhak etmiş olduğu küçük bir araziye karşılık alacağı tazminatın bir kısmından vazgeçecekti.
- 10- Osmanlı Devleti, Yunanistan hakkında, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Londra’da yapılmış olan 6 Temmuz 1827 tarihli antlaşmayı kabul ediyordu.
- 11- Osmanlı Devleti antlaşma şartlarını yerine getirmeye başlayınca, Rusya da işgal ettiği yerleri tahliye edecekti.
- 12- Antlaşmanın imzalanmasından sonra, iki taraf komutanları düşmanca hareketlere son verecek, buna rağmen önüne geçilemeyecek hadiseler olursa bunlar dikkate alınmayacaktı.
- 13- İki devlet savaş sırasında, tavır ve hareketleriyle diğer tarafa katılmış olan tebaalarını tamamen affediyorlar ve bunlardan, istedikleri yerlere göçmek isteyenlere de 18 ay süre veriyorlardı.

- 14- Osmanlılar elinde olup, kendi istekleriyle Müslümanlığı veya Ruslar elinde olup ta kendi istekleriyle Hıristiyanlığı kabul etmiş olanlar hariç olmak üzere, bütün savaş esirleri iade edilecekti.
- 15- Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılmış olan anlaşma hükümleri eskisi gibi yürürlükte kalacaktı.
- 16- Antlaşma iki devlet tarafından onaylandıktan sonra, onaylı nüshaları 6 hafta içinde ve mümkünse daha önce, murahhaslar arasında mübadele edilecekti.

Edirne Antlaşması, Rus ilerleyişini önleyemeyen Osmanlı İmparatorluğunun, diplomaside de başarı elde edemeyerek, galibin dikte ettiği şartları kabul etmek zorunda kaldığı ve Küçük Kaynarca'dan sonra imzaladığı en ağır şartları taşıyan antlaşmaydı.

Avusturya elçisi, Edirne Antlaşmasını, “Muzaffer bir devletin zayıf bir düşmana şimdiye kadar kabul ettirmiş olduğu antlaşmalardan hepsinin en ağırı” ve Osmanlı Hükümetinin “Artık bağımsız devletler arasında sayılmadığına” bir alamet olarak vasıflandırıyor. Metternich ise bu şartlar altında “Osmanlı Devleti'nin yaşamakta devam etmesi şüpheli bir hale gelmiştir” diyordu.

Her ne kadar Ruslar savaş neticesinde aldıkları yerleri, bu antlaşma ile boşaltmayı kabul ettiler ise de, Tuna'nın ağzındaki adalarda kalmakla, bu nehrin kontrolünü, Poti, Anapa, Ahıska ve Ahılkelek kalelerini ellerinde bulundurmakla da Doğu Anadolu'nun kontrolünü sağlayacak yerler kazanmışlardı. Avrupa ülkeleri için artık toprak değişiminden de önemli olan konu, Balkanlar'da antlaşmanın kapsamına giren bölgelerde Rusya'nın etkinliğinin artmış olmasıydı.

Osmanlı Devleti, Eflak – Boğdan'a ve Sırbistan'a tanıdığı haklarla, bu yerlerin özerkliğini tanımış oluyordu. Barışın ağırlık noktasını ise bağımsız bir Yunan devletinin kurulması oluşturmaktaydı.

Bağımsız bir Yunan Devletinin kuruluşu, Osmanlı imparatorluğunun dağılmasında

bir başlangıç noktasıdır. Çünkü çeşitli ulusal topluluklardan oluşan Osmanlı imparatorluğu halkı için, Yunan bağımsızlığı bir örnek olacaktı.

Doğuda da Ermeni meselesinin başlangıç noktasını oluştururken, Balkanlarda ve doğudaki problemlerde Rusya, daima başı çekecek ve her an bir müdahale için zeminin uygun olması fırsatını kollayacaktı.

Tüm bunların yanında, Osmanlı Devleti'nin savaş ve ticaret tazminatı olarak 11,5 milyon Macar altını ödemeye mecbur kalması, mali durumu zaten bozulmuş olan devletin altından kalkamayacağı ağır bir yükü. Ruslar 26 Nisan 1830'da imzalanan bir senetle bunu 8 milyon'a indirmişler ve Osmanlıların Yunanistan'ın tam bağımsızlığını kabul etmesi şartıyla da 1 milyonundan daha vazgeçmişlerdi.

Sözün kısası, Osmanlı imparatorluğu, Edirne Antlaşması ile toprak kaybından başka, artık Rusya'yı yenmek ve onu zararsız duruma sokmak için beslediği bütün ümitlerini de kesin bir şekilde kaybetmiş bulunuyordu. Bundan böyle Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı kendi kuvvetinden çok, Devletler arasındaki denge prensibinin yürürlük değerine bağlıydı.

C) EDİRNE'NİN TAHLİYE EDİLMESİ

1828 – 1829 Osmanlı – Rus savaşında, Rumeli coğrafyasının, Edirne ve çevresi dahil olmak üzere büyük bir bölümünü işgal eden Rusların, Edirne'ye girmelerinden 25

gün sonra, Edirne Antlaşması imzalanırken, on altı maddelik antlaşmanın birinci maddesi de Rus işgaline uğrayan yerlerin tahliyesine ayrılmıştı.

İşgal ettikleri yerleri belirli bir süre içinde tahliye durumunda olan Ruslar, antlaşmanın ikinci maddesi gereğince de, Eflak'a katılacak olan Yergöğü kalesi Rusya'ya teslim edildiği zaman, Rus askeri, antlaşmanın onaylı nüshalarının mübadelesinden bir ay sonra, Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz ve Trakya'daki diğer yerlerden çekilecekti.

Ruslar işgal ettikleri yerleri tahliyeye başlamalarıyla birlikte, Edirne'de de 93 gün kaldıktan sonra, 20 Kasım Cuma günü Edirne'yi boşaltıp gitmişlerdi.

Rusların Edirne'yi tahliye edeceklerini, Murahhas Sadık Efendi'nin, Şumnu'da bulunan Sadrazam Reşid Mehmed Paşa'ya bildirmesinden sonra, Sadrazam komutasındaki Mansure birlikleri Edirne'ye getirilirken, Ruslar 24 Kasım 1829 tarihinden önce Kırklareli'ni de tahliye etmişlerdi.

Rus askeri Edirne'yi işgal ettikten sonra, Sarayıçi'nde harem daireleri yanında çadırlı ordugah kurmuşlardı. Bu esnada sarayın bazı dairelerini yıkarken, Tavuk Ormanındaki ağaçları da kesip yakmışlar, ayrılırken de saraydaki kıymetli eşyayı ve duvarlardaki çinileri söküüp götürmüşlerdi.

Rus ordusunun Edirne'de bulunduğu ilk zamanlarda, yeni yapılmış olan hastaneye 1616 hasta yatırılmış, 1 Eylül'de bu miktar 3666'ya, Eylül ortalarında, 4641'e yükselmişti. Hatta şehrin boşaltılmasından sonra da Edirne hastanelerinde birçok Rus hastası kalmıştı. Edirne hastanelerini dolduran Rus hastalarına, tahliye sonrası Türkler tarafından şefkat ve merhametle davranılması, tedavilerine özen gösterilmesinden dolayı, Rus ordusu başkomutanı, General Dibiç tarafından, Sadrazam Reşid Mehmed Paşa'ya gayet saygı içeren bir mektup gönderilmişti.

Bu korkunç ve birçok insanın hayatına mal olan savaş, Edirne ve çevresinde yüksek bir kültürün yıkılmasına sebep olduğu gibi, tahliye sonrasında da uzun bir süre,

Rus istilasının verdiği zararları kapatmak için uğraşmıştır.

D) SAVAŞIN EDİRNE VE ÇEVRESİNDEKİ ETKİLERİ

1) Ekonomik Etkileri

1828 – 1829 Osmanlı-Rus savaşı, beraberinde getirmiş olduğu siyasi, sosyal ve ekonomik sonuçları açısından “93 Harbi”nin daha küçük boyutlu bir örneği olarak dikkati çekmektedir. Bu savaşta Rus orduları ilk defa Balkanları aşp Edirne’ye kadar ilerlemişlerdi.

Edirne’nin yanı sıra Kırklareli, İğne ada, Lüleburgaz, Uzunköprü, Hayrabolu, Saray, Çorlu, Silivri, Vize, Pınarhisar, Gümilcine, Dimetoka, Enez, Fericek ve İpsala tarafları da istiladan etkilenmiş, gerek Rumeli’de yaşayan halk gerekse Osmanlı Devleti için, büyük sıkıntı ve ızdırapları beraberinde getirmişti. Savaş, iktisadi ve ticari hayat ile sosyal bünyede önemli tahribat yapmakta gecikmemiş, pek çok kasaba ve köy birer bahane ile tahrib edilmişti.

Rus işgalinin Rumeli topraklarında yapmış olduğu ağır tahribat ve uzun vadede daha belirgin bir şekilde kendini gösterecek olan çok yönlü zarar ve problemler, hiç küçümsenecek boyutlarda değildi.

Rumeli’de Rus işgaline uğrayan yerler halkının çoğunluğu, uğramış oldukları istila nedeniyle perişan bir hale düşmüş, ekmeğe muhtaç hale gelmelerinden başka, var olan mal ve mülkleri, evleri harap ve yerle bir olup, geride kalan mülk ve evleri dahi tamir ve onarıma muhtaç hale gelmişti.

Ruslar, işgal ettikleri Edirne’deki zahireyi toplatmışlar, fakirlerin araba ve hayvanlarına dahi el koymuşlardı. Aynı zamanda Edirne’deki tüm zahireyi Varna’ya

taşıdıklarından, yollar zahire taşıyan arabalardan geçilmeyecek hale gelmiş, bundan ötürü de Edirne ahalisi zahire konusunda büyük zorluklara katlanmak zorunda kalmışlardı. Benzer olayların diğer mahallerde de cereyan ettiği bilinmekteydi.

Örneğin, Kırklareli’nde de Ruslar, ellerinde bulundurdukları bütün köylerin zahiresini telef etmiş, ambarlarını mühürleyip zahirelerini aldıklarından, halk yiyecek konusunda büyük bir yoksulluk ve sıkıntıya düşmüştü.

Vize, Pınarhisar kasabası ve köylerinde de, Ruslar zahire adına tek bir tane bile bırakmamışlar, bunun sonucunda genel bir zahire sıkıntısı baş göstermişti. Bölge halkı perişan bir hale düştükleri için, Edirne’ye istenilen 40 bin kantar samanın yarısını dahi getirmekte zorluk çekeceklerini bildirmişlerdi.

Yine bunların yanında Ruslar Rumeli’de işgal ettikleri bazı köy ve nahiyeler ahalisinden, “her şeyin akçesini vereceğiz” diyerek, araba, hayvan ve zahirelerini gasp etmişler, on sekiz bin askerle dört gün boyunca kaldıkları Gabrova’da gerekli olan yem ve yiyecek teminini, yine kaza sakinlerine yüklemişlerdi. Bu hizmetlere karşılık halka verdikleri para ise, aldıklarının gerçek değeri olmaktan çok uzaktı. Üstelik giderlerken de, hayvanları top ve diğer arabalara koşarak, çoğunun yollarda telef olmalarına neden olmuşlardı.

Rumeli’de işgal edilen yerler ahalisinin çoğunluğu perişan bir hale düşmüş olmalarının yanında, toprakları, Rus atlı askerlerinin ayakları altında çiğnenmiş olduğundan, ahali ziraattan mahrum kalmıştı. Bir miktar ziraat yapabilenlerin dahi hasılatı olmadığından başka sermaye yokluğu, tohum sıkıntısı, çift ve çubuksuzluk gibi nedenlerin de tesiriyle uzun süre ekim yapılamadığından kuraklık emareleri görülmeye başlanmıştı.

Uzun vadede zahire temini konusunda yaşanan kıtlığın bir diğer sebebi de, Edirne Antlaşması ile Eflak ve Boğdan’ın Osmanlı Devletine zahire verme mecburiyetinden kurtulmasıydı. Bu durum hububat ambarlarının boş kalıp kapanmasına yol açmıştı.

Osmanlı – Rus savaşı, Rumeli'nin tarıma dayalı ekonomisini olumsuz yönde etkilerken, özellikle Karadeniz sahilleri sakinlerinin uzun yıllardır yapa geldikleri kereste, odun ve kömür istihsal ve nakliyatı da geçici olarak durmuş ve bu malların fiyatlarında hissedilir şekilde yükselmeler meydana gelmişti. Aynı şekilde, bölge ticareti de savaştan nasibini almış, ticari faaliyetler barış sonrasına kadar kesilmişti.

İslimye'de senede bir defa kurulan alışveriş merkezi (panayır) de, yine savaş sebebiyle barış sonrasına kadar kurulamamıştı.

Savaş öncesinde tüccarlar tarafından, harman zamanı vermek şartıyla, fakirlere durumlarına göre verilen akçe dahi istila sebebiyle verilmediğinden, Rumeli köylüleri dayanma güçleri kalmadığı, perişan ve yardıma muhtaç halde bulunmaları sebebiyle, devletten yardım talebinde bulunmak zorunda kalmışlardı.

Savaş ve Rus istilasının Rumeli sakinleri üzerinde yaptığı ekonomik tahribat o kadar ağır olmuştu ki, Samakovcuk nezareti dahilindeki kazalar ile Varna, Silistre ve diğer işgale uğrayan yerlerdeki çok sayıda Müslüman ve Reaya “kadimden” olan vergilerini bile ödeyemez duruma düşmüşlerdi.

Ahyolu ve Bergos kasabası reayası, sefer dolayısıyla çok eziyet çekmiş olduklarından, rahatlarını temin etmek amacıyla, odun yükümlülüklerinden vazgeçilmiş, hayvan ve zahirelerini tamamlamaları için kendilerine 100 bin kuruş nakit verilmişti.

2) Sosyal Etkileri

Ruslar işgal ettikleri yerleri, uygun zamanları kollayarak sürekli ayaklar altında bırakıp çiğnediklerinden, bu saldırılar Müslümanları dehşete düşürürmüş, aynı zamanda Rumeli'de çok sayıda nüfusun yerlerinden oynayıp, çeşitli mahallere göçmelerine sebep olmuştu.

Tuna boyunda istilaya uğrayan yerler ahalisinin çoğunluğu, Edirne'ye doğru yönelmiş olduklarından, bu gibi vatanlarından uzakta kalmış ve göç etmiş olan ahalinin çoluk çocuklarıyla beraber, memleketlerinin tahliye edilmesine kadar, korunmalarını sağlamak için istila edilmemiş kasaba ve köylere yerleştirilmesi tedbirine başvurulmuş, bu esnada da fakirler ve halktan bir akçe dahi alınmamasına özen gösterilmişti.

İlerleyen Rus kuvvetlerinin dehşetinden korkuya kapılan binlerce aile, can endişesiyle, tarla, bağ, bahçe, ev gibi mülklerini geride bırakıp, işgal edilmemiş taraflara veya civardaki dağ ve ormanlık alanlara kaçmışlardı. Göç kabileleri türlü türlü acı ve ızdırapla karşı karşıya kalırken, istilaya uğrayan kaza ve köyler ahalisinin pek çoğu da uzun bir süre, ormanlık alanlarda ve araba üzerlerinde konaklamak zorunda kalmışlardı.

Edirne'de bulunan göçmenlerden, Edirne'de kalmak isteyenlerin şehir içinde ehl-i İslam mahallesine, diğer yerlere gitmeyi isteyenlerin de, istila edilmemiş kazalardan istedikleri yerlere gitmeleri sağlanmıştı.

Bir kısım göçmenler ise buldukları yerlerden çok uzaklara nakledilmekteydi: Örneğin, Tuna dolaylarında yaşamakta olan bazı Tatar kabileleri, yaklaşan Rus tehlikesi üzerine, aileleri ile birlikte Anadolu'ya, Eskişehir sanacağıının çifteler çiftliğine getirilmişlerdi.

Ayrıca, Zağralar, Kızanlık, Çırpan, Zavköy, Gümilcine, Yeniceyi, Karasu, Fericek, Meğri, Tekirdağ, Hayrabolu, Malkara, Keşan çevresinde bulunan göçmenlerin de uygun kasaba ve köylere yerleştirilmesiyle, sefaletten korunmalarına özen gösterilmesi, adı geçen kazaların ileri gelenlerine bildirilmişti.

Rusların Varna'yı istilasından sonra, İslam ahali topluca göçe mecbur kalıp, gücü olanlar, ordu tarafına ve bir kısım da tüccar gemileriyle İstanbul'a gitmişlerdi.

Tüccar gemileriyle Varna'dan İstanbul'a gelen aileler, Galata ve Kasımpaşa taraflarında yerleştirilmişti. Galata kadısı tarafından düzenlenen defterde 484 kişinin bu

civara yerleştirildiği görülmektedir.

Ancak bunların diğer göçmenlerden farklı bir özelliği vardı: Varnalı muhacirler, ilerleyen Rus kuvvetlerinden kaçarak gelmemişler, aksine Varna'nın işgalinden sonra Ruslarla yapılan bir antlaşma neticesinde, Rusların izniyle Varna'dan ayrılabilmişlerdi.

Ziştovi kazası sakinleri de sefer dolayısıyla bir hayli zedelenirken, Silistre'nin istilasıyla beraber, bölge halkının huzuru kalmadığından, emniyetleri gereği, istila öncesi, civarda olan Müslüman köy ve kasaba halkı çoluk çocuğuyla Rusçuk kalesine getirilmişlerdi.

İstila ile beraber Edirne'den de büyük bir gç gerçekleşmiş, yollar yüzlerce gç arabasıyla dolmuştu. Müslümanlar ekildike, Hıristiyan köylerinin ileri gelenleri Edirne'ye yerleşmişlerdi. İstiladan önce 140.000 civarında olan Edirne'nin nüfusu 100.000'e inmişti. Bütün Güney Trakya Türkleri evlerini yurtlarını bırakarak İstanbul'a kaçıyorlardı.

Edirne ve çevresinin istilasından sonra, Meclis kararıyla, istila altında olan yerlerdeki halkın uygun yerlere yerleştirilmesi tedbirine başvurulmuştu.

İğneada, Lüleburgaz, Çorlu, Silivri tarafları ahalisi de, takım takım arabalar ve evce gçlerle, Küçük ve Büyük ekmecelerden geçerek, İstanbul'da Yenibahçe ve etrafına gelip çeşitli sefaetlere maruz kalmışlardı. Bunların sokak aralarında srnmeleri uygun görülmediğinden, Baruthane köylerinde ve çiftliklerinde yerleşmeleri için özel memurlar görevlendirilmişti.

Samakovcuk nezaretine bağlı kazaların Müslüman sakinleri de etrafa dağılarak, Eski Zağra, irpan, Gümilcine ve Filibe taraflarına, Dobruca dolaylarından göç etmiş olanlar ise, şumnu istikametine gitmişlerdi. Aynı şekilde, toprakları işgal olunan diğer mahallerin ahalisi de, mal ve mlklarını geride bırakarak, i taraflara doğru gyorlardı.

Osmanlı Devleti, şartların elverdiği ölçülerde göçmenlerle ilgilenmiş, geçici iskanlarını temin ve göçmenlere insaniyetle muamele edilmesini emreden hükümler çıkartmaktan da geri kalmamıştı.

Edirne’de iki devlet arasında barış görüşmeleri başladığı sırada bile, Rus askeri Edirne çevresini ele geçirmek amacıyla teşebbüslerde bulunmuş, kadınlar, çocuklar, yardıma muhtaç olanlar ayaklar altında bırakılmıştı. Barış yapıldıktan sonra dahi, Ruslara güvenilmediğinden, tekrar Rumeli topraklarını çiğneyebileceği endişesi hiç eksik olmamıştır.

1828 – 1829 Osmanlı – Rus savaşı, yüzyıllardır Osmanlı topraklarında yaşamakta olan binlerce reaya’nın, Ruslar tarafından “kadim” yurtlarından göçürülmüş olması bakımından da ayrı bir özellik ve önem arz etmektedir. Savaşın başlamasıyla birlikte, kısa bir zamanda Tuna’ya aşarak Rumeli’nin, Edirne ve çevresi dahil büyük bir kısmını işgal etmeyi başaran Ruslar, ellerine geçirdikleri yerlerdeki özellikle Rum ve Bulgar reayasından bir haylisini vatanlarından koparıp, Rusya’ya sevk ediyordu. Reaya’nın bir kısmının da yer yer açıkça düşman yanında yer aldıkları, işbirliği yaptıkları ve hatta Edirne Barışı akabinde Rusların çekilmeleri üzerine, onlardan önce ve onlarla beraber yer ve yurtlarını terk ile göçe kalkıştıkları bilinmektedir.

Rus istilasını sebebiyle, Müslüman nüfusunun yerinden oynaması ve gayri müslim nüfusun göçürülmesi, Osmanlı devlet adamlarının dehşetle izledikleri ve bir an önce yoluna sokulması gereken önemli bir konuydu.

1828 – 1829 Osmanlı – Rus savaşı ve sonrasında Rumeli’de yürütülen göçürme harekâtı, senaryosu önceden yazılmış ve hedefleri belirlenmiş bir planlamanın ürünüydü ve geniş bir saha ve nüfusu içine almaktaydı.

Rusların, bilhassa Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu savaşlar sonucunda, ellerine geçirmiş oldukları verimli ve geniş topraklara, dışarıdan getirilen bu nüfus sayesinde, ekonomik ve askeri faydalar başta olmak üzere, ileriye dönük çok yönlü yararlar sağlayacağı muhakkaktı.

Rumeli’de, özellikle General Dibiç tarafından icra edilen göçürme operasyonu, yerine, şartlara ve muhataplarının gösterdikleri tepkilere göre, cebr, tahrik, teşvik, ikna veya korkutma şeklinde uygulanmıştı.

Ruslar istila ettikleri yerler reayasını, devlet sizi şöyle böyle edecek, hatta haraçlarınızı 60’ar kuruşa çıkartıp, daha nice nice vergiler koyacak diyerek, kuruntuya düşürüp, korkutarak, ne yapmış yapmış, reayanın yarısından çoğunu sürüp götürmüş ve tahliye esnasında kalan reayayı da tahrik etmişti.

Örneğin Bergos ve Ahyolu reayasının bir kısmı kendi isteğiyle Ruslara katılıp giderken, diğerleri de Ruslar tarafından zorla götürülmek istenmişti. Ahyolu’da çoluk çocuklarıyla 11 adet reaya kalmıştı.

Ruslar, reayanın bir kısmını da, kendileri ile beraber gidecek olanlara 100’er kuruş harcırah verilecek ve 20 sene vergiden muaf olunacaktır diye ayartmış, gitmek istemeyenleri de Kazaklar zorla götürmüşlerdi. Öyle ki, topraklarından zorla kaldırılanlardan bir kısmı, her şeye rağmen kaçmayı başarmış, kaçamayanlar ise arabaya bindirilerek, sürüp götürülmüşlerdi.

Bu sebeple reayanın bir kısmı Rusların hareketinden bir iki gün önce dağlara ve ormanlık alanlara kaçmak zorunda kalmışlardı. Şüphesiz, reayanın “babalarından ve dedelerinden kalan”, üzerlerinde yüzyıllardır yaşaya geldikleri yurt ve topraklarını bırakıp, bir anda meçhul bir geleceğe atılmaları beklenemezdi. Bunun içindir ki, ekseri reaya Ruslarla gitmeye rıza göstermeyeceklerdi.

Örneğin, Yanbolu reayası, “biz bunca vakitten beri çalışıp, didinerek edindiğimiz, ev, mal ve mülkümüzü, arazimizi nasıl bırakıp gidelim, aman bize dokunmayın”, demişlerse de Ruslar, “eşkiyayı üzerinize musallat edip, her türlü eşya ve çoluk çocuğunuzu yağma ettiririz” diyerek, tehdit etmişlerdi.

Reaya feryat etmekte ise de Ruslar bunu asla dinlemeyip, “her halükârda Rusya

memleketlerine gideceksiniz” diyerek, bir taraftan da reayayı yazmaya başlamışlardı. Bu durum reayayı ızdıraba düşürüp, hayretler içerisinde bırakmıştı.

Ruslar, bölge reayasını bu şekilde zorla ve kahrederek götürürlerken, Edirne ve çevresindeki reayanın bir kısmı ise Rusya memurları ile işbirliği içersine girmişlerdi. Bir taraftan da geride kalan reayayı yanlarına çekmeye çalışıyorlardı.

Rusların işgal ettikleri yerlerdeki Hristiyanlardan bazıları da, işin sonunu düşünemeyip, uygun olmayan hareketlere başlamış, silahlanarak, eşkıyalık yapmaya, kaza, nahiye ve köylere hücum edip, Müslümanların mallarını yağmalayarak, zarara uğramalarına sebep olurken, bazı Hristiyanlar da firar etmiş olan Müslüman komşularının zahire ve hayvanlarını almışlardı.

Ruslar, işgal ettikleri yerleri tahliye etmeye başladığında, bu gibi uygunsuz hareketlere girişmiş olan Hristiyan reaya, Ruslar gittikten sonra, yaptıklarının hesabı sorulur diye, korku ve endişe ile göçmeye karar veriyorlardı.

Edirne merkezinden dahi bazı kudretli Rum reayasının, mal – mülkünü satarak, Ruslarla beraber gitmek üzere hazırlanmakta oldukları duyulmuş olduğundan, derhal Edirne kadısı ile Ermeni patriği, Yahudi hahamları ve Metropolit vekili çağrılarak, vatani terk etme düşüncesinde olan reayayı nasihat ile elde etmeleri tembihlenmişti.

Reaya'nın elde edilmeleri hususunda dini liderlerin yanı sıra, Çorbacılar, Kocabaşılar ve reaya üzerinde nüfuzu olan diğer halk temsilcileriyle de işbirliği yapılmaktaydı.

Reaya ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerde, bahsi geçenlerin ne sebeple baba ve atalarının yer ve yurtlarını terk edecekleri sorulduğunda, korunmalarına özen gösterildiğini, her sebeple rahatları yerinde ise de vergileri pek ağır olduğundan dayanamayacaklarını, ilerde güçlerinin yetemeyeceği derece ağır vergiler talep olunacağından korkarak, vatanlarını terk edeceklerini söyledikleri görülmekteydi.

Buna karşılık devlet de reayaya karşı şefkat ve merhamet gösterip, şikayetçi

olduğu cizye ve vergiler hususunda hoş tutularak, alıkoymaya ve Rusya'ya göçmüş olan reayanın da bu yardımları duyarak, geri döndürülmesine çalışılmıştı.

Reaya'nın bir kısmının da, devlet kontrolünden uzak kaldıkları anlaşılan bir takım idareci ve memurların keyfi uygulamalarından şikayetle yurtların terk etmeye hazırlandıkları görülmekteydi. Örneğin, Edirneli bazı Rum reaya, eski maden eminlerinden Salih Paşa'nın Çirmen mutasarrıflığı esnasında, Rum Milleti Sandığı'ndan sebepsiz yere aldığı seksen bir bin kuruşu bahane ederek, mal ve mülkünü satarak, vatanlarını terke kalkışıyorlardı.

Reaya göçünü önleyebilmek, en azından gitmiş olanlara, yenilerinin eklenmesini önleyebilmek için, başta Padişah ve Sadrazam olmak üzere devlet idarecileri yoğun bir çaba içine girmişti. Rus tahrikine kapılan Bulgaristan ahalisine neşredilen "İstimâletname"lerde bunu görmek mümkündür. "... Reaya'nın babalarından, dedelerinden kalan yurtlarını, bundan sonra görecektir rahatlarını bırakıp, vatanlarını terk edeceklerini işittiğimde pek acıdım. Bu memlekete Rus askeri gelip gidinceye kadar olan şeylerden sorumlu tutuluruz diye korkarlar imiş. Rusya askeri gelip gidinceye kadar her ne olmuşsa olmuş, bunların hepsi affedilmiştir ve böyle şeylerden kimseye sual olunmayacaktır. Gidenler elbette pişman olurlar, bundan sonra nasıl rahat edersiniz göreceksiniz. Size söz veririm ve senet dahi veririm. Size acıyorum, yazıktır, perişan olmayınız...."

Gerçekten de Osmanlı Devleti, Edirne Antlaşmasında da öngörülen, suçluların affedilmeleriyle ilgili hükme bağlı kalarak, işgal sırasında meydana gelmiş uygunsuzlukların hesabının sorulmamasını, bu tür davaların görülmemesini emreden hükümler çıkartmıştı.

Reaya'nın muhtemel göçünü önleyebilmek için Patrikhanenin de harekete geçirildiği görülüyordu. Patrikhane tarafından Edirne reayasına hitaben yazılan nasihat mektubu, ilgilere ulaştırılıp, Edirne'de reayaya okunuyor ve daha sonra birer sureti yazılarak diğer kazalara gönderiliyordu.

Aynı zamanda reayanın, gerektiği gibi hareket ettikleri sürece mal, can ve ırzları, Müslümanların nasıl korunuyorsa, onların da o şekilde korunup, himaye edileceği, eğer Müslüman halk ile davaları olursa eskiden nasıl muamele olunmuş ise bundan böyle de, evvelkinden daha fazla güvenlik ve huzurlarının sağlanmasına çalışılacağı bildiriliyordu.

Halkın şikayetçi olduğu konuların çözümlenmesine de ayrı bir çaba harcanmaktaydı. Daha önce bahsi geçen, Edirne'deki bazı Rum reayasının Salih Paşa hakkındaki şikayetleri cevapsız bırakılmayıp, bahsedilen miktar Paşa'nın emvalinden alınarak, Rumlara iade edilmişti.

Reaya'nın deruhtecilere olan borçlarına da bir çözüm getirilmişti. Sadrazamın emri gereği, borçlarının hesabı görülerek, faizleri aşağı çekilip, kalan gerçek borçlarının ise yavaş yavaş, taksitler halinde ödenmesine karar verilmişti.

Üzüm bağları toptan harap olan reayaya da, zecriye vergisi konusunda kolaylık sağlanıp, bir defadan fazla zecriye vergisi alınmayacağı, bildiriliyordu.

Reayayı elde etmek için bu çalışmalar sürdürürken, diğer yandan da istila sebebiyle bozulan idari ve hukuki düzeni yeniden tesis edebilmek amacıyla, Rusların boşalttıkları kazalara yeni görevliler tayin ediliyordu. Rus işgali sebebiyle topraklarından ayrılıp, çevredeki istila görmeyen yerlere göç etmiş olan halkın, tahliye ile birlikte eski topraklarına ve evlerine iadesine de başlanmıştı.

Çalışmalar kısa zamanda sonuç vermekte gecikmemişti. Örneğin Ruslarca, daha önce tahliye edilmiş olan Lüleburgaz, Çorlu, Saray, Vize, Midye, İğneada ve İnöz taraflarından başka yerlere göç etmiş olanlar, eski topraklarına yeniden yerleştirilmişti.

Osmanlı Devleti, savaş dolayısıyla zedelenmiş olan halkına yardım elini uzatmakta da gecikmemişti. Bu maksatla, halka borç para verilmekte, öküz ve tohum sağlanıp, diğer gerekli yardımlarda bulunulmaktaydı.

Devletin, topraklarında kalacak olan reaya mal, can ve namuslarının korunacağı ve savaş sırasında olmuş olanlardan kesinlikle hesap sorulmayacağı yolunda garantiler vermesi, üstelik bu garantileri boşlukta bırakmayıp, hükümler ve senetlerle göstermesi, reaya nezdinde memnuniyetle karşılanmıştı. Bunlara ilave olarak, çifti olmayanlara çift, zahiresizlere zahire verileceği şeklindeki vaatlerin, tahliye akabinde hemen gerçekleştirilmesi ve diğer olumlu hizmetler sonucunda, çok sayıda Osmanlı reayası, “kadim” vatanlarından ayrılmaktan vazgeçmiş veya yollardan geri dönmüşlerdi.

Devletin reaya hususunda, büyük gayretlerle aldığı tedbirler etkisini göstermiş, devletin hoşgörülü yaklaşımı üzerine onlar da derhal iş güçleriyle ve çift ve çubuklarıyla ilgilenmeye başlamışlardı.

Devlet, reaya lehindeki icraatları ile, aynı zamanda, Rus askerleri gittikten sonra haklarında kötü muameleler yapılacak şeklinde reaya'ya korku salanların, ne derece büyük bir kasıt veya yanılğı ile hareket etmiş olduklarını ispatlıyordu.

Osmanlı Devleti, göçmüş olanların geride bıraktıkları ev, tarla, bağ, bahçe, değirmen ve tuzla gibi mülklerine el koymayıp, bunları Kocabaşı, Despot ve Çorbacılar vasıtasıyla koruma ve idare altına almakla yetinmişti. Aynı zamanda, vatanlarına geri dönecek olanlara, döndüklerinde her türlü yardım ve kolaylığın sağlanacağı, bağ, bahçe, tarla, ev ve diğer mülklerine yeniden kavuşturulacakları, ısrarla hatırlatılmaktaydı.

Rusların tahriki ile göç etmiş olan reayanın bir çoğu, gittikleri yerlerden memnun olmadıklarından, tekrar geri dönmüşlerdi. Diğer bir kısmı da, fırsat bulabilirlerse geri dönebileceklerini bildiriyorlardı.

Bu da, Rusya'ya göçürülen bu nüfusun, Edirne Anlaşması'nın 13. maddesinde öngörüldüğü gibi, serbest irade ve tercihle olmadığını açık bir zorlama ve sindirme operasyonu sonucunda gerçekleştiğini ortaya koyuyordu.

Gerçi Osmanlı Devleti, Rusların zor kullanarak reayayı sürüp götürmesinin,

Edirne Antlaşmasına aykırı olduğunu, Rus generaline bildirerek, bu durumu protesto etmişti, ama bundan bir sonuç elde edilememiştir.

SONUÇ

Altı yüz yıllık komşumuz olan Ruslarla, çok kısa süreler hariç, hiçbir zaman dost olamamışızdır. 16. y.y.'ın başlarından itibaren büyümeye başlayan Rusya, büyük bir kara devleti haline geldikten sonra, sıcak denizlere açılmak siyasetini takip etmeye başlamıştır. Onun bu yayılmacı siyaseti de beraberinde gittikçe şiddetlenen Osmanlı - Rus çatışmasını getirmiştir.

Rusya, önce Karadeniz ardından da Akdeniz'e inmeyi hedef aldıktan sonra buna bir de dini kılıf uydurmuş, Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki Ortodoks Hıristiyanların koruyucusu sıfatını almaya çalışarak, Balkanlardaki farklı milli unsurları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemiştir. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile de bu amacına ulaşmış, Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Ortodoks tebaanın hamisi sıfatını elde ederek, Osmanlı Devletinin iç işlerine müdahale hakkına sahip olmuştur.

Bu genel çerçevede içerisinde Osmanlı İmparatorluğu, 18. y.y.'da gittikçe zayıflayan gücü ile ve tek başına, komşusu Rusya'ya karşı varlığını sürdürme mücadelesi yapıyordu. Bu nedenle de Osmanlı-Rus ilişkileri, genel olarak karşılıklı çekişme ve gittikçe artan bir gerginlik içerisindeydi.

Osmanlı Devleti'nin, 1812 yılında Rusya ile imzaladığı Bükreş Antlaşması ile, Sırp'lara özerklik vermek zorunda kalması, Balkanlarda ve geniş anlamda İmparatorluk içerisinde başlamış olan milliyetçilik akımının gelişmesine yol açmıştır.

1821’de Mora’da başlayan isyanı da desteklemeyi ihmal etmeyen Rusya, Navarin’de Osmanlı-Mısır ortak donanmasının yakılmasında da başrolü oynamıştır. Bu olay sonrasında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında siyasi münasebetler kesilmiş ve Rusya, Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu durumdan yararlanıp, nihai amaçlarına ulaşmak amacıyla, Nisan 1828’de Osmanlı Devletine savaş açmıştır.

Osmanlı Devleti, Rusya ile yapılacak bir savaşı kaldırarak durumda değildi. Çünkü, Yeniçeri ordusu kaldırılalı iki yıl olmuş, bu kısa zaman içinde yapılan hazırlıklar yetersiz kalmıştı. Donanması da Navarin’de yakıldığı için Osmanlı Devletinin deniz kuvveti de yoktu. İşte bu şartlar altında başlayan, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlı Devleti, Rusya karşısında başarılı olamayarak, Edirne ve çevresi Rusların işgali altına girmiştir.

Savaşın göze batan en önemli özelliği, bir çok kale muharebesini ihtiva etmesidir. Zaten Osmanlı Devleti için, gayri müsait şartlar altında başlayan bu savaşta, Osmanlı kuvvetlerinin büyük çoğunluğu kalelerde bulunduğundan kalelere dayanarak savunma savaşı yapılması, esas alınmıştı.

Savaşın ilk yılında Ruslar, ancak yavaş yavaş ilerleyip, bir takım kaleleri ele geçirebilmişler, buna karşılık çok büyük kayıplar vermek zorunda kalmışlardır. Fakat, muhafızı Yusuf Paşa’nın ihaneti ile Varna gibi stratejik bir noktayı ele geçirmeleri, Ruslara, Tuna nehrinin sağ tarafında ve Baklan Dağları eteklerinde rahatça hareket edebilme imkanı tanımıştır.

Savaşın ikinci yılında, Silistre kalesini de ele geçiren Ruslar, Sadrazam Reşit Mehmet Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerini, Külefçe muharebesinde yenilgiye uğratmaları ile beraber, önlerinde karşı koyabilecek önemli bir kuvvet kalmadığından, Balkan dağlarını aşarak kısa bir zaman içerisinde Edirne önlerine gelmişlerdir.

Edirne önlerine gelen Rus askerinin sayısı 20.000’den fazla olmadığı halde, 80.000 civarında nüfus ve 15.000 askere sahip olan Edirne, askerin dirençsizliği, gerekli tedbirlerin zamanında alınmaması ve muhafızı Halil Paşanın korkaklığı neticesinde,

savaş yapılmadan, 22 Ağustos 1829 günü Ruslara teslim edilmiştir.

Edirne, Türk hakimiyeti altına girdikten sonra, ilk defa bu tarihte işgal altında kalıyordu. Edirne Antlaşması ile, işgal ettikleri yerleri belirli bir süre içersinde tahliye durumunda olan Ruslar, 93 gün kaldıktan sonra Edirne'yi de boşaltıp gitmişlerdir. Ancak şu var ki, Edirne Antlaşması ile bağımsız bir Yunan devletinin kuruluşunun kabul edilmek zorunda kalınması, Osmanlı Devletinin dağılma sürecini de başlatmıştır. Çünkü, çeşitli topluluklardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu halkı için, bu durum örnek teşkil edecektir.

Edirne ve çevresini kısa sürede işgal eden Ruslar, istila altına aldıkları yerlerin iktisadî ve ticarî hayatı ile sosyal bünyesinde büyük bir tahribata sebep olmuşlar, ellerine geçirdikleri yerleşim yerlerini birer bahane ile tahrib etmişlerdir.

Rus işgali dolayısıyla perişan hale gelen bölge halkı, Rusların ele geçirdiği yerlerdeki bütün zahireye el koymalarından ötürü, yiyecek konusunda büyük sıkıntılara maruz kalmıştır.

Rus işgali, tarıma dayalı bölge ekonomisini de olumsuz etkilerken, uzun bir süre ekim yapılamayarak, toprakların boş kalmasına ve kuraklık emarelerinin görülmesine neden olduğu gibi, ticari faaliyetlerin de barış sonrasına kadar kesilmesine neden olmuştur. Savaşın bölge halkı üzerindeki etkisi o derece ağır olmuştur ki, Rus istilası altına giren yerler ahalisi, devlete olan vergi borçlarını bile ödeyemez hale gelmişlerdir.

Rus dehşetinden korkan, Edirne ve çevresindeki çok sayıdaki Müslüman nüfus, can endişesiyle, mal ve mülklerini bırakarak, işgal edilmemiş taraflara göç ettikleri gibi, savaş, yüzyıllardır Osmanlı topraklarında yaşayan binlerce gayri müslim nüfusun, Ruslar tarafından vatanlarından koparılıp, göçürülmüş olması bakımından da ayrı bir önem arz etmektedir.

Ruslar, işgal ettikleri yerlerdeki reayanın yarısından çoğunu, yerine göre zor

kullanıp, korkutarak yerine göre de tahrik edip, teşvik veya ikna yoluyla göçürmüşlerdir. Ancak Osmanlı devletinin reaya hususunda aldığı tedbirler kısa zamanda etkisini gösterip bir kısım reaya göç etmekten vazgeçerken bir kısmı da yollardan geri dönmüştür. Ayrıca göç etmiş olan reaya da gittikleri yerlerden memnun olmadığından tekrar geri dönmüşlerdir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları:

Cevdet Tasnifi - Askeri Nr. 894

BOA. HH. Nr. 28654

BOA. HH. Nr. 28654 - A

BOA. HH. Nr. 29972

BOA. HH. Nr. 34652 - C

BOA. HH. Nr. 34652 - D

BOA. HH. Nr. 37866 - C

BOA. HH. Nr. 42782 - G

BOA. HH. Nr. 43008 - F

BOA. HH. Nr. 43069

BOA. HH. Nr. 43129

BOA. HH. Nr. 43169

BOA. HH. Nr. 43226

BOA. HH. Nr. 43332

BOA. HH. Nr. 43722 - H

BOA. HH. Nr. 43730
 BOA. HH. Nr. 43742
 BOA. HH. Nr. 43746
 BOA. HH. Nr. 43954 - L
 BOA. HH. Nr. 43962
 BOA. HH. Nr. 43972
 BOA. HH. Nr. 43991

İnceleme ve Araştırma Eserleri:

Ahmed Lütfi, (1999) : *Vak'anüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi*, Cilt : 2 - 3 , İstanbul.

Ahmed Muhtar, (1928) : *1828 - 1829 Türkiye - Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*,
 Cilt: I - II, İstanbul.

Akbulut, U. (2000) : *1828 - 1829 Osmanlı – Rus Savaşında Bayburt ve Çevresi*,
 Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek
 Lisans Tezi, Erzurum.

_____,(2001) : “ 1828 - 1829 Osmanlı – Rus Savaşında Trabzon ve Çevresi
 Askerinin Rolü”, *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih - Dil - Edebiyat
 Sempozyumu*, Cilt: 1, Trabzon.

Allen, W.E.D. - Muratoff, P. (1966) : *Kafkas Harekâtı*, Ankara.

Anderson, M. S. (2001) : *Doğu Sorunu 1774 - 1923*, İstanbul.

Armaoğlu, F. (1997) : *19. Yüzyılı Siyasi Tarihi (1889 - 1914)*, Ankara.

Ataç, A.M. (1952) : *Rusya Tarihi, Türkler ve Komşularıyla Münasebetleri*, Ankara.

Baykal, B.S. (1965) : *Edirne 'nin Uğramış Olduğu İstilalar*, Ankara.

Beydilli, K. (1988) : “1828 - 1829 Osmanlı - Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'dan
 Rusya'ya Göçürülen Ermeniler ”, *Belgeler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 17,

Ankara.

Brown, J. (1940) : *Bir Milletın Bir İmparatorlukla Savaşı (1828 - 1829 Türk - Rus Harbi)*, Çev: Ali Rıza Seyfi, İstanbul.

Burçak, R. S. (1946) : *Türk - Rus - İngiliz Münasebetleri (1791 - 1941)*, İstanbul.

Burmov, A. (1949) : “Türkler Edirne’yi Ne Vakit Aldılar”, *Belleten*, Çev: Hasan Eren, Cilt: 13, sayı: 49, Ankara.

Çadırcı, M. (1987) : “Tanzimat’ın İlanı Sıralarında Türkiye’de Yönetim (1826 - 1839)”, *Belleten*, Cilt: 51, Sayı: 201, Ankara.

Çakın, N. - Orhon, N. (1978) : *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793 - 1908)*, Cilt: 3, Kısım: 5, Ankara.

Çakın, N. (1979) : “1828 - 1829 Osmanlı - Rus Harbi”, *Askeri Tarih Bülteni*, Cilt: 4, Sayı: 7, Ankara.

Danışman, Z. (1966) : *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt: XI, İstanbul.

Danışmend, İ.H. (1955) : *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt: 4, İstanbul.

Darkot, B. (1993) : “Edirne Coğrafi Giriş” *Edirne, Edirne’nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara.

Duran, T. (1968) : “ Türk - Rus Münasebetlerinin Başlaması ”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı :3, Ankara.

_____,(1968) : “ Türk - Rus Münasebetleri ” , *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:12, Ankara.

Erendil, M. (1975) : *Tarihte Türk - Rus İlişkileri*, Ankara.

Erim , N. (1953) : *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Ankara.

Erkin, C. (1940) : *1828 - 1829 Türk - Rus Harbi (Kafkas Cephesi)*, İstanbul.

Fahrettin, - Seyfi, (1934) : *Mora İsyanı*, İstanbul.

Gorge, L. (1986) : *Çağlar Boyu Yunanlılar*, Türkçe Yayına Hazırlayan: Doğu Araştırma

Merkezi, İstanbul.

Gökbilgin, M.T. (1952) : *15 - 16 Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul.

_____, (1989) : “Edirne” *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 4, İstanbul.

Göksel, Ö.L. (1955) : *Türk - Rus Düşmanlığı* , İstanbul.

Gülsoy, U. (1990) : “ 1828 - 1829 Osmanlı - Rus Savaşı’nda Rumeli’de Rus İşgaline

- Uğrayan Yerlerin Durumu”, *Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri* (28 - 30 Haziran 1989), İstanbul.
- _____, (1992) : “ 1828 Yılında İstanbul’a Getirilen Varnalı Muhacirler ”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 7, İzmir.
- _____, (1993) : *1828 - 1829 Osmanlı - Rus Savaşı’nda Rumeli’den Rusya’ya Göçürülen Reaya*, İstanbul.
- Güralp, O. (1966) : “Tarih Boyunca Türk - Rus Münasebetlerine Kısa Bir Bakış”, *Türk Birliği Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Ankara.
- Gürsel, H. F. (1968) : *Tarih Boyunca Türk - Rus İlişkileri*, İstanbul.
- Hayıt, B. (1971) : “Rus Emperyalizminin Metod ve Sloganları ile Dünya’ya Hakim Olma Planları”, *Milli Işık Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 47, İstanbul.
- İnalçık, H. (1946): “Yaş Muahedesinden Sonra Osmanlı - Rus İlişkileri (Rasih Efendi ve General Kutuzof Elçilikleri)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, Ankara.
- _____, (1977) : “Kırım”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, İstanbul.
- _____, (1948) : “Osm - Rus Rekabetinin Menşei ve Don - Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)”, *Belleten*, Cilt: 12, sayı: 46, Ankara.
- İsmail, F. (1982) : “ Bükreş Antlaşmasının Müzakeresi 1811- 1812 ”, *Belleten*, Cilt: 46, Sayı: 181, Ankara.
- Karadağ, R. (1971) : Şark Meselesi , İstanbul.
- Karal, E.Z. (1983): *Osmanlı Tarihi*, Cilt: 5, Ankara.
- Kırimer, C. (1970): “Türk Devletlerinin Yıkılış sebepleri ve Emperyalist Rusya’nın Genişlemesi”, *Emel Dergisi*, Cilt: 2, sayı: 61, İstanbul.
- Kocabaş, S. (1984) : *Tarihte ve Günümüzde Türk - Yunan Mücadelesi*, İstanbul.
- _____, (1986) : *Avrupa Türkiyesinin Kaybı ve Balkanlarda Panislavizm*, İstanbul.
- Kohn, H. (1983): *Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği*, Çev: Agah Oktay Güner, İstanbul.
- Konrapa, M. Z. (1953) : “1828 - 1829 Osmanlı - Rus Harbi ve Edirne Muahedesini”, *Tedrisat Mecmuası*, Sayı 17, İstanbul.
- Kop, Y. (1999) : *1828 - 1829 Osmanlı- Rus Savaşında Kars ve Çevresi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,

Erzurum.

- Korkud, R. (1966) : *Son Üç Asırda Türkiye İle İlgili Rus Politikası*, Ankara.
- Kurat, A.N.(1948): *Rusya Tarihi*, Ankara.
- _____, (1953): *Panislavizm*, Ankara.
- _____, (1970): *Türkiye ve Rusya* , Ankara.
- _____, (1987): *Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye kadar*, Ankara.
- Kurat, Y.T (1976) : *Osmanlı imparatorluğunun Paylaşılması*, Ankara.
- Kurtoğlu, F. (1944) : *Yunan İstiklali ve Navarin Muharebesi*, Cilt: II, İstanbul.
- Küçük, M. (2000) : “ Şark Meselesi Çerçevesinde ve II. Meşrutiyet’e Kadar Olan Dönemde Osmanlı Devleti’nin Siyasi Vaziyeti”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 31, Ankara.
- Lamartine, A.de (1968) : *Düşerken (Türkiye Tarihi)*, Hazırlayan: M.R. Uzmen, İstanbul.
- Lewis, B. (1970) : *Modern Türkiye'nin Doğuşu* , Çev: Metin Kırıralı, Ankara.
- Mantran, R. (1986): *Türkiye Tarihi*, Çev : Azmi Süslü, Ankara
- Mert, Ö. (1982) : “ II. Mahmut Devrinde Anadolu ve Rumeli'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu (1808 - 1839)”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 18, İstanbul.
- Mısırlıoğlu, K. (1976) : *Moskof Mezalimi*, İstanbul.
- Moltke, B.V. (1932) : *1828 Seferi (Bulgarya ve Rumeli'de Ruslar)*, Çev : Ahmet Rasim-Muammer, İstanbul..
- Mu'ahedât Mecmu'ası*, (1934): Cilt: 4, İstanbul.
- Mufassal Osmanlı Tarihi*, (1971) : İstanbul.
- Okçu, Y. (1949) : *Türk - Rus Mücadelesi Tarihi*,Ankara.
- Osman, R. (1989) : *Edirne Sarayı*, Yayınlayan : Süheyla Ünver, Ankara.
- Öztuna, Y. (1998) : *Osmanlı Devleti Tarihi*, Cilt: 1, Ankara.
- Peremeci, O.N. (1939) : *Edirne Tarihi* , İstanbul.
- Poole, S.L. (1959) : *Lord Stratford'un Türkiye Hatıraları*, Çev: Can Yücel, Ankara.
- Price, M.P. (1977) : *Türkiye Tarihi*, Çev: Selahattin Atalay, İstanbul.
- Rasim, A. (1967) : *Osmanlı Tarihi*, Neşreden : Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul.
- Reşat Ekrem, (1934) : *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*, İstanbul.

- Rifat Mehmet Sadık, (1275) : *1243 Senesinde Osmanlı - Rus Muharebesi Hakkında Tarihçe*, İstanbul.
- Salışık, S. (1968) : *Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eterya*, İstanbul.
- Sander, O. (1993) : *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara.
- Saray, M. (1975) : *Rusya'nın Türk İllerinde Yayılması*, İstanbul.
- _____, (1994) : "Başlangıcından Petro'ya kadar Türk - Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış", *İstanbul Üniversite Edebiyat Fak. Tarih Dergisi*, Sayı: 35, İstanbul.
- Shaw, S. (1982) : *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt: I, Çev : Mehmet Harmancı, İstanbul.
- Shaw, S. J. – Shaw, E. K. (1983) : *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt:II, Çev: Mehmet Harmancı, İstanbul.
- Sonyer, S.R. (1986) : *Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğunu Parçalamaya Çabalarında Hıristiyan Azınlıkların Rolü*, Ankara. (*Belleten*, Cilt : 49, Sayı : 195, Aralık 1985'ten ayrı basım)
- Söylemezoğlu, G.K. (1939) : *Rusya Tarihi*, İstanbul.
- Tukin, C. (1947) : *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi*, İstanbul.
- _____, (1977): "Küçük - Kaynarca", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, İstanbul.
- Tuncer, H. (1996) : *Metternih'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Ankara.
- Turan, ř. (1951) : "1829 Edirne Antlaşması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, sayı 1 - 2, Ankara.
- _____, (1994) : "Edirne Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, İstanbul.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, (1978) : Cilt: 3, Ankara.
- Uçarol, R. (1995) : *Siyasi Tarih (1789 - 1994)*, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988) : *Osmanlı Tarihi*, Cilt:2-4, Ankara.
- Üçok, C. (1961) : *Siyasal Tarih 1789 - 1950*, Ankara.
- Ülküsal, M. (1965): "Türkler ve Ruslar", *Emel Dergisi*, sayı: 26, İstanbul.

- Yalçinkaya, A. (2002) : “III. Selim ve II. Mahmut Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”,
Genel Türk Tarihi, Cilt: 7, Ankara.
- Yaprak, Ş. (1957): “Tarih Boyunca Türk - Rus Münasebetleri”, *Ordu Dergisi*, Cilt: 76,
sayı: 181, İstanbul.
- Yorga, N. (1948) : *Osmanlı Tarihi*, Cilt: 5, Ankara.

EKLER

EK-1

BOA. HH. Nr. 43954-L

Tarihi: 13 Cemâziyelevvel 1245 (10 Kasım 1829)

Bu def'a telhis-i âlî ile Dersaadet'e varid olan çifte Tatar-ı âsafî Memiş ve refiki Mustafa kullarının takrirleridir.

Rusyalu Gabrova ve Tırnova tarafından henüz çekilmemiş ise de Tırnova tarafından dolaşmağa hacet olmayup doğru yoldan gidülüp gelinmesi Rusya me'murlarıyla söyleşilmiş olduğundan Tataran-ı merkumân Çalikkavak caddesinden Edirne'ye gelüp yedlerinde olan pasaportayı Rusya m'emurlarına lede'l-irâ'e yanlarına bir nefer tercüman ve bir nefer Kazak terfikiyle menzilhâneye geldiklerinde “biz de yarınki pazarirtesi günü Edirne'den kalkacağız” deyu tercümân-ı mersûm Tatar'an-ı merkûmâna söylemiş olduğunu ve ordû-yi hümâyûndan murahhas-ı evvel efendi bendelerine olan tahrirât-ı seniyyeyi verdiklerinde “Rusyalu yarınki pazarirtesi günü kalkacağız diyorlar su'âl buyrulur ise söyle deyu” murahhas-ı evvel efendi dahi Tataran-ı merkûmâna ifâde etmiş olduğunu ve ordû-yi hümâyûn kethudası Hamid Bey Efendi “Rusyalu Edirne'den kalksın da öyle gideyim” deyu beş gün ikâmet etmiş ise de pazarirtesi günü Rusyalu gitsede gitmesede mîr-i mûmâ-ileyh dahi ordû-yi hümâyûna azîmet edeceği mesmû'ları olduğu.

Çalikkavak caddesinden geldiklerinden muhâcirîn göçlerine tesâdüf edip mani mani çekilip memleketlerini arzulayup gitmekte olduklarını ve beş yüz araba mikdârı göçler bir gece Karinaabad'da beytûtet itmiş ve Rusya me'murları tarafından bir şey denmemiş ve ferdası kalkup ileriye gitmiş olduklarını ve Edirne'ye gelince köy ve kasabalarda Rusyalu tarafından oturanlar pek cüz'î olup lâkin Edirne'de külliyetli leşkeri olduğunu ve etrafta olan zehâyir ve sâ'ireyi toplamış olduğundan fukaranın araba ve öküzlerini alup Edirne'den Varna'ya ikişer bin arabanın dolusu gidüp boşu Edirne'ye çekilmekte olarak yollarda arabadan geçilmediğini ve Rusyalu kemâl-i tam'ından zehâyiri çekmekte idüğünden bu sene-i mübârekede ol havâlide olan ibâd-ı müslimîn zahîre husûsunda meşakkat çekerler gibi anladıklarını ve altı günde geldiklerini takrîr iderler.

EK-1

بودنم تحریک علی بنه در ساداته و داد و دودن جفته نانا را صنی مشی در فی و طعی خود بنده تقریر بدرد (۱۷) ۱۳۰۲

دوسیه لو غبه وه و طوی طخذن هنوز یکجا مشی به ده طوی طخذن طول شغفه حاجت و بیوب طوی یولدن کید یوب کتخی
دوسیه متورینه سوتیش اولدیغندن نانا دن مرقومانه جای فوق جاده سندن اودنه یه کلوب بدرتی اولون بسا یورطه فی
دوسیه متورینه لعا لورانه یا ندرینه بفر تجاده و بفر تراق ترقیه نریخانه یه کدر کزنج بزه یادی با ناریشی کوی اودنه دست
قالقه جزد بو تجاده مرقومانه سوتیش اولدیغنی داروی همایوندن مرفصا اولانغی بنده لرنه اولور قزرت سینه فی
دیر کزنج دوسیه لو یادی با ناریشی کوی قالقه جزد یورل سوال چور یوزیم سوچه بو مرفصا اولانغی رقی نانا را مرقومانه
افاده یمشا و طعی داروی همایون کتخی حاسد بک افندی دوسیه لو اودنه دن قالقوتی اوبه کیده م یوبشی کور قابیش
با ناریشی کوی دوسیه لو کتسه ده مریوی یه دخی اوری همایون عین ایدیچی مسوعری اولدیغنی

چاوه خاده جاده سندن کدر کزنج مهاجرین کوجدرینه قصاد خایدوب عالی مانی چکابوب مملکارتی اوزوبوب کتکده اولد ندرتی
دیشیوز عوبه مقداری کوجدر بکجه قرین ابادده بیوت یقتی دوسیه متورینی طخذن برشی دیماشی و فراسی قالقوتی
ایر ویه کتخی اولد قزتی دادنه یه کتجه کوی و قصبه لره دوسیه لو طخذن اوتوانر بک جزدی اولوب لکن اودنه ده کتیلوش کوی
اولدیغنی و طقی اولون ذخایر سازه فی طوی موش اولدیغندن قزنده عوبه و اوتوانرینی لوب اودنه دن دادنه یه ایشری بک
عوبه نله طوسی کیدوب بوخا اودنه یه کتکده اوله دنم بولدره عوبه دن کلدیچی دوسیه لو کال طمندن ذخایر کتکده
ایدو کندن بوسنه مبارکده اولوایدی اولون عبا طین ذخیره خصوصنده مشقت چکر کچی کلدو قزتی ذلی کوتی کدر کزنج
تقریر ایدور

EK-2

BOA. HH. Nr. 43746

Tarihi: 22 Şevval 1245 (16 Nisan 1830)

Sa'âdetlü mekremetlü karındaş-ı e'azzım Sultânım hazretleri.

Ma'lûm-ı müşirîleri buyrulduğı vechile leyl ü nehâr havâb ve râhatı terk ile te'min-i re'âyâ maddesine sarf-ı gûşîş ve iktidâr olunmakda olup Nefs-ı Edirne'den dahi bazı kudretlice Rum re'âyâsı Rusya memleketine gitmek üzere eşya ve emlâkını satmak dâ'iyesine düşdüğü bi't-tahkik metropolid vekîli ile ba'zı söz anlar papazları celb olunarak o makule terk-i evtân sevdasında olan re'âyâyâ pend ü nasîhat ile te'min eylemeleri tenbih olunmuş ve mu'ahharen Rum re'âyâsı kocabaşları dahi nezd-i hulûs-verîye celb ile mersûmların ne sebebe mebnî ebâ ve ecdâdları dâr ü diyârını terk edeceklerini su'âl sırasında ba'zı te'minat-ı lâzime dahi lede'l-tefhîm sâye-i inâyet vâye-i şâhânedede her vecihle asâyîş ve râhatları yerinde ise de vergileri pek ağır olarak tahammül getiremediklerini beyân etmeleriyle te'mîn-i re'âyâ zımında tutduğum usûle göre bu havâli hasbe'l-istilâ zedelenüp şâyân-ı rahm ve şefkat olarak herhalde himâyet ve siyânetlerini va'd ve ta'ahhüd ile teklîflerinin tenkih ve tahfîfi zımında teşekki itdikleri ne makûle şey ise defterini takdîm eylemeleri ifâde kılınmış olmakdan nâşi çend rûz sonra mersûmlar bir senelik masraflarının defterini getirüp vakı'â yalnız Rum milletinin bir senede masrafları bin keseyi mütecâviz katî fâhiş olduğundan icâbına bakılır diyerek defter-i mezkûr nezd-i hulûs-verîde alıkonmuş ve me'âdini hümâyûn emûni esbak Salih Paşa'nın mukaddema Çirmen mufassarıflığı hengâmında Rus milleti sandığından bilâ-sebebe aldığı seksen bin kuruş defter-i merkumede zimmet gösterilerek tahsîli ricâ olduğuna mebnî meblağ-ı mezbûrun dahi tahsîline savb-ı hulûs-verîden söz verilmiş olup tekâlif ağırlığından dolayı şikâyetleri vakı'â becâ ve bu keyfiyyet cemî' zamanda menâfi-i rıza olduğundan mâ'ada şu aralık ba'zı es'âf-ı mes'ûlleri

evkat-ı sâ'ireden ziyâde lazimededen olmağla va'd ve ta'ahüdümüz iktizâsı üzere meblağ-ı mezbûrun bi-eyy-i vech-i kân paşa-i mûmâ-ileyhden tahsîl ile bu tarafa tavsîli menut-ı himmet-i behiyyeleri idüğü ve bir de mersûmların takrîrlerine göre Nefs-i Edirne re'âyâsının teklîfleri sancağa tarh ve tevzî' olunmak bâbında Rum vak'ası zuhûrundan mukaddemce sudûr iden emr-i âli fesâd-ı mezkûr vuku'uyla Edirne'de olan ocağ-ı mülgâ takımı taraflarından ahz olunarak onların yedlerinde kalmış olmağla ol tarafda kuyudât-ı tetebbu' etdirilerek bu vechile emr-i âlî kaydı bulunur ise bir kere görülmek üzere irsâli lâzım geleceği beyânıyla kâ'ime-i muhâleset-allâme tahrîr ve fîristâde-i nâdî-i sa'âdet-masîrleri kılınmıştır. İnşâ'Allâhü Te'âlâ lede'l-vusûl ber vech-î muharrer himmet buyurmaları me'mûl-i hâlisânemizdir. 22 Şevval [12]45

EK-2

سازنو مکرنو مرونو فرزاشی عظیم حضرتی

معلوم شیری پور لینی و جهد بل و نزار خوب و راهی ترک اجه تأیید رعایا مادمه صرف کوشش و اقتدار و تقصیر
 نفس ادره و نه دخی بعضی قریب روم رعایا رویه ماکه کنک اوزک اشیا و سلو کنی صانعه داعیه و روشی
 باخقیه مده بوید و کجه اجه بعضی سوزاکور ایلمک جب اوزرد او مقوله ترک او طایفه سوزانده اولد
 رعایا بزرگی اجه تأیید بلدی تیه اولمنج و مفراروم رعایا قوجه باشیک دخی نزد خلوص رویه جب اجه
 مرسولک نه سینی ابا و جداری دار و بارخی ترک ابد جگرخی حلاله سنه بعضی تأییدان لوزمه دخی لوی انفرنج
 سابه غایبانه نه کلام هر دو جهد اسامیح و راهی برنه ابرم و بکوری یک انحراد لرد تخم کتور مدکلرخی بانه
 تأیید رعایا مننه طایفه اصوله کور بر حوالی صبا اوشید زم لغت بانه دم و شفقت اوله ره هر اجه حیات
 و عدوت هر اجه نکایفدیک تنفیج و تحفیض مننه نشکی ایزکوی مقوله شی ابر و فرخی تنفیج ایلمک انحراد فرخی
 چند روز صکله مرسولک بر نلک و فرلینک و فرخی کوزوب واقعا با کوزوم منفک بر ندم رفدی بلک کسب ایزنج
 قی فصیح اولدیننه اجه بانه باقی بودیه ترک و فرزند کوز نزد خلوص رویه ایقونج و معارنه همینه ایتمی سده صاحب
 مفدا جرمه نه قلی هنکلمن روم منی حدیننه بوسب الدینی کس نه ببلک عزوم و قدر قوه و ذمت کوسیدک
 تخصیص رجا اولدیننه منی مبلغ فروردن دخی تخصیص صمد خلوص رویه سوز و بلج اولوب نکایف انحرادیننه طویله
 نکایت و اخراجا و بکفیت جمع زمانه ضایق رضا اولدیننه ماعدا ثورالده بعضی اسامی مؤلک اوقات سانه دخی
 لوزمه اولغه و عدوت هر اجه افضله اوزک مبلغ فروردن بای دجه کانه باشی سویا ایزنه تحصیل اجه بفرقه تحصیل
 همت ببارک ابرک و بدم و سولک تقریب کور نفس ادره رعایا نلک تکلیفدی سخا و طبع و توزیع اولغوم باش
 روم دفعه سی ظهور زنده مفرج صدور ایزنه اعلا فارم کور و قویجه اوزدم اولانه او جانغ سفا طائی طفره زنده اخذ
 اذلک بر ندم قالم اولغه او طفره قیودات تنبع ایزینه رت بودجه اولغای قیری بونز ابره برک کور لک اوزک
 ایلمی لوزم کلکجه بینه قائمه کانتصوم و تجر و فرساشه ناری سارن صبرک قلندر انیشا انشائی لوی اولغوم
 بر دجه همت بر روی رفول خالصانه در

EK-3

1828-1829 OSMANLI - RUS SAVAŞI'NDA BATI CEPHESİ

